

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Avguštin

**Mediji in samomorilno vedenje – analiza novinarskega diskurza o samomorilnosti  
v Delu in Slovenskih novicah**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Avguštin

Mentorica: red. prof. dr. Melita Poler Kovačič

**Mediji in samomorilno vedenje – analiza novinarskega diskurza o samomorilnosti  
v Delu in Slovenskih novicah**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

## **Mediji in samomorilno vedenje – analiza novinarskega diskurza o samomorilnosti v Delu in Slovenskih novicah**

Samomor je globalni javnozdravstveni problem, ki letno zahteva več kot milijon življenj – v Sloveniji približno 500, kar nas uvršča med države z najvišjo stopnjo samomora. Ker ima novinarsko poročanje o samomoru dokazano močan vpliv na samomorilno ogrožene posameznike, se to diplomsko delo osredotoča na povezave med mediji in samomorilnim vedenjem. Po določenem kriteriju – prisotnosti besede »samomor« – v besedilih Dela in Slovenskih novic raziskujemo, kako vodilna slovenska dnevna časopisa poročata o samomorilnem vedenju. Osrednji del naloge predstavlja kvantitativna analiza prispevkov o samomorilnem vedenju, s katero preverjamo prisotnost škodljivih in varovalnih elementov v novicah o samomorilnem vedenju. Rezultati raziskave kažejo, katera priporočila oziroma smernice za odgovorno poročanje o samomorilnem vedenju dnevnika upoštevata in katerih ne ter kaj bi se moralo v novinarski vlogi preprečevanja samomora spremeniti na bolje. Zaključni del je osnovan na primerjalni analizi in nakazuje, kako se časopisa v poročanju o samomorilnem vedenju razlikujeta.

**Ključne besede:** samomorilno vedenje, mediji, poročanje, smernice, analiza besedil.

## **Media and suicidal behaviour – analysis of journalistic discourse on suicidality in Delo and Slovenske novice**

Suicide is a global public health problem, claiming more than one million lives annually – in Slovenia about 500, which ranks us among the countries with the highest suicide rates. As the press reporting on suicide demonstrated a powerful effect over the ones at risk of suicide, this graduate paper focuses on connections between the media and suicidal behaviour. According to the set criterion – presence of the word "suicide" – in the texts of Delo and Slovenske novice, we explore how the two leading Slovenian daily newspapers report on suicidal behaviour. The central part of the thesis represents a quantitative analysis of the articles on suicidal behaviour, by which we check the presence of harmful and protective elements in the news on suicidal behaviour. The results of the survey show which recommendations or guidelines for responsible reporting on suicidal behaviour the dailies take into account, which not, and what should be altered for the better in the press role of preventing suicide. The final part is based on a comparative analysis and indicates how the two newspapers differ in the reporting on suicidal behaviour.

**Key words:** suicidal behaviour, media, reporting, guidelines, text analysis.

# KAZALO

<b>1</b>	<b>UVOD</b>	<b>7</b>
<b>2</b>	<b>SAMOMORILNO VEDENJE</b>	<b>10</b>
<b>2.1</b>	<b>OPREDELITEV POJMOV</b>	<b>10</b>
2.1.1	SAMOMOR	10
2.1.2	SAMOMORILNI POSKUS	12
2.1.3	RAZŠIRJENI SAMOMOR	13
2.1.4	SAMOMORILNI PAKT IN SKUPINSKI SAMOMOR	14
2.1.5	SAMOMOR S POMOČJO, EVTANAZIJA	15
<b>2.2</b>	<b>PROUČEVANJE SAMOMORILNEGA VEDENJA</b>	<b>17</b>
2.2.1	SAMOMORILNOST SKOZI ČAS	18
2.2.2	SOCIOLOŠKA RAZLAGA	19
2.2.3	MEDICINSKA RAZLAGA	19
2.2.4	PSIHOLOŠKA RAZLAGA	20
2.2.5	EKONOMSKI POGLED	22
2.2.6	PRAVNI POGLED	22
<b>2.3</b>	<b>PREPREČEVANJE SAMOMORILNEGA VEDENJA</b>	<b>24</b>
2.3.1	PRESUICIDALNI SINDROM	26
<b>2.4</b>	<b>SAMOMORILNOST V SLOVENIJI</b>	<b>27</b>
<b>3</b>	<b>MEDIJI IN SAMOMORILNO VEDENJE</b>	<b>30</b>
<b>3.1</b>	<b>SAMOMORILNOST IN NOVINARSKI DISKURZ</b>	<b>30</b>
<b>3.2</b>	<b>VPLIVI MEDIJSKEGA POROČANJA O SAMOMORILNEM VEDENJU</b>	<b>36</b>
3.2.1	WERTHERJEV EFEKT	36
3.2.2	PAPAGENO EFEKT	40
3.2.3	VPLIVI UPORABE INTERNETA	42
<b>3.3</b>	<b>KAKO ODGOVORNO POROČATI O SAMOMORILNEM VEDENJU?</b>	<b>45</b>
3.3.1	VAROVANJE ZASEBNOSTI IN INTERES JAVNOSTI	46
3.3.2	SAMOMORILNOST IN NOVINARSKI KODEKS	50
3.3.3	ETIČNE SMERNICE ZA ODGOVORNO NOVINARSKO POROČANJE O SAMOMORU	53
<b>4</b>	<b>SAMOMORILNO VEDENJE V DELU IN SLOVENSКИH NOVICAH</b>	<b>58</b>
<b>4.1</b>	<b>CILJ NALOGE IN OPREDELITEV RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ</b>	<b>58</b>
<b>4.2</b>	<b>METODA</b>	<b>59</b>
<b>4.3</b>	<b>OPREDELITEV VZORCA, ENOT ANALIZE IN SPREMENLJIVK</b>	<b>60</b>
<b>4.4</b>	<b>REZULTATI</b>	<b>65</b>
4.4.1	POROČANJE DELA O SAMOMORILNEM VEDENJU	65
4.4.2	POROČANJE SLOVENSКИH NOVIC O SAMOMORILNEM VEDENJU	69
4.4.3	PRIMERJAVA POROČANJA DELA IN SLOVENSКИH NOVIC O SAMOMORILNEM VEDENJU	74
4.4.3.1	Primerjava poročanja po temah	74
4.4.3.2	Primerjava prisotnosti škodljivih značilnosti	75
4.4.3.3	Primerjava prisotnosti varovalnih značilnosti	79
<b>5</b>	<b>RAZPRAVA</b>	<b>81</b>
<b>6</b>	<b>SKLEP</b>	<b>93</b>

**KAZALO TABEL**

TABELA 4.1: ŠTEVILO PRISPEVKOV O SAMOMORILNEM VEDENJU PO REFERENČNIH OKVIRIH .....	61
TABELA 4.2: PRISPEVKI DELA PO TEMAH .....	65
TABELA 4.3: FREKVENCA IN DELEŽ ŠKODLJIVIH ZNAČILNOSTI V DELU .....	67
TABELA 4.4: FREKVENCA IN DELEŽ VAROVALNIH ZNAČILNOSTI V DELU .....	69
TABELA 4.5: PRISPEVKI SLOVENSКИH NOVIC PO TEMAH .....	70
TABELA 4.6: FREKVENCA IN DELEŽ ŠKODLJIVIH ZNAČILNOSTI V SLOVENSКИH NOVICAH .....	71
TABELA 4.7: FREKVENCA IN DELEŽ VAROVALNIH ZNAČILNOSTI V SLOVENSКИH NOVICAH .....	73
TABELA 4.8: PRIMERJAVA POROČANJA PO TEMAH .....	75
TABELA 4.9: PRIMERJAVA PRISOTNOSTI ŠKODLJIVIH ZNAČILNOSTI .....	76
TABELA 4.10: PRIMERJAVA PRISOTNOSTI VAROVALNIH ZNAČILNOSTI .....	80

# 1 UVOD

Samomor je del družbenega vsakdana, zaradi katerega po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) na svetu vsako leto umre milijon ljudi (Marušič in Zorko 2003, 10), v Sloveniji pa med 400 in 500, kar nas tudi v aktualnem desetletju uvršča v sam vrh s samomorom najbolj obremenjenih držav (Eurostat). Glede na obstoječe trende samomora SZO predvideva, da bo do leta 2020 zaradi samomora umrlo vsaj milijon in pol ljudi letno, več kot desetkrat toliko pa jih bo samomor poskušalo narediti. Ker z drugimi besedami to pomeni tri samomore na minuto in en poskus samomora na dve sekundi (Marušič in Zorko 2003, 10), samomorilno vedenje predstavlja enega večjih javnozdravstvenih problemov in hkrati izzivov sodobne družbe (Tančič in drugi 2009, 20).

Ko življenje ugasne zaradi samomora – v Sloveniji se to zgodi vsakih 20 ur (Statistični urad RS) –, je neizbežno vprašanje »*Zakaj?*«. Zastavljajo si ga mnogi: užaloščeni svojci in prijatelji, službe za intervencijo, novinarji ... tudi zvedava javnost. A življenju, ki ga ni, ki se je ovilo v neprebojni molk, ne moreš več postaviti vprašanj. Takšno »življenje« lahko z bolečino le nagovarja – druge. In ker ti drugi, ki imajo vsak svoj, drugačen »*zakaj?*«, največkrat ne dobijo pravih odgovorov, odgovor pa niti ni tisto, kar si najbolj želijo, to delo stremi k postavljanju drugačnih vprašanj – tistih, ki se jih postavi prej. Ko življenje še je. Ko človeka še lahko obvarujemo pred samim seboj.

Postavljanje pravih vprašanj ob pravem času je za novinarja osnovnega pomena. Tako kot je osnovno, da ima čut za sočloveka. In da ta čut primerno združuje s javnimi interesi. Kadar novinar poroča o samomorilnih dejanjih, združevanje teh elementov ni enostavna naloga in včasih, kljub pravim namenom, novinarsko poročanje povzroči škodo. Ker se da na posledice misliti prej, z odgovornim pristopom nekatere tudi preprečiti, v tem delu govorimo o vzrokih, vplivih in dejavnikih tveganja za samomor. Ker vsi ne tičijo v nas samih, ampak tudi v okolju (Marušič 2003, 22), ta naloga združuje znanstvena spoznanja o samomorilnem vedenju in pomembnem okoljskem dejavniku – medijih. A da bi razumeli, kako in zakaj tudi novinarstvo vpliva na samomorilno ogrožene posameznike, si moramo najprej zastaviti nekaj vprašanj o samem samomorilnem vedenju, dejavnikih tveganja zanj, njegovem razvoju, izgubi, ki jo prinaša, o ogroženih skupinah. Pa tudi o novinarstvu, njegovi družbeni vlogi in moči,

o ustvarjanju podob, načinih, kako te podobe razumemo, in ljudeh, ki so medijske podobe razumeli tako, da so se tudi sami odločili za samomor.

Nalogo začenjamo s poglavjem »Samomorilno dejanje«, v njem pa opredeljujemo ključne suicidalne pojme: samomor, samomorilni poskus, razširjeni samomor, samomor s pomočjo, samomorilni pakt. Področje samomorilnosti na kratko preučujemo z različnih zornih kotov (zgodovinskega, sociološkega, medicinskega, psihološkega, pravnega), zanimalo pa nas bo tudi, kako je z umrljivostjo zaradi samomora v Sloveniji, kateri so najpogostejši razlogi za samomor, kdo vodi statistične evidence. In seveda, kako lahko ta dejanja kot posamezniki in družba preprečimo.

Tretje poglavje spoznanja o samomorilnem vedenju povezuje z mediji in novinarstvom. Najprej nas zanima, kaj so o medijski obravnavi samomora ugotovile predhodne raziskave, zakaj (in po katerih kriterijih) se o samomoru sploh poroča, kakšen je vpliv poročanja o samomoru na ranljive posameznike. Ker ima po mnenju suicidologov poročanje o samomorilnem vedenju tako negativne kot pozitivne učinke (Roškar in drugi 2010, 49), osrednji del poglavja namenjamo znanstvenim spoznanjem o Wertherjevem in Papageno efektu, nekaj besed pa tudi internetu, ki v informacijski družbi predstavlja svojstven in vse bolj pogost dejavnik tveganja za samomor. Ker je samomorilnost javnozdravstveni problem, ki ga rešujejo različni sektorji, z ozaveščanjem tudi mediji, to poglavje predstavlja tudi usmeritve, kako odgovorno poročati o samomorilnem vedenju – sporoča, kdaj in zakaj mora novinar varovati človekovo zasebnost pred razkrivanjem v javnosti, kaj o obravnavi samomorilnih dejanj velevajo novinarski kodeksi, kakšne so smernice za odgovorno poročanje o samomoru (Roškar in drugi 2010). Skratka, pojasnjuje, kako naj bi novinarji in uredniki poročanje o samomorilnosti naravnali čim bolj preventivno.

Ker nas zanima, kako je naravnano slovensko novinarstvo, osrednji del naloge namenjamo analizi novinarskega diskurza o samomorilnem vedenju v Delu in Slovenskih novicah. Cilj, ki si ga zastavljamo, je ugotoviti, kako vodilna slovenska dnevnikar poročata o samomorilnem vedenju. Opredelitvi vzorca, enot analize in spremenljivk, ki smo jih zasnovali na smernicah za odgovorno obravnavo samomora, podobnih predhodnih raziskavah ter znanstvenih dejstvih o Wertherjevem in Papageno efektu, sledijo rezultati raziskave. Z njimi po kvantitativni analizi najprej odgovarjamo

na vprašanje, kako o samomorilnem vedenju poroča vsak posamezni časopis, torej, koliko in katera priporočila za odgovorno obravnavo samomorilnih dejanj upošteva. V nadaljevanju pa po istih merilih opravljamo tudi primerjalno analizo – dnevnika glede poročanja o samomorilnem vedenju primerjamo med seboj in izpostavljam, kateri elementi poročanja najbolj izstopajo.

Razprava rezultate poročanja Dela in Slovenskih novic o samomorilnem vedenju najprej obrazloži – pridobljene podatke poveže z obstoječimi spoznanji o samomorilnem vedenju in vplivih medijskega poročanja ter pojasni, kateri elementi so najbolj problematični. Ker to poglavje dopolnjuje predhodno, na tem mestu ponovno poudarjamo, katere so najpomembnejše razlike in podobnosti med časopisoma, na kratko pa (z novinarskega stališča) pojasnujemo tudi, zakaj so takšne, kot so. Razprava prav tako navaja, kaj bi za večjo preventivo samomorilnega vedenja dnevnika v prihodnje lahko izboljšala, analiza pa je na tem mestu umeščena tudi v kontekst sorodnih raziskav. Poročanje Dela in Slovenskih novic o samomorilnem vedenju je tako dopolnjeno s spoznanji o tujih medijih in umeščeno v svetovni okvir.

Sklepno poglavje v nekaj besedah poveže rezultate aktualne raziskave, najpomembnejša spoznanja o samomorilnem vedenju in medijskem poročanju o tem pojavu. Poda pa tudi mnenje in konkretne napotke, kako bi se dalo odnos in poročanje o samomorilnem vedenju izboljšati v slovenskem medijskem prostoru.



## 2 SAMOMORILNO VEDENJE

### 2.1 Opredelitev pojmov

Samomorilno vedenje ni trenutni dogodek, temveč dlje časa trajajoč proces, ki se pojavlja v različnih oblikah. V najblažji se pojavijo *samomorilne misli*, ko posameznik razmišlja o končanju lastnega življenja, te pa se lahko stopnjujejo do *samomorilnega namena*, ko že nastopita želja in odločitev, da bo oseba končala svoje življenje. Naslednja stopnja je *samomorilni načrt*, ki pomeni časovno opredelitev ter načrtovanje zaporedja aktivnosti in načina, kako končati lastno življenje, tej pa lahko sledi *samomorilni poskus*. Slednji ima dva možna zaključka – lahko se konča s smrtjo oz. z izvedenim *samomorom* ali pa oseba preživi. Če oseba preživi, se lahko zgodi, da se vrne v samomorilni proces, pri čemer lahko začne na katerikoli stopnji. Treba pa je še poudariti, da samomorilno vedenje ne pomeni nujno izpeljave celotnega samomorilnega procesa; oseba lahko ostane pri njegovih začetnih oblikah (npr. samomorilnih mislih). Izraz *samomorilno vedenje* se zato uporablja širše, z njim pa se navezujemo na katerokoli od omenjenih stopenj (Tančič Grum in drugi 2010, 25).

#### 2.1.1 Samomor

Samomor ali suicid je dejanje, s katerim se človek usmrti. Pri tem ga vodi težnja, da si vzame življenje, oziroma iz njegovega vedenja razberejo tak namen ljudje okoli njega (Milčinski 1985, 11). Na splošno velja za »specifično človeški pojav«, saj pri živalih podobne samointendirane smrti niso potrjene kot oblike samomorilnega vedenja (Milčinski 1985, 78). Samomorov je več vrst. »Le malo jim je zares skupnega,« pojasnjujeta Marušič in Zorko: »četudi jih iztržemo iz konteksta njihovih individualnih zgodb in jih enotno opredelimo kot 'namensko jemanje lastnega življenja, ki se konča s smrtjo', se nam tu in tam še vedno kak primer izmuzne; denimo ideološki samomor, pri katerem jemanje lastnega življenja ni primarni motiv« (Marušič in Zorko 2003, 10). Zato je treba pri vsakem samomoru upoštevati tudi družbene okvire. Ne družbo kot dejavnik, ki vpliva na razvoj samomorilnega vedenja, temveč družbo kot odločilno pri odzivu na samomor. Vsaka namreč goji svojevrsten odnos do te problematike; tudi zato

je narode in kulture glede pogostosti samomora težko primerjati med seboj. Države uporabljajo različne metode za spremljanje umrljivosti, od teh pa sta odvisni zanesljivost in veljavnost zdravstvene statistike, na katero posredno vpliva tudi zakonodaja o samomoru (Marušič in Zorko 2003, 10–13). Večina držav za meritve samomorilnosti uporablja t. i. »količnik samomorilnosti«, ki prikazuje število samomorov na 100.000 prebivalcev na leto (Tančič in drugi 2009, 116).

Samomor je zapleten pojav, ki zahteva celosten pristop (Marušič in Zorko 2003, 19), prav zato je v raziskovanje in preprečevanje samomorilnega vedenja povezanih več disciplin, naravoslovnih, družboslovnih in humanističnih, ki se pod imenom »suicidologija« znanstveno ukvarjajo s tem fenomenom, tako na individualni kot družbeni ravni (Tekavčič Grad 2003, 5). Raziskave kažejo, da najpogostejši vzrok za samomor predstavljajo duševne motnje, še posebej depresija, motnja odvisnosti od alkohola in shizofrenija. Določen delež samomorov pa prispevajo tudi ostala depresivna stanja, ki nastopijo zaradi izgub osebe ali položaja in telesne bolezni, zlasti tiste s pridruženo kronično bolečino. Druga kategorija pogostih dejavnikov tveganja se nanaša na družbeno osamitev, nepripadnost skupini ter na odsotne ali porušene medosebne odnose. Večje tveganje za samomor je zato prisotno med brezposelnimi oz. kako drugače potisnjenimi na družbeni rob, starejšimi in neporočenimi, med slednjimi so ločeni ali ovdoveli bolj ogroženi kot samski. Dejavniki tveganja pa je tudi čas. V deželah z izrazitimi letnimi časi, kamor sodi Slovenija, se največ samomorov zgodi spomladi (aprila) in pozno pozimi, statistično gledano pa je rizičen tudi začetek delovnega tedna, saj se največ samomorov zgodi na ponedeljek (Marušič in Zorko 2003, 17–19).

Samomor ima daljnosežne posledice, tako družbene, ekonomske kot čustvene; sleherna tovrstna smrt pa naj bi prizadela vsaj še šest drugih ljudi (Roškar in ostali 2010, 15). Vsak samomor pa je tudi nekakšna protislovnna zmes želje po smrti in želje po pomoči, saj se v vsakem samomorilnem dejanju skriva apel, klic na pomoč, ki je naslovljen na okolje prizadetega. Zato je pomembno vedeti, da samomorilna oseba ne zavrača življenja kot takega, temveč neznosno življenjsko situacijo, v kateri trenutno živi. Želja po spremembi te situacije je lahko komaj opazna in neizgovorjena, bolj izrazita pa je predvsem pri samomorilnem poskusu (Tekavčič Grad 1994, 94).

### 2.1.2 Samomorilni poskus

Pri samomorilnem poskusu (*parasuicid* ali *tentamen suicidii*) se kaže oz. vsaj nakazuje enaka težnja kot pri samomoru, tj. vzeti si življenje. A za razliko od samomora, ki se konča s smrtjo, je pri parasuicidu dejanje zastavljeno, vendar ne dokončano (Milčinski 1985, 11). Epidemiološke študije samomora zato obravnavajo dve skupini ljudi – tiste, ki so naredili samomor, in tiste, ki so ga poskušali. Kot še razloži Tekavčič Grad (1994, 95), je težko oceniti, ali gre res za dve različni skupini ljudi, vsekakor pa velja, da imajo tisti, ki samomor »poskušajo«, statistično večjo možnost, da bo vzrok njihove smrti prav samomor. Šestdeset odstotkov tistih, ki so življenje zaključili s samomorom, je namreč pred tem enkrat ali večkrat poskušalo samomor. Za te iste osebe, ki samomor »poskušajo«, pa velja tudi, da želijo v življenju nekaj spremeniti, pa tega ne znajo ali ne zmorejo drugače kot s tako drastičnim načinom. Tudi Milčinski (1985, 92) pove, da gre pri poskusu samomora bolj za težnjo po klicu na pomoč kot po smrti. Ta usmeritev v motivaciji pa je bližja drugačni populaciji, kot so ljudje, ki sklenejo življenje s suicidom. Kljub temu je, tako Tekavčič Grad (1994, 95), vsak poskus samomora potencialni »uspeli« samomor, in temu primerno resno moramo obravnavati vsak, na videz še tako nedolžni parasuicid.

Če se vprašamo po številki, koliko je samomorilnih poskusov, se moramo zadovoljiti z ocenami in približki. Nad poskusi samomora pravega pregleda namreč ni, saj veliko število parasuicidalnih ljudi ne išče pomoči v zdravstvenih ustanovah, družba pa zna tudi sicer na ta dejanja gledati kot na zasebno zadevo (Milčinski 1985, 92). Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da je poskusov samomora vsaj od deset do petnajstkrat več kot suicidov, lahko tudi več, saj nekatere države ne vodijo evidenc. Najpogostejši so pri mladih ženskah, izvršenih samomorov pa je več v moški in starejši populaciji (Ivanič 2011, 1273). Slovenci samomorilnost statistično spremljamo od leta 1970, ko je bil ustanovljen Register samomora in samomorilnega poskusa. Ta se vzdržuje na ljubljanski Psihiatrični kliniki, v njem pa hranijo podatke iz policijskih poročil o samomorih in parasuicidih ter samomorilne poskuse, ki jih kliniki prijavijo zdravniki (Cukut 2006, 48). Ne glede na register pa ima stroka v evidentiranju parasuicida težave tudi zaradi sorodnega pojava – samopoškodbe. Kljub dejstvu, da pri samopoškodbi človekov primarni namen ni usmrtitev samega sebe (Milčinski 1985, 92;

Caicedo in Whitlock 2009, 1), je namreč težko postaviti mejo, katero dejanje sodi med samomorilne poskuse in katero med samopoškodbe (Milčinski 1985, 92).

### 2.1.3 Razširjeni samomor

Razširjeni samomor je vrsta samomora, pri katerem oseba, ki je storila ali poskušala storiti samomor, v smrt »potegne« tudi druge ljudi, največkrat družinske člane. Značilen je za zelo depresivne bolnike, ki ubijejo bližnje in sebe, saj ne vidijo več smisla v svojem in njihovem življenju (Medicinski slovar). Z drugimi izrazi je tovrstni samomor poimenovan tudi umor s samomorom ali uboj s samomorom, v kategoriji nasilnih smrti pa velja za poseben pojav, ki se razlikuje od pojmovanj samomora, umora in uboja. Panczak in kolegi (2013, 1) še razlagajo, da do uboja s samomorom največkrat pride v kontekstu obstoječih ali preteklih intimnih partnerskih odnosov, da je ponavadi storilec moški, ki se mu pripisuje motiv ljubosumja, žrtev pa ženska. Raba strelnega orožja je pogosta, prav tako tudi delovanje storilca pod vplivom alkohola. Kot navajata Liem in Koenraadt (2008, 306), je tovrstni razširjeni samomor poimenovan tudi *uxoricid*. Pogosti pa so tudi primeri, ko je žrtev več – dejanje vključuje smrt otrok ali drugih sorodnikov, storilec pa je največkrat starejši poročen moški z osebno motnjo. Dejanje se imenuje tudi *familicid* (Koenraadt v Liem in Koenraadt 2008, 306). Termin razširjeni samomor pa pokriva tudi t. i. dejanje umora in samomora iz usmiljenja. Slednja največkrat izvrši ženska z motnjo depresije; mati, ki v smrt popelje od sebe odvisnega otroka ali več njih, ponavadi z namenom, da bi vse rešila neznosnega življenja. Dejanje se imenuje tudi altruistični samomor (Marzuk, Tardiff in Hirsch v Panczak in drugi 2013, 1) ali *filicid* (Liem in Koenraadt 2008, 306).

Razširjeni samomor v zahodni družbi predstavlja naraščajoč javnozdravstveni problem in, kot pišejo Galta in kolegi (2010, 397), tudi svojevrsten tabu. Ker žrtev ni samo storilec, temveč tudi njegovi bližnji, okolica na ta dejanja sprva ponavadi reagira s šokom in nerazumevanjem (Liem in Koenraadt 2007, 483), nato pa se primeri zavijejo v tišino, dobijo oznako »družinske tragedije« in so pogosto le malo raziskani (Galta in drugi 2010, 397). V mnogih primerih temeljito raziskavo prepereči ravno smrt vpletenih oseb. S smrtjo storilca je namreč onemogočen vpogled v njegovo mentalno stanje (Galta in drugi 2010, 397), iz istega razloga pa je primer opuščen tudi kazenske obravnave

(Liem in Koenraadt 2007, 482–483). Kadar storilec preživi, v predkazenskem postopku seveda opravijo oceno njegovega mentalnega stanja, a ugotavljanje, ali je bil storilec pred samim dejanjem v nenormalnem duševnem stanju, je še vedno izredno kompleksno. Tudi zato je razširjeni samomor težko predvideti in preprečiti (Flynn in drugi 2009, 318–319). Problem pa predstavlja tudi dejstvo, da za razširjeni samomor oz. uboj s samomorom standardnega pravnega opisa in poimenovanja ni. Ker so ta dejanja glede na število ubojev in umorov relativno redka (Liem in Koenraadt 2007, 483), mnoge države ne vodijo registra razširjenega samomora ali pa samomore in uboje v kazenskih evidencah beležijo v ločenih kategorijah, brez označb o medsebojni povezanosti incidentov (Galta in drugi 2010, 397).

#### **2.1.4 Samomorilni pakt in skupinski samomor**

Samomorilni pakt je dogovor med dvema ali več osebami, ki se odločijo za skupno smrt s samomorom ob določenem času (Ozawa-de Silva 2008, 525) in pogosto z enakim smrtonosnim sredstvom (Rajagopal, Brown in Barraclough v Luxton 2012, 196). Ponavadi do takega dogovora pride med ljudmi, ki se med seboj poznajo in so v odnosih tesno povezani, na primer, med partnerji ali prijatelji, samomorilni pakt pa je odziv na ogroženo nadaljevanje njihovega odnosa (Rajagopal v Pridmore in Reddy 2010, 431). Ozawa-de Silva (2008, 525) razlaga, da so razlogi za samomorilni pakt ponavadi zelo osebne narave in da ravno to samomorilni pakt ločuje od skupinskega samomora. Pri slednjem se namreč skupina ali več ljudi odloči za skupno smrt iz verskih, ideoloških ali vojaških razlogov.

Definicijo samomorilnega pakta potrjujejo tudi empirični podatki – britanska raziskava (Brown in Barraclough v Pridmore in Reddy 2010, 431–435) na primer izkazuje, da se je 90 odstotkov samomorilnih paktov zgodilo med starejšimi pari, ki so bili večinoma poročeni, brez otrok in iz višjega družbenega sloja. V prav vseh primerih sta partnerja za samomor uporabila enako metodo, vedno nenasilno, v 84 odstotkih pa sta zapustila tudi poslovilno pismo. Pri vsaj enem od partnerjev so pogosto zasledili težave z zdravjem. Rezultati avstralske študije (Pridmore in Reddy 2010, 434–435) so podobni: samomorilni pakt je bil najpogostejši med pari srednjega ali višjega sloja s povprečno starostjo 75 let, ki so večino življenja preživeli skupaj, v poznih letih pa jih je doletela

terminalna bolezen enega ali obeh partnerjev. Preostalih 40 odstotkov primerov se je zgodilo med mlajšimi pari s pravnimi problemi ali pari, ki jih je doletela smrt otroka. Sredstva za samomor so bila v večini primerov enaka in nenasilna, več kot polovica parov je zapustila poslovilno pismo.

Tradicionalni obliki samomorilnega pakta pa se je nedavno pridružila tudi nova različica dogovorjenega samomora: internetni samomorilni pakt ali »cyber-suicide pact«. Ta se od običajnega samomorilnega pakta loči po tem, da se formira s pomočjo interneta, preko spletnih klepetalnic, virtualnih oglasnih desk in forumov pa se ponavadi povežejo popolni neznanci, ki si delijo podobna čustva in misli (Rajagopal v Luxton 2012, 196). Kot razlaga Ozawa-de Silva (2008, 526), so prvi internetni samomorilni pakt zasledili leta 2000, od prvega medijsko odmevnega primera (2003) pa ta oblika skupinskega samomora postaja vse bolj popularna. Analiza izjav samomorilnih oseb na japonskih internetnih straneh je še pokazala, da se v spletni samomorilni pakt običajno povežejo mladi, ki v življenju ne vidijo več smisla in so tako osamljeni, da se bojijo umreti sami (Ozawa-de Silva 2008, 528).

### **2.1.5 Samomor s pomočjo, evtanazija**

Vprašanje, ali si ima človek, ko je oropan dostojanstvenega in kakovostnega življenja, pravico izbrati smrt, postaja vse bolj pogosto – tako v bolnišnicah (Turčin 2003, 44) kot v strokovnih razpravah na področju zdravstvenega varstva, kjer evtanazija predstavlja eno najbolj zahtevnih etičnih problematik (Materstvedt in drugi 2003, 97). Kot piše Turčin (2003, 45), ima termin evtanazija starogrški izvor in pomeni dobra smrt (eu = dober ali primeren, thanatos = smrt), v eni od njenih oblik pa jo enačijo s samomorom, ki se izvršuje s pomočjo druge osebe. Kadar to pomoč nudi zdravnik, govorimo o samomoru z zdravnikovo pomočjo (Chapple in drugi 2006, 706). Pahor (2009, 242) navaja, da se pojma evtanazije in samomora z zdravnikovo pomočjo pogosto uporabljata kot sinonima, na Nizozemskem pa ju tako tudi obravnavajo. V njihovi zakonodaji sta namreč od leta 2002 obe praksi dekriminalizirani, razlika med njima pa je v tem, da je pri samomoru z zdravnikovo pomočjo pacient tisti, ki sebi zada smrtonosno dozo »zdravila«, pri evtanaziji pa to opravi zdravnik. Pri samomoru z zdravnikovo pomočjo zdravnik pacientu priskrbi smrtno drogo, ki jo ta sam zaužije,

vendar zdravnik pri postopku ostaja prisoten – ob pacientu mora počakati do nastopa smrti, če bi prišlo do zapletov (Pahor 2009, 242). Tudi Materstvedt in kolegi (2003, 98) samomor z zdravnikovo pomočjo razlagajo podobno, evtanazijo pa opredeljujejo kot »ubijanje na zahtevo«, ki se izvrši, ko »zdravnik z dajanjem zdravil namenoma usmrti osebo, ki je za to podala prostovoljno in avtonomno zahtevo« (Materstvedt in drugi 2003, 98). Besedna zveza »ubijanje na zahtevo« se pri tem nanaša na tehnični opis postopka: zdravnik pacientu najprej vbrizga injekcijo barbiturata, ki vzpostavi komo, nato pa še injekcijo nevromišičnega relaksanta, ki ustavi dihanje in povzroči smrt. Ob tej definiciji, ki naj bi bila najbolj ustrezna, pa Materstvedt in kolegi (2003, 97) še dodajajo, da je vsaka neprostovoljna evtanazija umor – ne glede na to, ali je oseba iz bolezenskih vzrokov nezmožna za privolitev ali evtanaziji nasprotuje. Evtanazija namreč ne more biti drugačna kot prostovoljna.

Ne glede na množstvo razprav o evtanaziji in samomoru s pomočjo pa to področje ostaja slabo raziskano, statistično omejeno ter polno strokovnih in osebnih dilem. Ker je v fazi umiranja težko pridobiti paciente, ki bi bili zainteresirani za kakršen koli tip raziskovanj (neredko temu nasprotujejo še svojci in lečeči zdravnik), so rezultati raziskav pogosto pomanjkljivi in metodološko neustrezni (Chapple in drugi 2006, 710). Ker je evtanazija ireverzibilna in dokončna, ko je enkrat izvršena, je odločitev za njeno izvedbo za stroko izredno težavna. Še posebej, ko željo po njej izrazi pacient, ki je terminalno bolan in hkrati depresiven. Kot razlaga Turčin (2003, 44–47), za depresivne paciente dokazano velja, da se z večjo lahkoto odločijo za evtanazijo, a ta odločitev ni nujno realna, saj se jih pogosto ne zdravi za depresijo. Po podatkih ameriške študije (Emanuel, Daniels, Fairclough in Claridge v Emanuel 2009, 148), pa sodelovanje pri evtanaziji obžaluje tudi četrtnina zdravnikov – tudi zaradi pomanjkljivosti postopka, ki ni tako enostaven, kot velja v teoriji. Ista raziskava je potrdila, da samomor z zdravnikovo pomočjo v 15 odstotkih primerov ni bil uspešen (pacient ni umrl na predviden način), podobne komplikacije pa so zaznali tudi Nizozemci (Oliver in drugi 2002, 846).

Ker je vprašanje evtanazije zelo kompleksno, večina držav pri urejanju te problematike ostaja razdvojena med »za« in »proti«, zdravstvena in laična pomoč pri samomoru pa kaznivi dejanji. Tudi v Sloveniji, kot razlaga Trontelj (2007, 25), evtanazijo prepovedujeta Ustava in zakon, že samo razpravo o možni legalizaciji pa zavračata Komisija za medicinsko etiko in večina zdravnikov. Redke izjeme – Nizozemska, nekaj

regij v Belgiji ter država Oregon v ZDA – so evtanazijo, ki jo izvede zdravnik, oz. samomor z zdravnikovo pomočjo, legalizirale. V Švici je legaliziran samomor s pomočjo, toda izključuje zdravnika (Chapple in drugi 2006, 706). V Švici zato pomoč pri samomoru izvajajo osebe, ki niso zdravniki, vendar pod pogojem, da za to ne obstaja sebičen motiv. Kadar policija potrdi, da sebičnega motiva ni, se smrt zabeleži kot samomor. Ker se ta v evidencah ne razlikuje od ostalih neasistiranih suicidov, tudi Švica natančnih statističnih podatkov o samomoru s pomočjo nima (Hurst in Mauron 2003, 271). Je pa število tovrstnih smrti vendarle omejeno, saj lahko za asistirani samomor zaprosijo le osebe z neozdravljivo boleznijo ali z nevzdržnim poslabšanjem zdravstvenega stanja, Združenje za humano smrt – EXIT (Society for Humane Dying – EXIT) pa letno odobri okoli 300 prošenj (Frei in drugi 2003, 193). Tudi sicer pa velja, da pravna ureditev evtanazije v državah, kjer je legalizirana, ne izhaja iz splošne »pravice do samomora«, k izvrševanju katere bi se druge osebe smele poljubno priključiti. Odločitev o končanju življenja je pridržana le nekaterim osebam, ki po objektivnem medicinskem vrednotenju ne živijo in ne bodo živele človeka vredno življenje. Krog drugih, ki se smejo »vmešati« v postopek, pa je skrbno načrtan in omejen z jamstvi, ki preprečujejo zlorabo (Bošnjak 2005, 9).

## 2.2 Proučevanje samomorilnega vedenja

»Samomor je eno tistih težko razumljivih človeških dejanj, ki spremlja človeštvo skozi vso zgodovino, vstopa v vse kulture in civilizacije, zadene različne posameznike in skupine ter ostaja kljub stalnemu raziskovanju še vedno enigmatično, v meglo in znanstveni približek zavito dejanje, ki prav zato spodbuja različne razlage, čustva in reakcije« (Tekavčič Grad 2010, 11). Kako široko je področje samomorilnosti in kakšna vprašanja poraja, bomo skušali osvetliti še z različnimi pogledi na samomor. Ker bodo le-ti predstavljeni zelo omejeno, začnimo z besedami, ki na kratko povežejo večino izmed njih:

Kljub temu, da ima velika večina ljudi, ki si vzame življenje, duševno motnjo, to še ne pomeni, da je samomor predmet psihiatrije. Niti ni predmet medicine. Samomorilne misli in samomorilno vedenje se začnejo in končajo, raziskujejo in preprečujejo tudi izven domene te stroke, na področju družbenih ved – sociologija in psihologija –, socialnega dela, tudi teologije, nič manj ekonomije in zdravstvene politike oziroma menedžmenta v zdravstvu. Je pa tudi domena celotne



javnosti in ker se prek odsotnosti zdravja še kako tiče zdravstva, je dejansko javnozdravstveni problem. Problem vseh nas (Keber 2003, 4).

### **2.2.1 Samomorilnost skozi čas**

Samomorilno vedenje je že od antike predmet poljudnih in strokovnih razprav, a je bilo dolgo opredeljeno kot moralni problem (Hassan 1998, 168). Ker je njegov pomen primarno določala religija, so bila vrednotenja samomora od nekdanj različna, s časom pa so se tudi spreminjala. Stari Perzijci so, na primer, samomor šteli med najhujše moralne prestopke, v grški filozofiji pa je, če je posameznik pred izvedbo pridobil odobritev oblasti, veljal za zakonito dejanje. Pri Rimljanih, kjer je bilo življenje temeljna dolžnost do države, je bil suicid dovoljen le v izjemnih primerih – ko so bogovi zahtevali daritveno žrtev (Marušič in Zorko 2003, 10), v krščanski miselnosti pa teh dejanj sprva niso obsojali. Jemanje lastnega življenja postane greh šele v 4. stoletju, samomorilec pa enak morilcu (Milčinski 1985, 12–13). A religije so bile vedno dokaj dvočlane v odnosu do samomora, ugotavlja Valetič (2009, 264), saj so po eni strani s slikami raja in blaženega posmrtnega življenja vabile v smrt, po drugi pa obsojale, pa naj je šlo za krščanstvo, judaizem ali islam. Za slednji, denimo, samomor pomeni nevero v boga, čeprav se v imenu svete vojne skrajni islamisti samožrtvujejo za Alaha.

Poseben odnos do samomorilnega vedenja pa gojijo tudi dežele, kjer »vrhovnega vladarja« ne priznavajo, denimo, na Japonskem, kjer je bil še do nedavnega harakiri, estetizirani in v podrobnosti načrtovan samomor, častna dolžnost samurajev. In čeprav Japonska nikdar v zgodovini ni nasprotovala prostovoljni izbiri za smrt ali obravnavala suicid kot problem, ki bi ga morali zdraviti, ostajajo tudi tam razlage samomorilnosti zapletene – v tej državi zelo veliko ljudi skoči pod vlak, železniške družbe pa nato tožijo družine žrtev za povračilo škode ... (Milčinski v Valetič 2009, 86).

A če se povrnemo v nam bližji zahodni svet, velja omeniti, da se prve sistematične obravnave samomorilnega vedenja kot družbeno relevantnega pojava pojavijo šele v 19. stoletju. Takrat večina evropskih držav zabeleži porast samomorov, tematiko pa začnejo povezovati s sociodemografskimi spremenljivkami, kot so izobrazba, religija, stopnja urbanizacije, rasa, dednost, itd. Samomor tako vse bolj postaja javni problem, družbeni

vzroki zanj pa predmet racionalnih znanstvenih proučevanj (Hassan v Cukut 2006, 22–23).

### **2.2.2 Sociološka razlaga**

Sociologija je prva disciplina, ki začne znanstveno proučevati samomorilno vedenje. Zasluge za to pa ima predvsem Émil Durkheim, ki leta 1897 izda danes že klasično delo »Samomor« (*Le suicide: étude de sociologie*). Durkheim skuša dokazati, da je samomor, ki je skrajno individualno in nedružabno dejanje, moč razložiti z družbenimi dejstvi; da obstaja kolektivna zavest, iz katere izhajajo individualna nagnjenja k samomoru (Knez 2003, 38–40). Ker s svojo teorijo kot prvi opozori na vlogo družbenih dejavnikov v razvoju samomorilnega vedenja (samomor pa tudi razdeli na štiri vrste – egoistični, anomični, altruistični in fatalistični samomor), njegovo delo predstavlja velik paradigmatški obrat v proučevanju samomora, presega namreč, kot ocenjuje Hassan (1998, 168), vse tedanje razprave o samomorilnosti. Na njegovih konceptih pa temeljijo tudi kasnejša in aktualna sociološka proučevanja samomora, ki teze o vplivih modernizacijskih procesov na razvoj samomorilnega vedenja v veliki večini potrjujejo (Cukut 2006, 36).

Ker sodobni pogledi predpostavljajo, da je samomor večplastno dejanje, ki ga določajo biološki, psihološki, ekonomski in sociološki dejavniki tveganja (Roškar 2003, 36), se današnja sociologija v proučevanju samomorilnega vedenja usmerja v iskanje odgovora, kako je samomor povezan z družbo. Delo sociologov tako zajema raziskovanje verskih, kulturnih, družinskih, ekonomskih, rasnih in drugih dejavnikov tveganja za samomor, istočasno pa strokovnjaki posebno pozornost namenjajo iskanju varovalnih dejavnikov okolja: vplivu družine, šole, delovnega okolja, odnosov med spoloma, itd. (Knez 2003, 42).

### **2.2.3 Medicinska razlaga**

Konec 19. stoletja prinese tudi porast medicinskih razlag samomora. Ker te samomorilnost sprva povezujejo z genetskim prenosom, prva desetletja 20. stoletja svarijo pred epidemijo samomora (Cukut 2006, 24), a s časom vse bolj postaja jasno to,

kar današnja medicina zagotovo ve – da konkreten gen za samomorilnost ne obstaja. Medicina samomor zato proučuje kot prepletanje genoma in enviroma. Kot pojasnjuje Marušič (2003, 22–27), je genom skupek vseh genov v kromosomih organizma, envirom pa sinonim za okolje, ki ga v proučevanju genetskega nagnjenja k samomoru nikakor ne smemo zanemariti. Vsako vedenje, tudi samomorilno, je namreč posledica različnih načinov prepletanja genoma in enviroma, pri čemer okolje na genom vpliva tako, da določene genetske dejavnike sproži, določene pa umiri oziroma zadrži. Vpliv genetskih dejavnikov na samomor je zato verjetnosten, ne pa determinističen. Genetski dejavniki, pridobljeni ob spočetju, namreč niso nekaj togega in vnaprej določenega. Nekateri se izrazijo samo v določenih okoljih, podobno pa je tudi okolje zaznano in aktivno soudeleženo samo pri določenih genetskih strukturah. Ker je interakcija med genomom in enviromom vselej kompleksna, je težko deterministično govoriti o vplivu enega ali drugega na konkretni samomor. Velja pa, da je tveganje za samomor zagotovo povečano v družinah, kjer se je samomor že zgodil, in da v tem oziru določena genetska nagnjenost k samomorilnemu vedenju vendarle obstaja. Ker področje genetike še nima odgovorov na vsa vprašanja, Marušič poslanstvo medicine v proučevanju samomora sklene z besedami:

Dokler ne bomo podrobneje spoznali genetskih dejavnikov, pomembnih za razvoj samomorilnega vedenja, bo večina dela pri preprečevanju samomora usmerjena v izboljšanje razmer v okolju, zlasti pri tistih posameznikih, pri katerih je nagnjenost k samomorilnemu vedenju bolj izrazita. A tudi v teh primerih se naša dejavnost ne dotika le enega segmenta nagnjenosti k samomorilnemu vedenju (to je dejavnikov okolja), temveč ne zanemarija niti drugega (genetske dejavnike). Z vplivanjem na okolje se vselej lotevamo tudi procesa prepletanja genoma in okolja, ki postane tako manj kvarno za razvoj določene osebnosti (Marušič 2003, 27).

#### **2.2.4 Psihološka razlaga**

Psihologija samomor obravnava z vidika povezav med duševnostjo in telesom. Razlaga, kaj doživlja človek, ki poskuša ali napravi samomor ter proučuje vpliv psiholoških značilnosti posameznika in dejavnikov, kot so duševne motnje, depresija, odvisnost od alkohola, drog, itd. na razvoj samomorilnega vedenja. Kot pojasni Roškar (2003, 29–32), so okoliščine, ki privedejo do samomora, različne in vsakič zelo posebne, vendar

imajo pomembno skupno točko – osebe jih doživljajo kot brezizhodne; ne vidijo rešitve težave, poročajo o občutku ujetosti v past, da imajo zvezane roke, da ne morejo ukrepati ... Stresna situacija, v kateri se človek čuti tako poraženega, da se iz nje ne more umakniti, največkrat sproži občutke brezupa, ta občutek pa je ključna karakteristika samomorilno ogrožene osebe.

Brezup zelo pogosto spremljajo tudi ostali psihološki dejavniki: depresija, impulzivnost in agresivnost. In čeprav velja, da je izmed naštetih depresija najpogostejši vzrok v ozadju samomora, ni mogoče sklepati, da bo vsaka depresivna oseba storila samomor. Doživljanje brezupa in vsega, kar se iz tega občutenja razvija, je tisto, kar loči depresivno osebo, ki stori samomor, od depresivne osebe, ki se za to ne odloči (Roškar 2003, 31). Kot pojasnjuje Roškar (2003, 31–32), razlike med posamezniki v doživljanju in zaznavanju situacij izhajajo iz kognitivnih sposobnosti. Te so pri samomorilnih osebah zmanjšane, napake v delovanju pa se kažejo predvsem pri mehanizmih pozornosti, spomina in presojanja. Natančneje: motnje pozornosti vodijo do neprostovoljne večje dovzetnosti za dogodke, ki signalizirajo znake poraza ali imajo za posameznika negativen pomen; v množici dražljajev zato taka oseba najprej zazna zanjo neprijeten dražljaj. Ker je njena sposobnost reševanja problemov, predvsem tistih, ki so medosebne in socialne narave, zmanjšana, se pojavi občutek ujetosti. Okvara avtobiografskega spomina taki osebi namreč onemogoča dostop do določenih življenjskih spominov, preko katerih bi sicer lahko uspešno rešila problem. Ker je nezaznavanje rešilnih dejavnikov vezano na težave v presoji in predvidevanju dogodkov v prihodnosti, je pomembno vedeti, da samomorilna oseba ni na splošno črnogleda glede prihodnosti, temveč nesposobna predvidevanja in pričakovanja pozitivnih dogodkov (Roškar 2003, 34).

Na stopnji, ko ima že izdelan samomorilni načrt, pa o njeni usodi zelo odločata tudi impulzivnost in agresivnost – te predispozicije pa imajo večji vpliv in pridejo še bolj do izraza takrat, kadar jih okolje spodbuja. Impulzivna oseba je na primer izpostavljena večjemu tveganju za samomorilno vedenje kot neimpulzivna oseba, saj se že po naravi nagiba k bolj tveganemu življenjskemu slogu ali preizkušanju določenih snovi. Kadar okolje to tveganje pospešuje (z dostopnostjo drog, alkohola), se ta osebnostna poteza toliko bolj izrazi. Podobno pa tudi dostop do nevarnih predmetov (npr. noža ali revolverja) povečuje možnost hetero- ali avtoagresivnega vedenja. Kar največ

pozornosti pa je seveda treba nameniti osebi, ki je impulzivna in agresivna hkrati – ta kombinacija dejavnikov namreč zelo verjetno pripelje do samomora (Roškar 2003, 35).

### **2.2.5 Ekonomski pogled**

Ekonomija samomor raziskuje s finančne plati. Za družbo, ki od vsake generacije pričakuje ne le lastno reprodukcijo, temveč tudi materialni prispevek, izračunava koristi in stroške posameznega človeškega življenja ter ugotavlja, kakšne so finančne posledice smrti zaradi samomora. Kot navaja Šešok (2003, 52), samomor za družbo predstavlja finančno breme.

Metode ugotavljanja vrednosti človeškega življenja in ekonomske škode ob prezgodnji smrti so sicer različne, večina pa proučuje predvsem neposredne in posredne stroške bolezni. Ker samomor ni bolezen, ampak posledica bolezni, ekonomske analize večinoma preračunavajo posredne stroške, ki so vezani na izgubo produktivnosti in prihodnjega zaslužka zaradi prezgodnje smrti. Ker je vse dejavnike, ki privedejo do suicida nemogoče ovrednotiti, ekonomisti celovitih analiz ekonomskega bremena prezgodnjih smrti zaradi samomora nimajo. A če se življenje posameznika, kot še pove Šešok (2003, 53–55), vendarle vrednoti po njegovi proizvodnji, potem ima življenje najvišjo vrednost v začetku produktivnega obdobja, svoj dolg do družbe pa naj bi človek poravnal okrog 45. leta. Ločnica za prezgodnjo smrt je neglede na to postavljena na 65 let, saj je do takrat večina ljudi delovno aktivna, vsaka smrt pred 65. letom pa za družbo predstavlja finančno izgubo. Šešok še dodaja, da se breme bolezni, ekonomsko ali kakšno drugo, vedno prikazuje in računa z določenim namenom. Pri samomoru je ta namen prikaz problema, ki ga visoko število in starostna struktura umrlih določata kot javnozdravstveni problem. Ker se samomor istočasno uvršča tudi med potencialno preprečljive vzroke smrti, bi moralo biti reševanje te problematike prednostni javnozdravstveni cilj (Šešok 2003, 61).

### **2.2.6 Pravni pogled**

Slovensko pravo samomor obravnava v 120. členu Kazenskega zakonika (2012), ki je naslovljen kot »Napeljevanje k samomoru in pomoč pri samomoru«. Vseh šest točk

120. člena se samomora loteva kot »razmerja med ljudmi«, kar pomeni, da nalaga zaporno kazen osebi, ki drugega napeljuje k samomoru, mu pomaga pri izvršitvi samomora ali ki s svojim surovim in nečloveškim ravnanjem ustvari okoliščine, zaradi katerih se je druga oseba odločila za samomor (Kazenski zakonik 2012). Pod naslovom »Samomor zavarovalca oziroma zavarovane osebe« pa to dejanje omenja tudi 973. člen Obligacijskega zakonika. Ta ureja izplačilo odškodnin po zavarovalnih policah v primerih smrti zaradi samomora, kadar le-ta nastopi v prvem oz. v obdobju treh let od sklenitve zavarovalne pogodbe (Obligacijski zakonik 2007).

Ob navedenem pa velja poudariti, da »samomor načeloma sploh ni pravno vprašanje« (Bošnjak 2005, 7). Bošnjak razloži, da je samomor sprva sicer bil tudi pravni problem, vendar v časih pred 18. stoletjem, ko je bilo pravo še prepredeno s teološkimi vrednotnimi utemeljitvami. »Nevredno zavrženje lastnega življenja« (Bošnjak 2005, 7) je bilo takrat greh, samomorilec pa hudodelec posebne vrste, ki ga je bilo treba kaznovati; celo v primeru smrti. Samomorilcu so zato pogosto odrekli pokop na določenem kraju ali v določeni obliki, svojcem pa onemogočili dedovanje. A vse to se z razsvetljenstvom spremeni – ker se kazni v pravu omejijo na dejanja, ki veljajo za napad na družbo in njene skupne vrednote in služijo namenu, da se storilca odvrne, da svojih dejanj ne bo ponavljal, iz strahu pred njimi pa naj bi se takih dejanj izogibali tudi ostali člani družbe; samomor za pravo postane nepomemben. A ker se tudi danes, ko za protipravno velja predvsem tisto, kar posega v posameznikove pravice, nekateri pravniki lotevajo obravnave samomora, Bošnjak (2005, 8) opozarja, da ravno izhodišče posameznikovih pravic ni primerno, saj hitro vodi v sicer logično, a povsem napačno sklepanje, da pravica do življenja vsebuje tudi svobodo razpolaganja z njim, vključno z njegovim uničenjem; da je samomor legitimno dejanje tistega, ki se zanj odloči, drugi pa v njegovo odločitev ne smejo posegati. Kot pojasni, o »pravici do samomora« ne moremo govoriti kot o naravni negaciji pravice do življenja, saj spada slednja v kategorijo človekovih pravic in svoboščin, ki se jim nikoli ne moremo odpovedati – pravica odpovedati se lastnemu življenju prav zato ne obstaja. Jasno pa je tudi, zakaj samomor ni pravno vprašanje – če je pravo »sistem pravil, ki urejajo odnose med ljudmi in ki jih postavlja, nadzira in njihove kršitve sankcionira država« (Bošnjak 2005, 8) –, potem dejanja, kjer gre za razmerje posameznika do samega sebe (in samomor je prvenstveno tako dejanje), ne morejo biti predmet pravnega urejanja. Zato samomor tudi ni kazniv. Ko pa samomor postane »razmerje med ljudmi« in se razvija tako, da so

vanj vpleteni drugi – preprečevalci, napeljevalci in pomagači –, postane dostopen pravnemu urejanju. Pravo zato pričakuje, da vsakdo poskuša preprečiti samomor drugega, če to lahko naredi brez nevarnosti zase. Če nekdo samomora ne prepreči, čeprav bi to lahko storil, ali posameznika k samomoru napeljuje oz. mu pri njem pomaga, potem gre za nedopustno vmešavanje v pravico samomorilca do življenja. Takšno ravnanje pravo logično dosledno kaznuje kot kaznivo dejanje zoper življenje (Bošnjak 2005, 10).

### 2.3 Preprečevanje samomorilnega vedenja

»Pričakovanje, da samomor lahko izkoreninimo, je iluzija. Cilj zmanjšati oziroma omejiti samomor pa je vselej dosegljiv. Seveda moramo pred tem poznati temeljne zakonitosti samomorilnega vedenja, dejavnike tveganja zanj ter njegovo variranje skozi prostor in čas« (Marušič in Zorko 2003, 19). Pri preprečevanju samomora se je treba usmeriti predvsem na tiste dejavnike, na katere lahko vplivamo, tj. na varovalne dejavnike (Roškar in Šmagelj 2003, 5). Najpomembnejše pod vprašanjem »Kako preprečiti samomor?« navaja SZO:

- z omejevanjem dostopa do sredstev za samomor (npr. pesticidi, zdravila, orožje)
- z zdravljenjem ljudi z duševnimi motnjami (zlasti tistih z depresijo, alkoholizmom in shizofrenijo)
- s spremljanjem ljudi, ki so že poskusili storiti samomor
- z odgovornim medijskim poročanjem
- z usposabljanjem primarnega zdravstvenega osebja (Svetovna zdravstvena organizacija).

Kot je razvidno, se navedeni varovalni dejavniki nanašajo predvsem na ljudi, ki se s samomorilnim vedenjem srečujejo po službeni dolžnosti, vendar pa lahko pomaga tudi laik. Čeprav, kot pišeta Roškar in Šmagelj (2003, 5), samomor velja za svojstveno, včasih nepredvidljivo potezo posameznika, je mnogokrat zelo predvidljiv.

Znaki so lahko verbalni ali neverbalni. Če gre za verbalne zanke, so to lahko izjave kot npr.: »Ne morem več.«, »Najrajši bi kar zaspal.«, »Nič nima več smisla.«, med neverbalnimi znaki pa so poslavljanje, pisanje oporoke, oddajanje svojih stvari itd. Na hudo stisko posameznika opozarjajo tudi spremembe v razpoloženju ter opuščanje aktivnosti in umikanje v samoto. Tveganje za samomor se poveča takrat, kadar se več dejavnikov tveganja pojavlja hkrati (npr.

hkratna izguba službe, prisotnost medosebnih težav, depresivno razpoloženje...) (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2012).

Tekavčič Grad (1994, 96–99) za laično preventivo samomorilnosti predlaga razumevajoč pogovor s človekom v stiski. Potrtega in brezvoljnega bližnjega je treba vprašati, kaj se mu je zgodilo, zakaj je potr, koliko časa se že tako počuti, ali razmišlja, da bi storil samomor. Klinične izkušnje namreč kažejo, da odkrit pogovor človeka v stiski razbremeni. Trpeči se tako olajša vsaj nekaterih težkih čustev, sliši samega sebe in lažje uvidi tudi druge možnosti. Na tak način se nevarnost za samomor vsaj začasno zmanjša, bližnjega pa lahko napotimo in spremimo, da poišče ustrezno pomoč. Tekavčič Grad še dodaja, da kljub vsem ustreznim ukrepom samomora morda ne bo možno preprečiti, saj se vseh samomorov enostavno ne da preprečiti. A ne glede na to posameznik s samomorilnimi mislimi vedno potrebuje pomoč – svojcev, prijateljev in strokovnjakov.

Slednji so ljudem v stiski na voljo v različnih svetovalnih službah, psihiatričnih ustanovah, centrih pomoči, društvih in nevladnih organizacijah s področja duševnega zdravja. K razmahu teh je močno pripomogla ustanovitev Mednarodne organizacije za preprečevanje samomora (International Association for Suicide Prevention – ISAP), ki od samih začetkov (1961) združuje strokovnjake vseh celin in skuša uveljaviti enotno doktrino proučevanja in preprečevanja samomora. Pod okriljem IASP je vsaki dve leti organiziran svetovni kongres o samomoru in samomorilnem poskusu, od leta 2003 pa vsaka država članica letno organizira tudi dan preprečevanja samomora (Tekavčič Grad 2004, 8). Svetovni dan preprečevanja samomora – 10. september je tako vsako leto priložnost za ozaveščanje o problemu samomorilnega vedenja, za zmanjševanje z njim povezane stigme ter za informiranje širše javnosti o dejstvu, da je samomor oblika prezgodnje umrljivosti, ki se jo da preprečiti (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2012). Pri tem imajo pomembno vlogo in moč vplivanja mediji. V okviru tega sektorja strokovnjaki namreč vidijo velik potencial in enega bolj vplivnih pristopov k reševanju samomorilnosti, saj je za razliko od drugih dejavnikov tveganja (dedni vpliv, težke življenjske preizkušnje, zdravstvene težave, itd.) poročanje o samomoru relativno lahko spremeniti (Hawton in Williams 2001, 137).

A delo novinarjev, zdravnikov, psihologov, socialnih delavcev, itd. ni dovolj. Kot poudarja Leenars (2003, 144–145), so za celovit odgovor na problematiko



samomorilnega vedenja nujne aktivnosti na nivoju držav, ukrepanje vlade in izvajanje nacionalnih strategij. Skupna mednarodna strategija ne zadošča, saj mora vsak narod nasloviti lastne tabu teme in razviti primeren multidisciplinarni pristop za lasten kulturni kontekst. Programi pa morajo omogočiti pravico do zdravljenja. In čeprav je glavni cilj nacionalnih strategij preprost – zmanjšati faktorje tveganja za samomor –, specifični cilji niso lahko dosegljivi, in tudi zato so soočanja držav s to problematiko različno uspešna (Leenars 2003, 144–145). Slovenija, denimo, preventivne aktivnosti izvaja, vendar te med seboj niso povezane, saj je nacionalni program preprečevanja samomora še v pripravi (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2012).

### **2.3.1 Presuicidalni sindrom**

K preprečevanju samomora je pripomoglo tudi odkritje presuicidalnega sindroma. Z njim se ukvarja predvsem stroka s področja psihologije, nastane pa pri večini ljudi, ki premišlujejo o samomoru. Ker le redko nastane v samem trenutku pred odločitvijo za samomor, omogoča pravočasno prepoznanje simptomov nudenje pomoči človeku v stiski (Tekavčič Grad 2004, 9). S klinično-terapevtskega vidika je za postavitev diagnoze potreben temeljit in empatičen pogovor s pacientom, pri katerem se pozornost usmerja na posamezne komponente sindroma (Ringel 2004, 123). Ker je te prvi opisal Erwin Ringel, je sindrom poznan tudi kot Ringlov presuicidalni sindrom (Tekavčič Grad 2004, 8).

Kot razlaga Ringel (2004, 15), do sindroma pride, ko posameznik beži pred težavami, ki v svojem bistvu nimajo zunanjšega izvora, temveč tičijo v človeku samem. Ker si je takšne težave težko priznati, se jim posameznik izmika, vse dokler ne običi v brezizhodni situaciji, iz katere se zdi edini dokončni pobeg samomor. Po Ringlu (2004, 35–67) presuicidalni sindrom določajo tri komponente – zoženje, agresivna zavrtost in avtoagresija ter samomorilne fantazije – vse pa se med seboj prepletajo. Zoženje velja za osnovo presuicidalnega sindroma (Ringel 2004, 124); poznamo pa jih več vrst. Ključna za razvoj samomorilnega vedenja so predvsem tista, ki izvirajo iz posameznikove osebnosti in se navzven kažejo kot izguba spontanosti, zadržanost, pasivno vedenje, izolacija, zavračanje splošnih vrednot, ipd. (Ringel 2004, 35–56). Agresivna zavrtost je odločilna predpostavka za obračanje agresije proti samemu sebi.

Posameznik je izpostavljen močnemu pritisku agresije, a ne zaznava možnosti, kako bi jo izrazil navzven. Nakopičena energija se zato usmeri proti edinemu cilju, ki ostane – sebi. To se kaže v različnih oblikah samouničevanja, od blažjih do samomora, za katerega dokazano velja tudi, da je prvotno namenjen nekim drugim, nedosegljivim objektom. Vsak samomor naj bi zato bil tudi preprečen umor (Ringel 2004, 56–61). Samomorilne fantazije se nanašajo na intenzivno miselno ukvarjanje s samomorom. Delijo se na aktivne, tiste, s katerimi se oseba namerno ukvarja, in pasivne, ki človeka obhajajo nenamerno, celo proti njegovi volji. Vsebinsko imajo tri stopnje: na prvi si posameznik predstavlja, da je mrtev, vendar še ne fantazira o samomoru, na drugi si predstavlja, da se pokonča, vendar nima konkretnih načrtov za izvedbo, na tretji pa ima že izbrano samomorilno metodo in si izvedbo predstavlja v podrobnosti. Za samomor so najnevarnejše pasivne fantazije, ki na osebo pritiskajo v obliki prisilnih misli in jo vedno bolj obvladujejo. V sicer redkih primerih pa lahko sindrom nastopi tudi tako naglo, da človeku ne pusti časa, da bi podrobno razvil predstave o izvedbi samomora. Takrat ima odločilno vlogo tisto (naključno) sredstvo, ki je ravno na razpolago (Ringel 2004, 61–67).

Navedena spoznanja so za preprečevanje samomora izredno pomembna. Prepoznavanje simptoma stroki namreč omogoča objektiviziranje nevarnosti suicida, kar v praksi pomeni, da psihoterapevt pacienta ne rabi več vprašati, ali načrtuje samomor. Možnost za to lahko potrdi, ko pri posamezniku nedvomno prepozna zoženje. To samo po sebi sicer še ne pomeni, da bo samomor tudi storil, največkrat pa že predstavlja potrebo po zdravljenju, ki lahko prepreči razvoj ostalih komponent. Akutno nevarnost in neposredno ogroženost za samomor prinaša namreč združenje vseh treh komponent (Ringel 2004, 122–129).

## **2.4 Samomorilnost v Sloveniji**

Slovenci veljamo za samomorilen narod. Po podatkih pionirjev slovenske suicidologije že od 30. let dvajsetega stoletja, čeprav začnemo najvišje koeficiente dosegati po letu 1960, ko prvič presežemo 25 samomorov na 100.000 prebivalcev letno (Marušič in Zorko 2003, 11–12). Študije sociodemografskih značilnosti ljudi, ki so umrli zaradi samomora, kažejo, da je slovenski samomor pogostejši med moškimi (razmerje med

spoloma je približno 3:1 za moške), da samomorilnost narašča s starostjo, verjetneje pa je tudi, da bodo samomor storile razvezane ali ovdovele osebe. Geografsko gledano je umrljivost zaradi samomora najvišja v vzhodnih predelih, najnižja na Primorskem (Marušič 1999, 213–216). Možnost samomora pri nas zvišuje alkoholizem; vsaj 28 odstotkov oseb, ki v Sloveniji storijo samomor, ima potrjeno pridruženo duševno motnjo alkoholizma (Virant-Jaklič v Marušič 1999, 217), znižuje pa jo večanje stopnje izobrazbe (Marušič 1999, 216). Največkrat uporabljena metoda pri Slovencih je obešanje, druge pogoste metode pa so utopitev, zastrupitev, skok v globino in samomor z orožjem (Marušič in Zorko 2003, 19).

Danes si v Sloveniji povprečno vsakih 20 ur ena oseba vzame življenje (Statistični urad RS). Ta podatek pa nas uvršča v sam vrh s samomorom najbolj obremenjenih držav. Na Eurostatovi spletni strani, kjer so o standardizirani stopnji samomora trenutno na voljo podatki za leto 2010 za 23 držav članic EU, se Slovenija z vrednostjo 17,2 uvršča na visoko peto mesto. Višje so uvrščene zgolj Litva (29,4), Liechtenstein (26,7), Madžarska (21,7) in Latvija (17,5). Po zadnjih statističnih podatkih je v letu 2013 v Sloveniji zaradi samomora umrlo 448 prebivalcev, 361 moških in 87 žensk. Količnik samomora je znašal 21,8, med bolj ogrožene so se uvrstile vzhodne regije (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2014). Podobne številke smo imeli tudi v letih 2012 in 2011, ko sta bila količnika 21,5 in 21,3, od leta 2010 pa beležimo rahlo naraščanje števila samomorov (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2013).

Kljub visokim številkam v zadnjih treh letih pa je treba poudariti, da je smrti zaradi samomora še vedno precej manj kot na začetku preteklega desetletja – v tem oziru je upad skoraj 30-odstoten, okrepile pa so se tudi aktivnosti, usmerjene v preprečevanje samomorilne ogroženosti. V okviru Inštituta Andrej Marušič Univerze na Primorskem (IAM UP) so v letu 2011 ustanovili Slovenski center za raziskovanje samomora (SCSR), pod okriljem različnih organizacij pa so se začele izvajati tudi posebne preventivne delavnice in izobraževalni programi, ki so namenjeni različnim izvajalcem in samomorilno ogroženim ciljnim skupinam. Z namenom preprečevanja samomora so v sodelovanju več sektorjev izšle publikacije »*Spregovorimo o samomoru med mladimi*«, »*Spregovorimo o depresiji in samomoru med starejšimi*«, in »*Spregovorimo o samomoru in medijih*« (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2012), SCSR pa je razvil tudi spletno stran za razumevanje samomora – [www.zivziv.si](http://www.zivziv.si). Kot je zabeleženo na

sami strani, je »Živ? Živ!« stičišče informacij, raziskav in preventivnih programov, kjer lahko strokovna znanja o samomoru in pomoč poiščejo ljudje v stiski, tisti, ki prihajajo z njimi v stik, žalujoči po samomoru in mediji (Živ? Živ!). Da je samomor del slovenskega vsakdana in da je potreba po informacijah o tem pojavu velika, pa priča tudi podatek, da je stran v manj kot enem letu obiskalo več kot 36.000 ljudi (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2014).

### 3 MEDIJI IN SAMOMORILNO VEDENJE

V Sloveniji se samomorilno vedenje zadnjih sto let pojavlja dovolj pogosto, da ga opazijo in o njem pogosto poročajo tudi mediji. Ker je vsak samomor unikaten in skoraj vedno težko razločljiv celo strokovnjakom, je poročanje o njem velikokrat težavno, približno in pogosto problematično. Namesto razumevanja, razlage in informacije o pomoči lahko zastraši in okrepi stereotipe ter podpira mit, da se nič ne da spremeniti niti preprečiti (Tekavčič Grad 2010, 11).

#### 3.1 Samomorilnost in novinarski diskurz

Povezave med mediji in samomorilnim vedenjem so zelo različne, vse pa se nekako prepletajo med seboj. Ker lahko na ta odnos gledamo vsaj z dveh perspektiv – s stališča ustvarjalcev diskurza o samomoru ali s stališča tistih, ki jim je namenjen –, je tudi raziskav medijev in samomorilnosti več vrst. Po naših ugotovitvah glavna analiza meri vplive poročanja o samomoru – na družbo, stopnjo samomora na določenem območju, na ranljive posameznike. Vse več pa je tudi študij, ki proučujejo vpliv posameznih elementov novice (Pirkis in drugi 2006; Niederkrotenthaler in drugi 2009, 2010a), se osredotočajo na podrobno analizo vsebine (npr. Coyle in MacWhannell 2002; Tousignant in drugi 2005; Niederkrotenthaler in drugi 2010a) ali ocenjujejo skladnost novic s priporočili za odgovorno poročanje o samomoru (npr. Tatum in drugi 2010; Thom in drugi 2012; Chandra in drugi 2013). Ker so za našo nalogo vsi ti aspekti enako pomembni, jih bomo skušali čim bolj povzeti. Bežno pa se bomo dotaknili tudi ugotovitev drugih raziskav, denimo intervjujev z novinarji in njihovega odnosa do samomora.

Če začnemo z diskurzom o samomoru v slovenskih medijih, hitro ugotovimo, da je raziskav na to temo le malo. Samomor se v novinarskem diskurzu sicer pojavi že v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, a trije prispevki, ki jih tednik objavi v letih 1895 in 1896, so, kot ugotavlja Valetič (2009, 92), daleč od standardov, ki danes veljajo za zgledno medijsko obravnavo samomora. To je sicer razumljivo, saj so bile žurnalistika in discipline, ki se ukvarjajo s suicidalnostjo, takrat še krepko v povojih, a zanimivega dejstva, da je Bleiweis (v Valetič 2009, 92–95) o samomoru že takrat poročal –

obsežno, z detajlnimi vpogledi v intimnost žrtev in svojcev in kot o dejanju, ki »vzbuja senzacijo v najširših krogih«, vseeno ne gre zanemariti.

Samomorilno vedenje ostaja predmet medijskega zanimanja tudi stoletje kasneje. Poročanje o teh pojavih pa, po raziskavi Sanje Cukut (2006, 57–73), z leti narašča. Študija, ki je vključevala večino slovenskih časopisov in je vsebine o samomorilnosti preučevala med leti 1971 in 2001, je namreč pokazala porast števila prispevkov z leti. Za prvih dvajset let je avtorica v povprečju zabeležila le malo objav o samomoru, od nič do štiri letno, po letu 1991 pa je prišlo do t. i. »obdobja intenzivnega poročanja in razpravljanja o samomoru« (Cukut 2006, 68). V številkah to pomeni, da je v vzorcu vseh dokumentiranih zapisov o samomoru v prvem desetletju izšlo 3,6 odstotkov prispevkov, med leti 1981 in 1991 14,9 odstotkov, v dekadi po osamosvojitvi pa preostalih 81,5 odstotkov objav.

Diskurz o samomoru pa se je spreminjal tudi vsebinsko. Cukut (2006, 60) kot najbolj tipične vsebine na temo samomora v obdobju med 1971 in 1991 izpostavi pisanja o visoki stopnji samomorilnosti v Sloveniji – tako v svetovnem merilu kot v primerjavi z drugimi republikami nekdanje Jugoslavije. A z leti med temi vsebinami prihaja tudi do pomembnih razlik: če samomor v sedemdesetih »postaja eno osrednjih vprašanj našega naroda« (Cukut 2006, 60), se v osemdesetih v navezi s samomorom eksplicitno izraža »skrb za preživetje slovenskega naroda« (Cukut 2006, 62). Ta se pred osamosvojitvijo še posebej poudarja: leta 1988 začne število objav o samomorilnosti v Sloveniji naraščati, v njih pa je vse bolj prisotna tudi zastraševalna retorika, s katero novinarji visoki stopnji samomora pripisujejo oznake, kot so »nacionalna bolezen«, »slovenska nacionalna katastrofa« in »nacionalno zlo«. Časopisi v teh časih samomorilnost intenzivno pojasnjujejo z »vase obrnjenim in zaprtim slovenskim nacionalnim značajem«, samomor med Slovenci pa predstavlja tako velik problem, da je v kombinaciji z nizko rodnostjo, o kateri se prav tako piše, v medijih pod vprašaj postavljeno celo preživetje naroda (Cukut 2006, 62). Ko se Slovenci osamosvojimo, se tovrstne katastrofične napovedi umirijo. Cukut (2006, 68–73) opaža, da zastraševalna retorika po letu 1991 izginja, v diskurzu o samomoru pa se stopnjujejo druge vsebine: piše se o potrebi po političnih in sistemskih rešitvah samomorilnosti, o tem, da je treba preventivo zastaviti holistično in interdisciplinarno, kot nov razlagalni okvir vzrokov pa se slovenskemu značaju pridružijo tudi biokemične študije in genetski dejavniki.

Ker je omenjena raziskava edina, ki je preučevala slovensko poročanje o samomorilnosti s stališča ustvarjanja medijskega diskurza, je žal ne moremo dopolniti z izsledki, kako pogoste so vsebine o samomorilnosti v sodobnih časopisih in kaj se v diskurzu o samomoru izpostavlja danes. Zaradi splošnega pomanjkanja raziskav na področju slovenskih medijev in samomorilnega vedenja, tovrstnih podatkov enostavno ni. Sta pa nedavno dve raziskavi preverili (ne)korektnost medijskega poročanja o samomoru. Jasna Kovačič, ki je analizirala poročanje Slovenskih novic o samomoru med novembrom 2006 in aprilom 2007, je ugotovila, da poročanje navedenega dnevnika ni bilo v skladu z etičnimi napotki in priporočili društev in organizacij, ki se ukvarjajo s preprečevanjem samomora. Časopis je po ugotovitvah avtorice posegal v zasebnost žrtev in svojcev, saj je v skoraj treh četrtinah primerov omogočal prepoznavnost identitete, senzacionalistična pa je bila tudi raba fotografij, ki so bile objavljene v skoraj 70 odstotkih primerov, in informacije o uporabljeni metodi, ki so jih navedli v več kot 90 odstotkih poročanj (Kovačič 2009, 43–49). Da je poročanje slovenskih tiskanih medijev neustrezno, pa je potrdila tudi obsežnejša raziskava Ranke Ivelja (2011, 20), ki je časopisne vsebine analizirala za obdobje od 2003 do 2010. Avtorica je obravnavala 204 prispevke o samomorilnosti kot pojavu in o konkretnih primerih samomora in poskusa samomora v petih slovenskih dnevnikih (Delo, Dnevnik, Večer, Slovenske novice, Direkt) in v enem tedniku (Nedeljski tednik).

Analiza je pokazala, da je kakovostna in etična raven prispevkov najbolj odvisna od tega, ali gre za novinarje, ki pišejo o samomorilnosti kot o družbenem in javnozdravstvenem pojavu – tovrstnih člankov je četrtina –, ali za poročevalce s terena, kroniste. Kronisti v veliki večini izkazujejo površno ali nikakršno znanje o značilnostih samomora in skrajno nizko etično občutljivost do stisk in trpljenja vpletenih. Ko gre za poročanje o samomoru, se kakovostni časniki bistveno ne razlikujejo o t. i. rumenih. Za oboje velja skupno 'pravilo': kolikor večja tragedija, toliko več podrobnosti iz zasebnosti pokojnikov je objavljenih. Skupna značilnost vseh analiziranih časnikov je, da praviloma že v naslovju sporočijo metodo samomora, imena pokojnih (četudi niso javne osebnosti), kraj ter domnevne vzroke in motive za samomor ali poskus samomora. Običajne so fotografije pokojnikov, posmrtnih ostankov, sosedov, svojcev (tudi otrok), prizorišč tragedij (Ivelja 2011, 19)

Navedene raziskave so žal edine, ki so analizirale poročanje slovenskih medijev o samomorilnosti, obstaja pa zato več tujih, ki so preverjale različne povezave med mediji in samomorilnim vedenjem. Škotska študija iz leta 2002 je, na primer, ena redkih, ki je proučevala, kako je samomor konstruiran v medijih in o katerih samomorih se poroča.

Avtorja, Coyle in MacWhannell (2002, 689–692), razlagata, da je ta aspekt pomemben, saj raziskovalcem pomaga razumeti, kako mediji strukturirajo realnost in kakšna prepričanja o samomorilnem vedenju bo javnost oblikovala. V medije namreč ne pridejo vsi samomori, temveč tisti, ki so »vredni objave« ali »newsworthy«, takšni pa so po analizah medijev predvsem tisti, ki se zgodijo na javnem kraju, vključujejo javno osebo ali nasilno sredstvo (Knickmeyer v Coyle in MacWhannell 2002, 691). Več publicitete se namenja tudi samomorom moških, ki so po nekaterih študijah glede na dejansko razmerje samomorov med spoloma v medijih celo prekomerno zastopani (Weinmann in Fishman 1995, Michel in drugi v Coyle in MacWhannell 2002, 691). Avtorji ameriške študije, ki je temeljila na intervjujih z novinarji, sicer navajajo, da za večino ameriških novinarjev samomor sploh ni dogodek, ki bi bil vreden objave – za primere, ki so, pa so pravila jasna: poroča se, kadar se samomor zgodi na javnem mestu, kadar gre za javno osebo in kadar se pred samomorom zgodi tudi umor (Jamieson in drugi 2003, 1646–1649). Tudi novozelandski novinarji se strinjajo, da zgodbe o samomoru potrebujejo kontekst, zaradi katerega so vredne objave. Po njihovih merilih se o samomoru poroča, kadar je namen prispevka ozaveščanje o duševnem zdravju, dejanje pa mora biti vpeto v širši okvir, na primer alkoholizma, zlorabe drog, revščine, sistemskih lukenj, itd. (Collings in Kemp 2010, 245).

Kljub navedenemu pa praksa kaže odklon od »pravil«. Večina ameriških časopisov o samomorilnih dejanjih namreč poroča zelo pogosto, zgodbe o samomorih pa so v časopisih izpostavljene. V povprečju se 60 odstotkov zgodb objavi na prvih devetih straneh časopisa, več kot polovica pa jih besedo »samomor« poudarja v naslovju (Jamieson in drugi 2003, 1647). Coyle in MacWhannell (2002, 695) ugotavljata, da v škotske medije največkrat pridejo samomori navadnih ljudi. V letu 1999 je bilo takšnih zgodb skoraj 85 odstotkov, o samomorih slavnih pa se je poročalo le redko, presenetljivo, še najmanj v tabloidih. Skoraj tri četrtine zgodb o samomoru so se nanašale na samomorilna dejanja moških, skoraj pol pa jih je poročalo o obešanju, torej o najbolj »običajnih samomorih«. Odmike od »učbeniških pravil« poročanja pa potrjuje tudi avstrijska analiza, ki je pokazala, da so tamkajšnji časopisi med leti 1996 in 2006 v več kot 90-tih odstotkih poročali o samomorih navadnih ljudi. Skoraj 94 odstotkov teh poročanj je bilo o samomorih moških (Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1086–1087). Podatkov o najpogosteje poročanih samomorilnih metodah po tej študiji ni, a tudi če bi obstajali, je treba poudariti, da je raziskave na tem področju izredno težko obravnavati



skupaj ali primerjati med sabo. Večina jih je namreč metodološko različno zastavljenih, analitiki pa pri svojem delu izhajajo tudi iz različnih statistik, ki se med državami ne beležijo na enak način.

Avstralski študiji dnevnik časopisov, nacionalnega radia in televizije sta na primer edini, ki sta preverjali, kolikšen delež vseh samomorov se objavi v tamkajšnjih medijih. Pirkis in kolegi (2007, 279) so ugotovili, da so avstralski mediji poročali le o enem odstotku samomorov, ki so se zgodili med marcem 2000 in februarjem 2001. Večina poročanj se je nanašala na samomore starejših, samomore žensk, primere, kjer je bilo uporabljeno nasilno sredstvo, in samomore slavnih. Kasnejša raziskava, ki je obravnavala obdobje od 2006 do 2007, je pokazala podobno – od 2161 samomorov je v medije prišlo le 29 primerov oz. 1,3 odstotka avstralskih samomorov. Po mnenju uredništev so bili objave vredni samomori mlajših, samomori, ki so vključevali strelno orožje, samomori, ki so se zgodili v nakupovalnih centrih in zdravstvenih ustanovah, ter dejanja, ki so vključevala več žrtev, torej skupinski in razširjeni samomori (Machlin in drugi 2012, 307–311). S stališča ustvarjanja diskurza o samomoru, še bolj pa preprečevanja samomorilnih dejanj, bi bili tovrstni podatki zagotovo relevantni tudi za suicidologe v drugih državah, a jih zaenkrat ni, saj tovrstna merjenja niso izvedljiva povsod. Fu in Yip (2008, 632) sicer poročata, da je v hongkonške časopise v letu 2000 prišlo kar 47 odstotkov smrti zaradi samomora, vendar podatek ni enako zanesljiv kot pri avstralskih kolegh. Avstralija je namreč edina, ki ima izoblikovan poseben sistem beleženja samomorov (»Media Monitoring Project«), ki ga druge države ne poznajo, analitikom pa omogoča natančno preverjanje, koliko in kateri samomori iz statistične baze samomorov pridejo v medije (Pirkis in drugi 2007, 279, Machlin in drugi 2012, 306).

Če se povrnemo k ustvarjanju novinarskega diskurza o samomoru, se velja vprašati, zakaj mediji sploh poročajo o samomoru, in kako so te novice konstruirane. Bašić Hrvatini (2011 39–40) ugotavlja, da poročanje o samomorih, kljub znanstveno utemeljenim ugotovitvam o njegovi neprimernosti in posledično škodljivosti, sledi enakim merilom kot poročanje o kateri koli drugi zadevi. Medijsko poročanje je namreč rezultat dolgotrajnih pogajanj novinarske obrti o tem, kako standardizirati občinstva, da bi jih prodali oglaševalcem, pri čemer je novinarsko poročanje samo del »verige« oblikovanja javnega vedenja. Ker javno vedenje o večini zadev oblikujejo novice, je

treba razumeti, da novice niso novost o dogodku ali dogajanju, temveč, kot pojasnjuje Schudson (v Bašić Hrvatini 2011, 39–40), oblika skupnega javnega vedenja, ki nastane v procesu menjave med viri informacij in novinarji in se kot izdelek prodaja potrošnikom na trgu medijskih vsebin. Novice so zato predvsem zgodbe, pripovedi o tem, kaj vidimo kot dogodek, novinarji pa pripovedovalci in raznašalci teh zgodb. Ker informacije o samomorilnem vedenju medijem običajno posredujejo uradni viri (suicidologi, v primeru kronike pa policija), se samomor uvršča med novice, ki so za medijske hiše hkrati varčne in varne – do uredništev pridejo že skoraj pripravljene za objavo, zato novinarji z njimi nimajo veliko dela, za medijske hiše pa predstavljajo le minimalen strošek (Bašić Hrvatini 2011, 43–45). Samomor je torej »poceni novica«, ki mediju omogoča, da enostavno opravlja funkcijo povezovanja dogodka z občinstvom, obenem pa je zaradi svoje moralne vrednosti za javnost tudi zanimiva. Moralni nauk zgodbe, določanje mejnikov med sprejemljivim in nesprejemljivim ter moralne sodbe so namreč tisto, kar oblikuje javno vedenje o dogodku ali dogajanju, preko katerega si občinstvo osmisli svet, v katerem živi (Bašić Hrvatini 2011, 40–41).

Tudi Coyle in MacWhannell (2002, 689) trdita, da je jedro razlaganja in razumevanja samomora v novicah moralna komponenta. Ta namreč povezuje vse ostale elemente oz. gradnike novice o samomoru, ti pa so bolj ali manj stalni. Enoletno spremljanje časopisnega poročanja o samomorih je pokazalo, da običajno novico o samomoru gradijo vizualizacija dogodka, lociranje samomora, vpliv samomora ter vzroki za samomor. Avtorja, ki sta preko opazovanja izdelala tudi »tipično novico o samomoru«, pojasnjujeta, da so novice o samomorih v časopisih konstruirane na zelo vizualen način – kot drama, ki jo občinstvo gleda ali si jo zamišlja. Prizor je praviloma postavljen na kraj, kjer se je zgodil samomor, tj. dramatično in misteriozno dejanje, ki ima širok družben vpliv. V novici o samomoru si bralec predstavlja: prostor samomora, odkritje dogodka, vpliv na prijatelje, družino ... Osebi, ki je storila samomor, sledi skozi mrežo družbenih odnosov, preko katere gradi njen karakter, o njem špekulira in išče razloge za njeno dejanje. Novica je zapisana tako, da se bere kot razpletajoča skrivnost, v kateri bralec išče razloge – kdo (ali kaj) je odgovoren(o) za to dejanje. Kadar je vzrok samomora moralna in psihološka šibkost, deviantnost, kriminaliteta, zasvojenost ali bolezen, bralec to sprejme kot legitimni razlog za samomor, zaradi katerega mu je dejanje razumljivo in razložljivo. Kadar se samomor zgodi v kontekstu moralne perfekcije ali v idealnem življenju, je za bralca nedojemljiv. A tudi te zgodbe, kot še

dodajata avtorja, kjer »očitnega razloga« za samomor ni, pri bralcu ustvarjajo vtis, da je nekaj ostalo skritega, da je ravno to treba razkriti, in da je zato o samomoru treba poročati (Coyle in MacWhannell 2002, 705).

Kot smo že navedli, je družbena konstrukcija samomora pomembna, saj dominantne vrednote in diskurzi o samomoru, ki jih mediji favorizirajo, vplivajo na to, kako je samomor v družbi interpretiran in kako se nanj reagira. Ker v zgodbah o samomorilnem vedenju obstajajo določeni dejavniki in konteksti, ki bralcu delajo samomor »razložljiv« in »razumljiv«, te zgodbe implicitno sugerirajo, da obstajajo tudi legitimni razlogi za izvršitev samomora (Coyle in MacWhannell 2002, 710–711). Ker lahko to nevarno učinkuje na ranljive posameznike, je nujno potrebno, da se v preprečevanju samomorilnosti posebna pozornost nameni medijskim vplivom na samomorilno vedenje. Slednje so preučevale številne raziskave, zato bomo o njih spregovorili v posebnem poglavju.

## **3.2 Vplivi medijskega poročanja o samomorilnem vedenju**

Zaradi izjemnega vpliva, ki ga imajo mediji na široko javnost, lahko pri preprečevanju samomorilnosti pomagajo ali škodijo (Tekavčič Grad 1999, 3). Ugotovitve suicidologov z vsega sveta, ki so se ukvarjali z učinki posnemanja samomorilnega vedenja, so dosledno pripeljale do zaključka, da lahko medijska obravnava samomora vodi k posnemanju samomorilnega vedenja (Roškar in drugi 2010, 16). Takšna dejanja lahko sprožajo fiktivne vsebine v filmih, knjigah, glasbi ali predstavah (Pirkis in Blood 2001, 146; Hawton in Williams 2001, 138; Gould 2001, 208), še večkrat pa novinarska poročanja o resničnih samomorilnih dejanjih (Pirkis in Blood 2001, 146).

### **3.2.1 Wertherjev efekt**

Najzgodnejši dokaz za vpliv medijev na samomorilno vedenje predstavlja literarno delo »*Trpljenje mladega Wertherja*« iz leta 1774. Roman, v katerem se Goethejev nesrečno zaljubljeni junak ustrelil, je namreč kmalu po izidu po vsej Evropi sprožil val samomorov z očitnimi znaki oponašanja: osebe so bile oblečene kot Werther, večkrat so

uporabile njegovo metodo, nekateri so imeli ob sebi celo izvod knjige (Pirkis 2009, 269). Posledično so zato roman v številnih evropskih državah prepovedali, fenomen sledenja literarnemu vzoru pa je postal znan kot Wertherjev efekt imitacije (Tekavčič Grad 1999, 3).

Wertherjev ali imitativni učinek je povezan s teorijo o socialnem učenju deviantnega vedenja, po kateri naj bi poročanje o posameznih samomorih predstavljalo nekakšen »zgled« za osebe, ki razmišljajo o samomoru ali ga nameravajo storiti (Cukut 2006, 39). Dokaze za to leta 1974 prinesejo rezultati prve sistematične raziskave s področja medijev in samomora. Phillips (1974, 341–342), ki pojav tudi poimenuje, navedenega leta zaključi retrospektivno študijo, ki je temeljila na primerjavi števila samomorov v mesecih, ko je bil na prvi strani časopisov objavljen prispevek o samomoru, s številom samomorov v mesecih, ko take objave ni bilo. V dvajsetletnem obdobju, kolikor je trajala raziskava, je zabeležil 33 mesecev, v katerih se je prispevek o samomoru pojavil na prvi strani časopisa in med njimi je bilo kar 26 mesecev, v katerih je bilo zaznati tudi opazno povečanje števila samomorov. V skupnem številu je Phillips (1974, 343–351) zabeležil presežek za več kot dva tisoč samomorov, ugotovil pa je tudi, da je bilo povečanje večje pri samomorih slavnih oseb – smrt Marilyn Monroe naj bi vzpodbudila kar 363 novih samomorov, smrt znanega zdravnika pa 302 samomora. V obeh primerih je bil vpliv samomora slavne osebe zabeležen v ZDA in v Veliki Britaniji, s čimer je avtor dokazal, da vpliv imitacije ni omejen na lokalno raven. Nekaj let kasneje sta Phillips in Bollen (1982, 802–807) študijo s časopisov razširila tudi na televizijske novice in ponovno potrdila imitativni vpliv. Tokrat je bilo prvič empirično dokazano, da se porast samomorov zagotovo zgodi *po* objavi zgodb o samomoru in da do imitativnih samomorov največkrat pride v prvih desetih dneh po objavi novice. Raziskava je ponovno potrdila tudi ugotovitev vmesnih Phillipsovih analiz; spoznanje, da mrliški ogledniki posnemovalne samomora pogosto zabeležijo kot prometne nesreče. Avtorja zato skleneta, da se število samomorov in nesreč večja premo sorazmerno s publiciteto, ki je namenjena zgodbam o samomoru.

Phillipsovim odkritjem je do danes sledilo več kot 50 raziskav učinka posnemanja, rezultati vseh – evropskih, azijskih in ameriških – pa so v veliki večini ostali v skladu z že obstoječimi spoznanji. Obširnejše analize in uporaba izboljšane metodologije v kasnejših študijah so Phillipsove ugotovitve le še nadgradile (Pirkis 2009, 269). Meta

analiza 42-tih raziskav, ki jo je opravil Stack (2003, 239–240), je potrdila, da večja kot je bila publiciteta zgodbe o samomoru, večji je bil porast stopnje samomora. Pregled je pokazal tudi, da je vpliv zgodb o samomoru na posameznike izrazitejši v poročanju tiskanih medijev kot televizije, saj časopisi podrobneje informirajo o okoliščinah in značilnostih samomorilnega dejanja (navajajo domnevne vzroke, značilnosti žrtve in žalujočih), televizijske novice pa so običajno kratke in posredujejo le skromne informacije o samomoru.

Čeprav še ni povsem jasno, kako do Wertherjevega efekta pride (Pirkis 2009, 271), Stack (2003, 238–239) ugotavlja, da so imitativni ali »copycat« učinek večkrat potrdili v tistih raziskavah, ki so preučevale vpliv samomorov, ki so se dejansko zgodili. Nasprotno pa so raziskovalci poročali o manjšem učinku, kadar je bil analiziran vpliv izmišljenih samomorov. Stack (2003, 238) je ugotovil, da je največ posnemovalcev samomora med tistimi, ki so samomor »poskušali«. Med poskusi samomora so namreč našli kar za 94 odstotkov več dokazov za posnemanje kot med izvršenimi samomori, kar nakazuje, da so osebe, ki so poskušale storiti samomor, bolj občutljive na medijske vsebine kot tiste, ki se zagotovo odločijo umreti. Stackov pregled (2003, 238) je pokazal tudi, da pod vpliv najpogosteje padejo mladi do 34. leta ter starejši moški, po Hawtonu in Williamsu (2002, 1374) pa zelo mlade osebe in starejši ne glede na spol. A treba je omeniti, da so rezultati glede starosti in spola med raziskavami tudi precej različni; kasnejša meta analiza 55-tih raziskav je pokazala, da so bili posnemovalci po starosti večinoma iz generacije srednjih let, med njimi pa je bilo skoraj petkrat več žensk kot moških (Stack 2005, 128–129).

Obe Stackovi meta analizi (Stack 2003, 238; Stack 2005, 127) pa sta jasno pokazali tudi, da do največjega imitativnega učinka pride po poročanju o samomorih slavnih politikov ali oseb iz zabavnega sveta; po podatkih prve je bilo posnemanje po tovrstnih novicah kar 14-krat večje od učinka, ki je sledil poročanju o samomorih »navadnih ljudi« (Stack 2003, 238), po drugi pa petkrat (Stack 2005, 121). Tudi nedavna študija (Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1089), ki je proučevala deset let poročanja avstrijskih časopisov, je največji Wertherjev efekt zasledila po objavi novic o samomorih slavnih oseb, še več dokazov za tovrstno posnemanje pa so prinesle študije posameznih primerov. Avstrijci (Etzersdorfer in drugi 2004, 142) so, na primer, zaznali porast samomorov po poročanju o samomoru slavnega bogataša. Posnemovalci so uporabili

enako metodo, imitativni učinek, ki je trajal tri tedne, pa je bil vezan na distribucijo tabloidov, ki so o samomoru poročali podrobno in na senzacionalističen način. Avtorji kanadske raziskave (Tousignant in drugi 2005, 1925) so porast samomorov, prav tako z enako metodo kot pri »modelu«, beležili mesec dni po poročanju o samomoru priljubljenega televizijskega voditelja, raziskovalci južnokorejskega primera (Ju Ji in drugi 2014, 58) pa po smrti slavne igralka. Slednji so zaznali kar 146-odstoten porast uporabe enake metode, učinek pa je tudi tokrat trajal približno mesec dni. Tako imenovani kratkoročni vpliv so kasneje potrdili še kitajski analitiki (Yip in drugi 2006, 249), poleg uporabe enake metode pa so ugotovili tudi ujemanje po spolu in delno identifikacijo po starosti. Zaradi omemb slavnega pevca v poslovnih pismih in policijskih poročilih samomorov, ki so se zgodili še do pol leta po pevčevi smrti, je primer opozoril tudi na možnost dolgotrajnejših učinkov posnemanja.

Dolgoročni Wertherjev učinek je nekaj let kasneje na primeru Roberta Enkeja potrdila nemška študija (Hegerl in drugi, 2013, 42). Smrt mednarodno poznanega nogometnega vratarja, ki je skočil pod vlak, je povzročila velik šok med ljubitelji nogometa in množičen odziv medijev. Kot pišejo avtorji prve raziskave primera Enke (Ladwig in drugi 2012, 194–198), so mediji o tem poročali odgovorno, a se posnemanjem zaradi razsežnosti dogodka niso mogli izogniti. Pogrebna slovesnost je namreč potekala na očeh javnosti, na Enkejevem domačem stadionu, kjer se je zbralo približno 45.000 gledalcev, televizijske posnetke pogreba pa naj bi spremljalo še približno dva milijona ljudi. Ko so Ladwig in kolegi (2012, 196–198) primerjali število samomorov na nemških železnicah 28 dni pred in po samomoru, so ugotovili, da se je v štirih tednih po samomoru število samomorov na železnicah podvojilo, v primerjavi s skupnim številom tovrstnih samomorov v treh letih pred dogodkom pa se je delež dvignil kar za 81 odstotkov. Zaradi odmevnosti primera so Hegerl in kolegi (2013, 40–42) število suicidov na nemških železnicah preverili tudi dve leti po smrti nogometaša. Analiza je pokazala, da se je stopnja samomora v primerjavi z dvema letoma pred Enkejevo smrtjo povečala za 18,8 odstotkov, porast pa je bil večji med moško populacijo. S tem so nedvomno potrdili verjetnost dolgotrajnih učinkov posnemanja po samomoru slavne osebe. Možnost za dolgotrajni vpliv pa so poleg njih že prej dopuščali tudi Kanadčani (Tousignant in drugi 2005, 1923).

Če nekoliko strnemo,

rezultati študij govorijo o tem, da je posnemanje v nekaterih okoliščinah bolj očitno kot v drugih, sicer pa se učinek posnemanja spreminja s časom, v prvih treh dneh po objavi prispevka doseže vrh, izzveni pa po dveh tednih ali včasih še kasneje. Učinek posnemanja je odvisen tudi od obširnosti poročanja ter od ponavljanja in izpostavljenosti novice. Posnemovalni učinek je toliko večji, kadar se posameznik zaradi nekih podobnosti iz novic poistoveti z osebo, ki jo novica obravnava, ali pa kadar gre za znano osebnost, ki jo posameznik občuduje. Nekatero skupino v splošni populaciji (npr. mladi, osebe z depresijo itd.) so lahko še posebej ranljive in dovzetne za posnemanje samomorilnega vedenja. Potrebno pa je izpostaviti tudi dejstvo, ki je morda najbolj pomembno: podrobni opisi metode, ki je bila uporabljena za izvedbo samomora, lahko vodijo do povečanja števila samomorov na enak način (Roškar in drugi 2010, 16).

Tudi Hawton in Williams (2002, 1374) navajata, da so pomembni dejavniki za »copycat« efekt opisovanje samomorilne metode, dramatično in izpostavljeno prezentiranje samomorilnega dejanja ter podobnost med medijskim stimulansom in opazovalcem. Slednji se – po teoriji socialnega učenja – lahko za samomor odloči zato, ker sebe ali svoj položaj izenačuje z žrtvijo samomora iz medijev. Kot pojasnjuje Pirkis (2009, 269), je tovrstno poistovetenje poznano kot »horizontalna« identifikacija, še večkrat pa je bil Wertherjev efekt potrjen po »vertikalni« identifikaciji, po kateri se občinstvo z osebo iz novice poistoveti zaradi njenega superiornega družbenega statusa. Posnemovalec se v tem primeru z žrtvijo ne enači, temveč, kot pojasnjuje Stack (2003, 239), razmišlja po principu: »Če Marilyn Monroe, ob vsej slavi in imetju, ni prenesla bremen življenja, kako naj bi jih jaz?«.

### **3.2.2 Papageno efekt**

Varovalne učinke v poročanjih o samomoru začnejo analitiki iskati po potrditvah Wertherjevega efekta, ko se začnejo spraševati, ali je preko medijev možno doseči tudi pozitivne učinke na samomorilno vedenje (Niederkrotenthaler in Sonneck 2007, 420). Wertherjev efekt imitacije ima zato tudi svoj nasprotni, pozitiven učinek. Inspiracija za poimenovanje tega učinka izhaja iz Mozartove opere »*Čarobna piščal*«, pooseblja pa jo Papageno, mladenič, ki v strahu, da je izgubil svojo ljubezen, namerava storiti samomor. Ker mu s pomočjo treh fantov uspe premagati krizo in samomorilna nagnjenja, so vsi dejavniki, ki služijo preprečevanju samomora, poimenovani po njem – Papageno učinek (Niederkrotenthaler in drugi 2010b, 848).

Kot prvi do pomembnih odkritij pridejo Avstrijci. Ti so z vplivanjem na medije skušali zmanjšati število samomorov na dunajski podzemni železnici, ki je več let veljala za pogosto prizorišče samomora. Ker so o teh samomorih intenzivno in z velikim zanimanjem poročali mediji, so pobudniki eksperimenta leta 1987 v nekaterih medijih uvedli moratorij na poročanje o samomorih z dunajske podzemne železnice, za vsa ostala občila pa so izdali posebne smernice, kako odgovorno poročati o samomoru (Niederkrotenthaler in Sonneck 2007, 420). Primer je pokazal, da je upoštevanje priporočil privedlo do zmanjšanja senzacionalističnega poročanja o samomorih z navedene železnice, istočasno pa je za 75 odstotkov upadlo tudi dejansko število samomorov na železnici, za 20 odstotkov pa število vseh samomorov na Dunaju. Trend upada je nato sledil po vsej državi, pozitiven učinek pa je bil najbolj izrazit v regijah, kjer so bili mediji pripravljene na tesnejše in dolgoročno sodelovanje (Roškar in drugi 2010, 49–50).

Navedeni primer ni izjema. Pomembne rezultate leta 1994 prinese tudi poročanje o samomoru Kurta Cobaina, po katerem zaradi ustreznega multidisciplinarnega sodelovanja niso zasledili posnemovalnih dejanj (Etzersdorfer in drugi 2004, 143). Kot razlaga Tekavčič Grad (1999, 3), so zaradi potenciala, da bi s senzacionalističnim poročanjem o samomoru pri oboževalcih povzročili nevaren imitativni efekt, uredniki medijev in suicidologi ob smrti zvezdnika reagirali skupaj: novinarji so samomor obravnavali po priporočilih strokovnjakov in ga prikazali kot posledico velike stiske pri problematični in zasvojeni osebnosti. Pevčeva odločitev za smrt ni bila prikazana kot heroično dejanje, temveč negativno. Primer ni sprožil posnemanj predvidoma prav zaradi negativne prezentacije in omemb predhodnih samomorov v Cobainovi družini (Berman, Jobs in O'Carroll v Tousignant in drugi 2005, 1920). Da negativno prezentiranje samomora ne sproži imitativnega efekta, pa je pri pregledu raziskav opazil tudi Stack (2005, 127); možnost, da bo negativna prezentacija sprožila posnemovalni samomor, pa je omejil na en odstotek. Z analizo tiska so do podobnih zaključkov prišli tudi Niederkrotenthaler in kolegi (2009, 1086–1089), ki so ugotovili, da kriminaliteta v avstrijskem poročanju o samomorih ni sprožila posnemovalnih dejanj, saj naj bi bila razumljena kot pokazatelj nižjega socialnega statusa, ki po teoriji socialnega učenja možnost za posnemanje zmanjšuje.

Navedeni zaključki predstavljajo začetke raziskovanja varovalnih učinkov v medijskem



poročanju o samomoru. Empirično je bil namreč Papageno efekt prvič dokazan šele pred kratkim – v avstrijski študiji leta 2010, v kateri so avtorji (Niederkrotenthaler in drugi 2010a, 234) nedvomno dokazali, da so učinki novic o samomoru lahko tudi varovalni – odvisno od vsebine novice. Izkazalo se je, da imajo vsebine, kot je poročanje o premaganih samomorilnih mislih, ki jih ne spremlja poročanje o samomoru ali poskusu samomora, pozitivne učinke na ranljive posameznike. Niederkrotenthaler in kolegi (2010a, 241) so ugotovili, da so vsebine o premagovanju težkih življenjskih situacij dejansko povezane z upadom stopnje samomora; predvidoma zato, ker v njih ni potencialno škodljivih elementov. V tem tudi odstopajo od ostalih objav o samomorilnosti, ki običajno združujejo potencialno škodljive in varovalne vsebine. Kot so pojasnili, ima novica o posamezniku, ki je premagal samomorilne misli, jasno sporočilo; poudarja namreč odločitev »nadaljevati živeti«, zato lahko predstavlja pomemben prispevek v preprečevanju samomora.

V prid Papageno vplivu pa govori tudi dejstvo, da povezava med medijskimi vsebinami in samomorilnim vedenjem ni bila vedno zaznana. Kot pojasnjuje Stack (2005, 129), je Wertherjev efekt dokazano sprožilo (le) 35,8 odstotkov pregledanih raziskav, v 64,2 odstotkih pa do posnemanj ni prišlo. To seveda ne pomeni, da je Wertherjev efekt zanemarljiv, temveč, da ga je možno z nadaljnjim preučevanjem medijskih vsebin še bolj omejiti. Hawton in Williams (2001, 137) verjameta, da imajo mediji močan potencial za pozitiven vpliv na samomorilno vedenje oziroma njegovo preprečevanje, saj je to dejavnik, ki se ga da kontrolirati in tudi relativno enostavno spreminjati. Seveda ob predpostavki, da je akterjem v procesu ustvarjanja medijskih vsebin jasno, kateri elementi učinek posnemanja zmanjšujejo in kateri so škodljivi.

### **3.2.3 Vplivi uporabe interneta**

Ko govorimo o vplivih medijev na samomorilno vedenje, ne smemo spregledati vplivov interneta, o katerih je kljub naraščajoči popularnosti interneta kot vira informacij dosti manj znanega kot o vplivih tradicionalnih medijev (Biddle in drugi 2008, 800). Jasno je, da lahko tudi internet na samomorilno vedenje vpliva – tako negativno kot pozitivno –, a ker je spletne vsebine izredno težko nadzorovati, raziskovanje vplivov interneta na samomorilno vedenje predstavlja poseben in ne majhen izziv na področju medijev in

samomorilnosti (Hawton in Williams 2001, 139).

Prva povezava med internetom in samomorom je bila javno opažena leta 1998, ko je 27-letni moški postavil spletno stran »The Counseling Office of Dr. Kiriko«, preko katere je šestim ljudem, ki so želeli storiti samomor, poslal kalijev cianid. Z njegovim odmerkom je neka ženska samomor tudi izvršila, od takrat dalje pa so zabeležili številna poročanja o samomorih, ki so vključevali spletne strani (Ozawa-de Silva 2008, 525–526). Danes nam je, kot razlagajo Biddle in kolegi (2008, 800–802), preko spleta dostopna neizmerna količina informacij o samomoru, zelo lahko pa jih je tudi pridobiti. Sistematična študija iskanja spletnih strani o samomoru, na način, kot to počne običajen uporabnik interneta, ki so jo opravili leta 2007, je namreč pokazala, da so podrobne informacije o izvedbi samomora zelo lahko dostopne: brskalniki med prvimi desetimi zadetki ponudijo vsaj 50 odstotkov takšnih strani, ki ponujajo informacije o samomorilni metodi. Med prvimi tremi zadetki so ponavadi najbolj zaskrbljujoče, t. i. prosuicidalne strani, ki spodbujajo samomor, na četrtem pa Wikipedia, ki prav tako informira in ponuja celo oceno metod za samomor: navaja informacije o izvedbi, bolečini, hitrosti in gotovosti smrti ...

Poleg spletnih strani, ki ponujajo informacije o metodah, Luxton in kolegi (2012, 195–197) navajajo še več načinov, kako lahko internet in socialni mediji povečajo tveganje za samomorilno vedenje. Kot pišejo, internet omogoča dostop do sredstev za samomor; neregulirane spletne lekarne, na primer, predstavljajo veliko tveganje za javno zdravje, saj omogočajo nakupe brez receptov ter dostopanje do neodobrenih in ponarejenih zdravil v nekontroliranih količinah. Resna in prevladujoča problema sta tudi spletno ustrahovanje (»cyberbullying«) in spletno nadlegovanje (»cyber harassment«); namerno in ponavljajoče nadlegovanje, ustrahovanje in poniževanje ljudi preko elektronske pošte, telefonskih sporočil in socialnih omrežij. Spletno ustrahovanje na otrocih in mladostnikih običajno izvajajo vrstniki, spletno nadlegovanje in zalezovanje (»cyber stalking«) pa se pojavlja med odraslimi. In čeprav drži, da te oblike pritiskov ne morejo biti prepoznane kot edini napovednik samomora, Luxton in kolegi svarijo, da z večanjem občutka samote, nestabilnosti in brezupa povečujejo tveganje za samomor – predvsem pri osebah, ki se bojujejo z že prej obstoječimi čustvenimi, psihološkimi ali okoljskimi stresnimi dejavniki.

Skrb za dodatne samomore pa povzročajo tudi spletne klepetalnice in forumi, saj se preko njih širijo informacije, kako izvršiti samomor (Luxton in drugi 2012, 196). Japonska je, na primer, v letu 2008 obravnavala 220 primerov poskusa samomora s plinom vodikovega sulfida, od tega 208 s smrtnim izidom, avtorji raziskave pa so izbruh samomorov s to metodo pripisali ravno »oglasnim deskam« na internetu (Morii, Yasusuke, Nakamae, Murao in Taniyama v Luxton in drugi 2012, 196). Oktobra 2000 so Japonci zasledili tudi prvi primer spletnega samomorilnega pakta. Kot pojasnjuje Ozawa-de Silva (2008, 525–529), so klepetalnice in forumi olajšali komunikacijo med popolnimi neznanci, ki so se spoznali preko interneta in nato splanirali samomor. Ker se na tovrstnih straneh združujejo ljudje, ki ne vidijo smisla v življenju in so preveč osamljeni, da bi umrli sami, jim internet omogoča, da se povežejo, spodbujajo in skupaj udejanjijo svoj namen. Analize kažejo, da internetni samomorilni pakti postajajo ena pogostejših oblik samomora (Naito v Luxton in drugi 2012, 195) – na Japonskem se je stopnja od leta 2003, ko so beležili 34 primerov, do leta 2005 povzdignila na 91 primerov (Hitosugi v Luxton in drugi 2012, 195). Leta 2005 pa je enega najvišjih količnikov samomora – 24,7 – zabeležila tudi Severna Koreja, ki je kar tretjino smrti zaradi samomora pripisala spletnim samomorilnim paktom (Luxton 2012, 196). Če nekoliko strnemo, rezultati trenutnih analiz, kljub mnenju, da je treba vplive interneta na samomorilno vedenje temeljiteje raziskati, jasno kažejo, da splet predstavlja nov dejavnik tveganja za samomor pri ranljivih posameznikih (Ozawa-de Silva 2008, 526; Tsai 2010, 85, Luxton in drugi 2012, 198), saj so ti v virtualnem svetu izpostavljeni nevarnostim, ki jih v zunanjem okolju morda ne bi doletele (Luxton in drugi 2012, 197).

A ker lahko na spletu najdemo tako problematične kot varovalne vsebine, internet predstavlja tudi možnost za dostopanje do centrov pomoči in preprečevanje samomora. Luxton in kolegi (2012, 198) navajajo, da Youtube in podobne video strani uporabnikom omogočajo enostaven dostop do video oglasov, ki jih organizacije pripravijo z namenom preprečevanja samomorilnega vedenja. Veliko je tudi strani, ki so izključno namenjene preprečevanju samomora, ozaveščenost o preventivi, centrih pomoči in drugih podpornih in poučnih virih pa lahko spodbujajo tudi socialna omrežja. Facebook, MySpace in Bebo v Veliki Britaniji že sodelujejo s posebnim centrom, ki skrbi za zaščito otrok in mladine, uporabniki teh omrežij pa lahko centru preko spletne aplikacije z aktivacijo »alarmnega gumba« prijavijo spletno ustrahovanje (Luxton in drugi 2012, 197). O pozitivnih učinkih spleta na samomorilno vedenje je zaradi

pomanjkanja raziskav sicer še dosti manj znanega kot o negativnih, a strokovnjaki verjamejo, da lahko z nadzorom problematičnih vsebin na spletu vsaj delno omejijo dodatne samomore (Biddle in drugi 2008, 802; Luxton in drugi 2012, 197). Ker pogosta dostopnost škodljivih vsebin o samomoru samomor normalizira in na nek način tudi spodbuja, določene države nad potencialno nevarnimi stranmi že izvajajo kontrolo. Japonske in korejske organizacije za nadzor spletnih vsebin so, na primer, dostop do nekaterih prosuicidalnih strani enostavno blokirale (Biddle in drugi 2008, 802), iskalcem informacij o samomorilnih metodah pa se tudi drugod po svetu na brskalnikih že pojavijo posebne varovalke, ki skušajo uporabnike preusmeriti do svetovalcev ali strani, ki informirajo o pomoči (Luxton in drugi 2012, 197).

Ker je strani, ki so namenjene preprečevanju samomora, v primerjavi s prosuicidalnimi še vedno bistveno manj (Biddle in drugi 2008, 802), skušajo suicidologi splet čim bolj izkoristiti za dvig javne ozaveščenosti o samomoru in s tem preprečevanje samomorilnega vedenja. A kljub temu, da svetovno medmrežje omogoča številne preventivne aktivnosti, se je treba zavedati tudi ovirajočih dejstev – da je internet odprt medij, ki se hitro razvija in ki ga ustvarjajo in kontrolirajo predvsem končni uporabniki, in da je količina informacij, ki je na njem dostopna, praktično neobvladljiva. V primerjavi s tradicionalnimi mediji je internet zato precej težje nadzorovati, zahtevnejše pa je tudi preučevanje njegovih vplivov na samomorilnost (Luxton in drugi 2012, 196–198).

### **3.3 Kako odgovorno poročati o samomorilnem vedenju?**

Usmeritev, kako odgovorno poročati o samomorilnem vedenju, je več. Slovenskim novinarjem so na voljo novinarski kodeks, etične smernice, ki so jih po zgledu SZO v sodelovanju pripravili slovenski suicidologi ter nekateri novinarji in uredniki, nacionalni in mednarodni pravni dokumenti s področja varstva človekovih pravic, neizčrpna pa je tudi preostala literatura, ko jo lahko preudaren in etično zavezan novinar poišče sam.

V nadaljevanju bodo predstavljena priporočila za odgovorno poročanje o samomoru, pred tem pa navajamo še eno izmed možnosti, na katero se pogosto pozabi. V začetnem obdobju raziskovanja medijev in samomorilnega vedenja je nanjo opozoril tudi Phillips

(v Stack 2003, 240), ki je poudaril, da lahko na zmanjšanje samomorilnosti, bolj kot to, kako naj se poroča, vpliva opuščanje – torej, da se o samomoru ne poroča. Ker pogosta prisotnost samomora v medijih povzroči, da ga začnejo ljudje doživljati kot nekaj običajnega, kot sprejemljiv način reševanja težav (Roškar in drugi 2010, 15), je logično, da v preventivo samomorilnega vedenja sodi tudi »neporočanje« o samomorilnih dejanjih. Bašić Hrvatini (2011, 40–47) celo trdi, da je to pravzaprav edini etični način poročanja o konkretnih samomorilnih dejanjih, saj se vsako poročanje o samomoru prej kot slej ujame v tisto, čemur ne more ubežati novinarstvo kot poklic: da ne ponuja informacije, temveč zgodbe, da ni objektivno, temveč subjektivno, in da dejstva vse bolj zamenjujejo mnenja. A ker je malo verjetno, da bodo mediji, ki so večinoma odvisni od trga, opustili poceni vsebine, kot je poročanje o samomoru, vendarle nekaj več besed o priporočilih.

### 3.3.1 Varovanje zasebnosti in interes javnosti

Pri poročanju o samomoru se tako kot pri drugih tragedijah v medijih znajdejo ljudje, ki se sicer najverjetneje ne bi. Zaradi težkih okoliščin, ki so jih doletele, je treba še posebej spoštovati njihovo zasebnost. Ker lahko neprimerno poročanje vpletenim povzroči dodatno škodo, premislek, ali je neka osebna tragedija sploh relevantna za javnost, ni nikoli odveč.

Novinarji so večkrat v dilemi, kaj je zasebno in kdaj je javni interes utemeljen. Kar je razumljivo, saj, kot pravi Day (2006, 132), delajo v poslu, ki temelji na poseganju v življenja ljudi in razkrivanju informacij. Zasebnost pa je nasprotje tega; cenimo jo zato, ker ohranja našo avtonomnost, nas ščiti pred prezirom in posmehom (nihče si ne želi sramote), proizvaja mehanizem, s katerim kontroliramo svoj ugled, nam omogoča, da nas pustijo na miru, da imamo druge na distanci in da po lastnih željah reguliramo družbeno interakcijo. Zasebnost nam služi kot ščit pred močjo (nad)vlade, kot moralna pravica pa je pomembna vsem, ki želijo ohraniti občutek individualnosti in nadzora nad informacijami osebne narave (Day 2006, 133–134). Ker se potreba po ohranitvi posameznikove zasebnosti in pravica javnosti do obveščeni pogosto stikata, je za novinarja pomembno, da loči, kdaj javnost nekaj *mora* izvedeti in kdaj si to samo *želi* (Corbo in Zweifel 2013, 68).

Day (2006, 132) v zelo splošni definiciji navaja, da je zasebnost pravica, da človeka »pustijo na miru in da sam nadzoruje nezaželeno publiciteto o svojih osebnih zadevah«. Še posebej pa jo je treba spoštovati, kadar novinar poroča o nesrečah in osebnih tragedijah, nalezljivih, telesnih ali duševnih boleznih, homoseksualnosti, samomoru, posilstvih in drugih spolnih zločinih ter mladoletnemu prestopništvu, ki veljajo za posebej zaščitena področja zasebnosti (Day 2006, 140–153). Ustava RS zasebnost varuje v 35. členu, ki pravi: »Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic«, neposredno pa se nanjo nanaša tudi 34. člen, ki štiti osebno dostojanstvo in varnost (Ustava RS 1991). Čeprav pravico do zasebnosti varujejo številni dokumenti s področja varstva človekovih pravic (Ustava RS, Münchenska deklaracija, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, itd.), v pravni teoriji splošne in ene same definicije pravice do zasebnosti ni (Šinkovec 1996, 904). Razlog za to je, kot pove Kovačič (2006, 12), da je zasebnost relativna, kontekstualna in subjektivna – vsakdo ima drugačna pričakovanja glede zasebnosti in ta se spreminjajo tudi glede na družbeni kontekst. Problem definicije zasebnosti pa je tudi v tem, da zasebnost štiti svobodo posameznika, ki ne more biti ne napovedana ne pogojena, saj ima za vsakogar drugačen pomen. Ravno to je tudi vzrok, zakaj se pravna teorija natančne opredelitve pravice do zasebnosti izogiba, in zakaj preveč natančno definiranje niti ni zaželeno – če bi bila zasebnost preveč natančno definirana, bi se v prihodnosti lahko izkazalo, da je definirana preozko. Kovačič še dodaja, da se

zasebnost v sodni praksi ne nanaša le na pravico biti sam ter zaščito posameznika pred nepooblaščenim in neupravičenim nadzorovanjem, temveč tudi na pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, svobodnega odločanja za različne spolne prakse, na podlagi pravice do zasebnosti pa so sodišča posameznike zaščitila tudi pred izpostavljenostjo škodljivim vplivom iz okolja (smrad, hrup, toksične emisije), itd. Namesto doslednega in togega definiranja obsega pravice do zasebnosti se obseg le-te v sodni praksi določa ob tehtanju konkretnih primerov (Kovačič 2006, 12).

Ker je obseg pravice do zasebnosti precej arbitraren, se pravniki bolj kot s postavitvijo neke absolutne meje ukvarjajo z regulacijo posegov v posameznikovo zasebnost oziroma z iskanjem ravnotežja, tehtanjem interesov posameznika in drugih posameznikov oziroma družbe (Kovačič 2006, 40). Nordijski pravniki so leta 1967 vdor v zasebnost opredelili z naslednjimi elementi: posegi v zasebno in družinsko življenje

ter dogajanje v domu; posegi v telesno in duševno nedotakljivost ali moralno in duševno svobodo; posegi zoper čast in dobro ime; lažne izjave; odkrivanje neugodnih okoliščin iz zasebnega življenja; uporaba tujega imena, identitete in podobno; zasledovanje, opazovanje, prisluškovanje in sumničenje; posegi v izmenjavo sporočil; sporočanje informacij, ki so poklicna skrivnost (Šinkovec 1996, 904). Belsey (1992, 79) pa kot medijski vdor v zasebnost posameznika navaja fizični vdor novinarja v zasebno življenje in zasebni prostor osebe ter neobčutljivo ali vulgarno razširjanje imena, podobe in zgodbe te osebe v medijih.

Ker pravno varstvo zasebnosti torej ni dovolj in je interpretacija vdora v zasebnost v praksi v veliki meri prepuščena presoji zaposlenih v medijih, je toliko bolj pomembno, da novinar čuti moralno odgovornost do tistih, o katerih poroča (Poler 1997, 172). Tudi takrat, kadar je javni interes utemeljen. Utemeljen interes javnosti do vpogleda v zasebnost neke osebe namreč ne pomeni tudi pravice do neomejenega razpolaganja z njenim imenom, fotografijo in zgodbo, še zlasti ne s skrajno neobčutljivostjo in vulgarnostjo, četudi novinarjev interes ni denar, ampak skrb za skupnost (Poler 1997, 183). A kaj sploh je javni interes? Pečarič navaja: »Javni interes je nekaj, kar po zakonu pripada javnosti, skupnosti na splošno ali od česar ima korist vsa skupnost. Javni interes se nanaša se na vse državljane, njegovo varovanje pa je prvenstveno naloženo organom javnega prava« (Pečarič 2011, 147). Na spletni strani informacijskega pooblaščenca RS je zapisano, da javni interes ni natančno in dokončno definiran, a da je javni interes tisto, kar služi različnim interesom javnosti. Kadar prihaja do kolizije pravic, se odloča, ali je v konkretnem primeru javnemu interesu bolje zadoščeno z razkrivanjem ali zapiranjem informacije (Informacijski pooblaščenec RS). Da sta pravica do zasebnosti in javni interes tesno prepletena, pa sporoča tudi 8. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki zagotavlja pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, posredno pa utemeljuje tudi javni interes:

Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin 1994).

Tudi Šinkovec (1997, 2) pove, da »o javnem interesu najpogosteje govorimo, ko gre za oblikovanje politične volje prebivalstva (ob volitvah, napačnem ravnanju nosilcev oblasti), zato so glede zasebnosti manj varovane osebe, ki nastopajo v javnosti, so na nek način dejavniki v javnem življenju ali so na določen način zgodovinske osebnosti«. Vendar pa dejstvo, da nekdo deluje v javnem življenju, ne pomeni, da mu je odvzeta pravica do varovanja zasebnega življenja. »Novinar mora varovati človekovo osebnost in njegovo intimo pred neupravičenim in senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti ne glede na družben položaj osebe, ki je predmet upovedovanja« (Poler 1997, 179). Status javne osebe namreč ne pomeni odpovedi zasebnosti, temveč, da je vdor v zasebnost dovoljen, kadar razkrita informacija dokazano služi javnemu interesu (Archard 1998, 88). Nekatere okoliščine, ki po Archardu štejejo za upravičen javni interes, so: odkrivanje in razkrivanje kriminala, varovanje javnega zdravja, preprečevanje zavajanja javnosti ter razkrivanje, da so javni uslužbenci skorumpirani, skrajno neučinkoviti, kazensko malomarni ali nepošteni. Tovrstne »pomanjkljivosti« javnih uslužbencev vplivajo na neposredno izvajanje javnih dolžnosti, zato poročanje o njih šteje kot javni interes. Tudi Šinkovec razloži, da mora biti pri poročanju javni interes vsestransko utemeljen; težnja nekaterih skupin prebivalstva, ki rade prebirajo pisanje o senzacijah, ne zadošča. V različnih tiskovnih sporih se zato vedno preverja, ali je medij nastopal le v lastnem interesu, ali je informacije navajal v skrbi za politični, gospodarski, socialni ali kulturni interes javnosti (Šinkovec 1997, 2).

Ker je samomorilno vedenje javnozdravstveni problem, je razumljivo, da obstaja določen javni interes, da se o njem poroča. Vendar pa vsako dejanje ne rabi biti predmet medijske obravnave. Kot svari Day (2006, 147–148), se morajo novinarji zavedati, da se samomor dotika zelo občutljivih in zasebnih informacij, zato morajo biti pri obravnavi tega pojava še posebej pazljivi – poročanje s stališča zasebnosti v fokus postavlja žrtev, njene sorodnike in prijatelje, objava novice pa lahko povzroči izgubo dostojanstva samomorilčeve osebe ter vdor v zasebnost vseh naštetih. Tudi Jamieson in kolegi (2003, 1648–1653) navajajo, da presojanje, ali določen samomor sodi v medije, predstavlja zapleten izziv, a da dejanja, ki se zgodijo v zasebnosti doma, praviloma nimajo nobene objavne vrednosti, zato se o njih ne poroča. Objavno vrednost naj bi imeli samomori, ki se zgodijo na »javnem mestu«, in samomori, ki »zmotijo javnost«; prekinejo ustaljeni tok dogajanja in na nek način vplivajo tudi na druge. Avtorji še dodajajo, da »javno mesto« za novinarje ni nujno razumljeno v prostorskem smislu, temveč, da ga večkrat



dojemajo v smislu »v prisotnosti ali na očeh drugih«, saj lahko takšno javno dejanje predstavlja nevarnost za širši krog ljudi. Skladno s tem večji javni interes pripada tudi razširjenim samomorom, ki poleg suicida vključujejo še umor ene ali več oseb, v poročanju o samomorilnih dejanjih pa predstavljajo posebno kompleksno kategorijo. Poseben status javnega interesa ima tudi samomor slavne ali javne osebe. Četudi se tak samomor zgodi v zasebnosti doma, se o smrti javne osebe poroča, saj ima smrt slavne osebe večji potencial, da vpliva na druge. Z Jamiesonovo ekipo se strinja tudi Day (2006, 148–149), ki javni interes priznava v primerih samomora javne osebe ter suicida, ki se zgodi na očeh javnosti. Kot navaja, so to dogodki, o katerih »naj bi se poročalo«, vendar je pomembno, kako se poroča. Javni interes namreč ne zmanjša moralne odgovornosti novinarjev in urednikov, da pretehtajo, ali je objava določenih občutljivih podatkov res pomembna, vredna izgube dostojanstva osebe, ali je možno v korist najbolj prizadetih kaj izpustiti. Ali kot poudarita Corbo in Zweifel (2013, 73): »Novinarjeva nesporna naloga je, da pove zgodbo; da zbira informacije in sprašuje verodostojne vire, kar pogosto zahteva tudi ustvarjalne ukrepe. A imperativ je, da novinar ve, kje je pregovorna etična meja, preden pride do kršenja etičnih standardov«.

### **3.3.2 Samomorilnost in novinarski kodeks**

Etične standarde predstavljajo tudi novinarski kodeksi. Kot ugotavlja Ivelja (2011, 24–26), se je raven etične občutljivosti ustvarjalcev medijskih vsebin v preteklih desetletjih vsaj na papirju v veliki meri poenotila. Evropski novinarski kodeksi so si v obravnavi pravice javnosti do obveščenosti, zasebnosti in osebnostnih pravic posameznika precej podobni. Posledično tudi glede poročanja o samomorilnem vedenju. In čeprav večina evropskih novinarskih kodeksov eksplicitnih določil o poročanju o samomoru nima, je možno tudi iz splošnih določb smiselno sklepati, kakšno naj bi primerno poročanje o tem pojavu bilo.

Tudi slovenski novinarski kodeks do nedavnega samomorilnosti ni eksplicitno obravnaval, a je kljub temu novinarje zavezoval, da se izogibajo neupravičenemu senzacionalističnemu razkrivanju zasebnosti ljudi, da so pazljivi pri omembi imen in objavi slik žrtev ter da so še posebej obzirni, ko poročajo o otrocih in mladoletnikih, o tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, o ljudeh z motnjami v telesnem

ali duševnem razvoju in o drugih huje prizadetih ali bolnih (Kodeks novinarjev Slovenije 2002). Te določbe so, kot ugotavlja Ivelja, predsednica Novinarskega častnega razsodišča (NČR) in sodelujoča v skupini za prenovo kodeksa, dovolj dobro sankcionirale neetično novinarsko prakso, a glede samomora so norme ostajale predvsem na papirju. NČR namreč kljub očitni neustrezni ravni poročanja o samomoru pritožb ni dobivalo, razlog za to pa bi znala biti prav odsotnost posebnega člena o samomoru (Ivelja 2011, 26).

Kodeks novinarjev Slovenije od 22. decembra 2010 dalje zato vključuje tudi posebna določila o samomoru in poskusu samomora, ta pa novinarje zavezujejo k odgovornejšemu in preudarnejšemu poročanju o teh pojavih. Opredeljena so v novem, 23., posredno pa tudi v 22. členu, ki govori o razkrivanju identitete žrtve. Dopolnjeni kodeks pravi:

23. člen: Novinar o samomoru in poskusu samomora poroča le, če to narekuje javni interes. Pri tem vzroke in okoliščine samomora ali poskusa samomora navaja previdno. Ne navaja metode in kraja dejanja. Identiteto osebe, ki je storila ali poskusila storiti samomor, razkrije le, če za to obstaja javni interes. Izjema je poročanje o zgodovinskih osebah (Kodeks novinarjev Slovenije 2010).

22. člen: Novinar ne sme razkriti identitete žrtev spolnih zlorab, družinskih tragedij in hudih kaznivih dejanj in ne sme objaviti materiala, ki bi prispeval k razkritju identitete. Identiteto lahko razkrije s soglasjem žrtve (Kodeks novinarjev Slovenije 2010).

Če pogledamo nekaj tujih kodeksov, ki samomor eksplicitno obravnavajo (v angleškem jeziku so navedeni na spletni strani EthicNet), ugotovimo, da samomorilnemu vedenju namenjajo različno obsežna določila, v osnovi pa si je večina (daljših) precej podobnih. Estonski, na primer, na kratko opozarja, da je treba objavno vrednost novice o samomoru ali poskusu samomora strogo pretehtati, danski pri poročanju o teh dveh pojavih zahteva očitni javni interes in obzirnost. Švedski kodeks novinarjem narekuje, da so previdni pri objavljanju obvestil, vezanih na samomor in poskus samomora, da pri tem pomislijo na čustva svojcev in da se vzdržijo tistih objav, ki lahko pomenijo vdor v posameznikovo zasebnost. Objava je dovoljena, kadar za to obstaja očitni javni interes. Nemški kodeks novinarje pri poročanju o samomoru poziva, da se vzdržijo objave imen in podrobnih opisov okoliščin. Izjeme so upravičene le, če so primeri iz sodobne

zgodovine in v javnem interesu (EthicNet). Identiteto žrtve ščiti tudi litvanski kodeks, ki obsežno podaja, da se:

spoštuje zasebnost posameznikov in njihovih sorodnikov; novinar in organizator informacij javnega značaja ne smeta omeniti imena ali drugih podatkov v zvezi s samomori in poskusi samomora, če takšne informacije pomagajo ugotoviti identiteto posameznika (še posebej mladoletne osebe). Ob objavi informacij o samomoru ali poskusu samomora morata biti novinar in organizator informacij javnega značaja še posebej previdna pri izpostavljanju motivov in okoliščin samomora ali poskusa samomora, da ne bi informacija javnega značaja inspirirala samomorilnega vedenja v družbi. Priporočljivo je, da se ob objavi zgoraj navedenih informacij objavijo informacije o razpoložljivi psihološki in socialni pomoči (EthicNet)

Tudi norveški in bolgarski kodeks opozarjata na morebitna imitativna dejanja. Norveški poziva: »Bodite previdni pri poročanju o samomoru in poskusu samomora. Izogibajte se poročanju, ki ni nujno za dosego splošne potrebe po informacijah. Izogibajte se opisom metod ali drugim dejavnikom, ki lahko prispevajo k sprožitvi nadaljnjih samomorilnih dejanj« (EthicNet). Bolgarski snovalci kodeksa pa so se v imenu vseh novinarjev, urednikov, producentov, izdajateljev ter lastnikov tiskanih in elektronskih medijev vnaprej zavezali, da »se bodo izogibali objavam in podrobnostim o metodah samomora, da bi omejili tveganje za imitacijo« (EthicNet).

V nekaterih državah poročanja o samomorilnem vedenju ne pogojujejo novinarski kodeksi, temveč drugi dokumenti in zakonske omejitve. Velika Britanija, na primer, samomor obravnava v uredniškem kodeksu (»Editors Code of Practice«). Ta vsebuje posebno določilo, imenovano »Vdor v žalovanje in šok«, ki ustvarjalce medijskih vsebin opozarja, da morajo biti v primerih, ki vključujejo osebno žalost ali šok, preiskave in pristopi opravljeni obzirno in diskretno, objava pa podana z občutkom. V poročanju o samomoru se morajo izogniti pretiranim podrobnostim o uporabljeni metodi (EthicNet). Na Novi Zelandiji je zakonsko določeno, da morajo novinarji za poročanje o samomoru pridobiti dovoljenje mrliškega oglednika (Collings in Kemp 2010, 244; Thom in drugi 2012, 200), v Avstraliji pa omejitve postavlja Avstralski tiskovni svet (Australian Press Council). Ta določa, da se o posameznem primeru samomora lahko poroča le, ko je zadoščeno vsaj enemu od naslednjih kriterijev: (1) smrt je v interesu javnosti, (2) jasna privolitev za poročanje je bila podana s strani sorodnikov ali tesnih prijateljev, (3) nobeden od pristojnih organov ni zahteval, da se

poročilo zadrži. Če se poroča o identiteti umrle osebe, pa mora biti zadoščeno vsaj enemu od naslednjih dveh kriterijev: (1) identifikacija je v interesu javnosti in (2) jasna privolitev je bila podana s strani sorodnikov ali tesnih prijateljev (Australian Press Council).

### 3.3.3 Etične smernice za odgovorno novinarsko poročanje o samomoru

Bolj kot v etičnih kodeksih so jasna priporočila za poročanje o samomorilnem vedenju zapisana v etičnih smernicah. Po potrditvi Wertherjevega efekta je prve smernice za odgovorno novinarsko poročanje o samomoru leta 1987 uvedla Avstrija, kot smo že zapisali, v sklopu eksperimenta, katerega namen je bil omejiti poročanje o samomorih z dunajske podzemne železnice in obenem preveriti vpliv medijev na stopnjo samomora. Ker je uporaba smernic prinesla pozitivne rezultate – v smislu izboljšanja poročanja kot tudi upada števila samomorov –, so Avstriji s pripravo smernic sledile tudi ostale države (Niederkrotenthaler in Sonneck 2007, 420). Leta 1999 je, na primer, smernice izdala Nova Zelandija (Thom in drugi 2012, 200), 2001 prenovljeno verzijo ZDA (Tatum in drugi 2010, 524), 2004 Avstralija (Pirkis 2009, 270) in Hong Kong (Fu in Yip 2008, 631). Danes spletna stran SZO ponuja smernice v 21 svetovnih jezikih, za vse države, ki lastnih smernic še nimajo, pa sta Združenje za preprečevanje samomora (IASP) in SZO izdala tudi univerzalno verzijo smernic za odgovorno poročanje o samomoru (Svetovna zdravstvena organizacija).

Slovenskim novinarjem so etične smernice za odgovorno poročanje o samomoru na voljo in v pomoč od leta 2010 dalje. Osnovane so na več kot 50 raziskavah o vplivu medijev na samomorilno vedenje, strokovna spoznanja v njih pa so zabeležena kot jasna priporočila novinarjem in urednikom, kako ravnati, da poročanje o samomoru ne bo spodbudilo ranljivih posameznikov k odločitvi za samomor (Ivelja 2010, 10). Avtorji publikacije »*Spregovorimo o samomoru in medijih*«, kakor so smernice poimenovali, so delujočim v tiskanih, radijskih, televizijskih in spletnih medijih namenili naslednja (na)vodila:

- Izkoristite priložnost, da javnost informirate in ozaveščate o pojavu samomora.
- Izogibajte se jeziku, ki bi samomor predstavljal senzacionalistično, ga prikazoval kot nekaj sprejemljivega ali ga predstavil kot rešitev za težave.

- Izogibajte se izpostavljanju in nepotrebnemu ponavljanju zgodb.
- Izogibajte se podrobnim opisom metod pri samomori ali pri poskusih samomora.
- Izogibajte se podrobnim opisom in informacijam o lokaciji poskusa ali dokončanja samomora.
- Bodite tenkočutni pri izbiranju naslovov, izogibajte se senzacionalističnemu slogu in besedi samomor v naslovu.
- Bodite previdni pri izboru fotografij in videoposnetkov.
- Premišljeno in previdno poročajte o samomori znanih osebnosti.
- Izkazujte skrb, empatijo in spoštovanje do ljudi, ki žalujejo zaradi samomora bližnjega.
- Navajajte informacije o tem, kje poiskati pomoč v primeru duševne stiske.
- Navajajte splošne nasvete o načinih pomoči.
- Pišite o zgodbah ljudi, ki so premagali težave.
- Upoštevajte dejstvo, da so v zgodbe o samomori lahko vpleteni tudi novinarji in drugi predstavniki medijev (Roškar in drugi 2010, 13).

Vsi navedeni napotki so v omenjeni publikaciji dodatno obrazloženi, razlagam pa so dodani tudi konkretni primeri odgovornega in neprimerne poročanja. Jasno so utemeljena tudi osnovna spoznanja o Wertherjevem efektu, katerega učinek je lahko večji, če:

- naslovna zgodba ali senzacionalistično poročanje o samomoru vzbuja dodatno pozornost;
- se besede, kot so »samomor«, »suicid«, »smrt po lastni izbiri« pojavljajo v naslovu prispevka;
- je objavljena fotografija osebe, ki je storila samomor;
- so podrobno opisane metode samomora;
- se natančno opiše ali mistificira lokacija samomora, ki je lahko dostopna;
- se socialne okoliščine, identiteta prizadete osebe in njeni motivi za samomor prikažejo šokantno ali preveč čustveno;
- je izkazano simpatiziranje ali pozitivno vrednotenje samomora (»... v tej situaciji je pravzaprav razumljivo, da je to storil ...«), njegovo povečevanje ali romantičnost (»... za večno skupaj ...«);
- je samomor prikazan kot nekaj nerazumljivega in nepojmljivega (»... ko pa je imel vendar vse na svetu ...«) ali celo kot edini možni izhod;
- so vzroki in motivi za samomor poenostavljeni (»... samomor zaradi nezadostne ocene ...«);
- je oseba, ki je storila samomor, znana medijska osebnost (Roškar in drugi 2010, 16–17).

Avtorji publikacije navajajo tudi, da je učinek posnemanja lahko manjši, če:

- se samomor predstavi kot posledico bolezni, ki bi jo lahko učinkovito zdravili;
- se opiše alternativne oblike reševanja problemov in soočanja s krizno situacijo;
- so navedeni viri pomoči (naslovi, krizne telefonske številke);

- so navedena mnenja strokovnjakov;
- je navedeno ozadje bolezni (npr. depresija);
- je navedena vrsta in način dela strokovnjakov, ki lahko pomagajo posameznikom v stiski (Roškar in drugi 2010, 17).

Snovalcem medijskih vsebin sta v slovenskih smernicah namenjena še seznam domačih in nekaterih tujih inštitucij, kjer je možno pridobiti verodostojne podatke o samomorilnem vedenju, in spisek kontaktnih podatkov o virih pomoči. Smernice navajajo tudi šest najpogostejših zmot ali mitov o samomoru, ki preprečevanje suicida zavirajo – predvsem zato, ker je večina ljudi v njih zdravorazumsko prepričana (Roškar in drugi 2010, 28–47). Po predlogu urednikov in strokovne delovne skupine novinarjev pa priporočila v smernicah dopolnjuje tudi posebej izpostavljeno etično vodilo, ki pravi: »Zaradi spoštovanja do umrlega in njegovih svojcev naj se tema samomora nikoli ne uporablja v namene večje branosti/ gledanosti/ poslušanosti medija« (Roškar in drugi 2010, 13).

Slovenske smernice od smernic, ki so jih pripravile druge države, bistveno ne odstopajo. Kot ugotavljata Bohana in Wang (2012, 190), danes večina smernic ponuja enako vsebino, stil poročanja, ki ga promovirajo, pa primarno temelji na spodbujanju novinarjev, da se izogibajo senzacionalističnemu in detajlnemu poročanju o samomoru, da vsebin o samomoru v medijih ne izpostavljajo in da poskrbijo za izobraževanje javnosti o samomorilnem vedenju in možnostih pomoči. Do razlik prej kot v vsebini prihaja v angažiranosti novinarjev in urednikov v proces razvoja, razširjanja in promocije smernic. Hawton in Williams (2001, 139) poudarjata, da ravno ta dejavnik pomembno vpliva na uporabo in učinkovitost smernic v praksi. Pri sestavi smernic je namreč, poleg priporočil, ki morajo biti osnovana na znanstvenih dokazih, odločilnega pomena ravno sodelovanje medijev in sucidologov. Da bodo smernice za novinarje v praksi uporabne, je v njih treba uravnotežiti zaščito občutljivih posameznikov in svobodo do poročanja. Ali, kot razlagata Collings in Kemp (2010, 247), smernice morajo upoštevati vse aspekte novinarskega poklica – ekonomskega, uredniškega, praktičnega in profesionalnega, zato je pomembno, da so pri pripravi smernic novinarji in uredniki navzoči.

Čeprav so do danes smernice izdali že v veliko državah, je le malo raziskav preverjalo njihovo uporabo in učinkovitost v praksi. Slednja se lahko meri v smislu izboljšanja poročanja o samomoru ali bolj neposredno, kot vpliv na nižanje stopnje samomora (Bohanna in Wang 2012, 190–191). Ker so bile smernice prvič uporabljene v avstrijskem eksperimentu leta 1987, ta primer velja tudi za prvo preverjanje učinkovitosti smernic (Tatum in drugi 2010, 525). Kot smo že zapisali, so Avstrijci prvo leto po uporabi smernic kot najpomembnejšo spremembo v stilu poročanja zaznali izrazit upad besede »samomor« v naslovih novic, glede na povprečja predhodnih let pa je za 81 samomorov upadlo tudi število samomorilnih dejanj. Stopnja samomora je ostala relativno stabilna še naslednjih pet let (Niederkröthaler in Sonneck 2007, 420–424). Med pionirje raziskav o učinku smernic pa sodijo tudi Švicarji. Ti sicer niso merili vpliva na stopnjo samomora, temveč so preučevali časopisne vsebine o samomoru osem mesecev pred in po izidu smernic. Švicarska ekipa je potrdila, da je število prispevkov o samomoru po izidu smernic naraslo, a da se je senzacionalistično poročanje o samomoru zmanjšalo. Prispevki so bili bistveno krajši, manjkrat objavljeni na prvi strani, naslovi, slike in besedila pa so bili v skladu smernicami. Upadla je tudi raba problematičnega slikovnega gradiva (Michel, Frey, Wyss in Valach 2000 v Gould 2001, 214–215).

Bohana in Wang (2012, 194–196), ki sta nedavno opravila pregled raziskav, ki so ocenjevale rabo in učinkovitost smernic, ugotavljata, da je v državah, ki imajo svoje smernice, skladnost poročanja z njimi različna. Najboljšo prakso poročanja o samomoru imata Avstrija in Avstralija, najslabšo azijske države, ki smernicam ne sledijo na primeren način. Te države beležijo tudi višje količnike samomora (Chandra in drugi 2014, 1). Bohana in Wang (2012, 195) še dodajata, da sta ravno Avstrija in Avstralija državi, kjer so bili novinarji in uredniki intenzivno angažirani v razvoj in razširjanje smernic, pred izidom pa so se večkrat udeležili tudi izobraževanj na temo primerne poročanja o samomorilnem vedenju. Zanimivo je tudi, da so v nekaterih državah, kjer so raziskave pokazale slabšo medijsko prakso, novinarji izražali dvom v Wertherjev efekt. Ameriška raziskava je, na primer, razkrila, da je bila v devetdesetih večina izprašanih novinarjev skeptična glede škodljivega vpliva medijev na ranljive posameznike (Jamieson in drugi 2003, 1648), skladno s tem prepričanjem pa je bilo tudi poročanje – večina časopisov o samomorilnem vedenju poročala zelo pogosto, zgodbe so bile izpostavljene, več kot polovica zgodb pa je besedo »samomor« poudarila tudi v

naslovju (Jamieson in drugi 2003, 1647). Dvom v Wertherjev efekt so izrazili tudi nedavno intervjuvani novinarji z Nove Zelandije (Collings in Kemp 2010, 245–246), kjer ostaja visoka tudi stopnja samomora. Thom in kolegi (2012, 199) poročajo, da je samomorilni količnik na Novi Zelandiji visok predvsem v skupini mladih med 15. in 24. letom, letno pa tam zaradi samomora umre okoli 500 ljudi.

Ker bomo naj sodobnejšim raziskavam ocenjevanja uporabe smernic nekoliko več besed namenili ob koncu naloge (v razpravi, kjer bomo rezultate analize postavili v kontekst sorodnih raziskav), na tem mestu ne bomo več navajali, kakšna je bila skladnost poročanja s smernicami v drugih državah. Velja pa omeniti, da so pri sestavi slovenskih smernic upoštevana priporočila, ki naj bi zagotovila njihovo učinkovitost: osnovane so bile na priporočilih SZO, za slovenske medije pa so jih v sodelovanju priredili suicidologi ter skupina novinarjev in urednikov. Vsi vpleteni so se o najboljših načinih poročanja o samomorilnem vedenju konstruktivno dogovarjali več let (Tekavčič Grad 2010, 11–12).



## **4 SAMOMORILNO VEDENJE V DELU IN SLOVENSКИH NOVICAH**

### **4.1 Cilj naloge in opredelitev raziskovalnih vprašanj**

Samomor je globalni javnozdravstveni problem, zaradi katerega letno umre več kot milijon ljudi po svetu (Svetovna zdravstvena organizacija), v Sloveniji pa med 400 in 500, kar nas tudi v aktualnem desetletju uvršča v sam vrh s samomorom obremenjenih držav (Eurostat). V preprečevanju samomorilnega vedenja eno pomembnejših vlog igrajo tudi mediji. Obstaja namreč vrsta prepričljivih dokazov, da neprimerno medijsko poročanje o samomoru vodi v posnemanje samomorilnega vedenja (Phillips 1974; Gould 2001; Pirkis in Blood 2001; Stack 2003), in tudi, da odgovorno poročanje in ozaveščanje o samomoru pomembno vplivata na zmanjševanje tega pojava (Niederkroenthaler in drugi, 2010a).

Tako imenovani Wertherjev efekt, ki ga pri občutljivih posameznikih mediji sprožijo z izpostavljanjem vsebin o samomorilnem vedenju ter z obširnimi, ponavljajočim in senzacionalističnim poročanjem (Gould 2001; Pirkis in Blood 2011), predstavlja velik dejavnik tveganja za samomor, saj sta posledici tega vpliva posnemanje samomorilnega vedenja in večanje števila samomorilnih dejanj (Phillips 1974; Bollen in Phillips 1982; Gould 2001; Pirkis in Blood 2001, 2011; Stack 2003, 2005; Niederkroenthaler in drugi 2009, 2010a). SZO in strokovnjaki raznih mednarodnih združenj za preprečevanje samomora so zato, kot enega izmed ukrepov preprečevanja samomorilnosti, izdali smernice za odgovorno novinarsko poročanje o samomoru. Tudi Slovenija je z letom 2010 izdala svojo različico smernic (Roškar in drugi 2010), z dvema novima členoma o poročanju o samomoru pa je bil dopolnjen tudi Kodeks novinarjev Slovenije (Kodeks novinarjev Slovenije 2010).

Ker je pregled literature pokazal, da je področje slovenskih medijev in samomorilnosti še relativno neraziskano; podobni obstoječi raziskavi (Kovačič 2009; Ivelja 2011) sta poročanje slovenskih časopisov o samomoru proučevali predvsem pred letom 2010, je smiselno, da vsebine o samomorilnem vedenju preverimo po izidu smernic. Ker je

tveganje za posnemanje samomorilnega vedenja dokazano največje v poročanju tiskanih medijev (Stack 2003), smo se odločili, da v diplomskem delu analiziramo, kako o samomorilnem vedenju poročata dva najbolj brana plačljiva slovenska dnevnik. Za oba sklepamo, da imata na slovensko javnost močan vpliv, saj se po raziskavi branosti Slovenske novice kot tabloid že vsaj od leta 2006 uvrščajo na prvo mesto, Delo, ki spada med kakovostnejši tisk in izhaja pod okriljem iste medijske hiše, pa na drugo (Nacionalna raziskava branosti). Pomemben razlog za ponovno analizo slovenskih medijev pa je tudi nedavno empirično potrjen Papageno efekt, tj. pozitiven učinek odgovornega poročanja in ozaveščanja javnosti o samomoru, ki število samomorilnih dejanj zmanjšuje (Niederkrotenthaler in drugi, 2010a). Z opisanim izborom tako zapiramo kar nekaj raziskovalnih vrzeli na področju slovenskih medijev in samomorilnosti.

Cilj diplomskega dela je torej ugotoviti, kako Delo in Slovenske novice poročata o samomorilnem vedenju. Za doseg cilja si v nalogi zastavljamo dve raziskovalni vprašanji:

1. Kako se v prispevkih Dela in Slovenskih novic kaže upoštevanje priporočil za odgovorno novinarsko poročanje o samomorilnem vedenju?
2. Kakšne so razlike oziroma podobnosti med Delom in Slovenskimi novicami v poročanju o samomorilnem vedenju?

Analiza prispevkov nam bo povedala, katera priporočila za odgovorno poročanje o samomorilnem vedenju dnevnika upoštevat, kako se v poročanju o samomorilnem vedenju razlikujeta in tudi, kaj bi se dalo v novinarski vlogi preprečevanja samomora spremeniti na bolje.

## **4.2 Metoda**

Poročanje Dela in Slovenskih novic o samomorilnem vedenju bomo preverili s kvantitativno analizo besedil, kar pomeni, da bomo opravili »objektivirano in sistematično identifikacijo, razčlenjevanje in merjenje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi iz njih lahko sklepali o lastnostih zunajjezikovnih pojavov« (Splichal 1990,

26). Analiza besedil je namreč »raziskovalna metoda za proučevanje družbenih značilnosti, o katerih je mogoče sklepati iz besedil« (Splichal 1990, 18). Z drugimi besedami to pomeni, da ni omejena na ugotavljanje lastnosti samih besedil, temveč omogoča sklepanje o nebesedilnem svetu; o značilnostih komunikatorjev, recipientov in situacije, na primer problematike, ki jo besedila obravnavajo (Splichal 1990, 32). S tovrstno metodo lahko analitik, na primer, sklepa o namenih komunikatorja ali o učinkih sporočila na prejemnika (Splichal 1990, 32–48).

Da bi v diplomskem delu dosegli raziskovalni cilj, bomo besedilne enote, oziroma prispevke o samomorilnem vedenju, analizirali na več načinov. Da bi prišli do odgovora na prvo raziskovalno vprašanje, bomo opravili: 1. analizo tem, s katero bomo prispevke o samomorilnem vedenju uvrstili v vnaprej določene kategorije, in 2. analizo lastnosti besedil, s katero bomo preko spremenljivk preverili prisotnost oz. odsotnost škodljivih in varovalnih lastnosti v prispevkih o samomorilnem vedenju. Rezultate obeh analiz bomo v frekvencah in deležih za oba medija prikazali v tabelah, kot odgovor na drugo raziskovalno vprašanje pa bomo opravili še primerjalno analizo, s katero bomo časopisa primerjali med seboj. Kvantitativno analizo besedil bomo tako dopolnili s primerjalnim raziskovanjem, s katerim »preučujemo vzorce razlik in podobnosti med primeri (enotami) in tako poskušamo razumeti njihovo raznolikost« (Ragin 2007, 120). Ker so različni vzorci razlik in podobnosti vezani na različne izide oz. rezultate, je poglavitni cilj preučevanja vzorcev podobnosti in razlik prepoznavanje vzročnih povezav, kar analitiku tudi omogoča smiselno interpretacijo (Ragin 2007, 121–129).

### **4.3 Opredelitev vzorca, enot analize in spremenljivk**

Pričujoča analiza novinarskega diskurza o samomorilnem vedenju temelji na časopisnih prispevkih Dela in Slovenskih novic. Nabor prispevkov izhaja iz Delove dokumentacije in zajema časovno obdobje med 1. januarjem in 30. septembrom 2013. To obdobje je bilo izbrano, ker je pregled literature s področja slovenskih medijev in samomora pokazal, da novinarski diskurz o samomorilnosti po izidu publikacije »*Spregovorimo o samomoru in medijih*« še ni bil analiziran. S slednjo so bili slovenski mediji seznanjeni leta 2010, v njej pa so prejeli strokovne smernice za odgovornejše poročanje o samomorilnem vedenju. Istega leta je samomor dobil posebno obravnavo tudi v novih,

22. in 23. členu Kodeksa novinarjev Slovenije. Analiza diskurza se zato osredotoča na čas po izidu navedenih priporočil.

Za prvi kriterij izbire vzorca smo določili prisotnost besede »samomor« v prispevku. V navedenem obdobju je izšlo 316 objav z besedo »samomor«, od tega 157 v Delu in 159 v Slovenskih novicah. Ker je bila beseda »samomor« uporabljena v različnih kontekstih, smo prispevke razdelili v kategorije. Najprej smo izločili vse prispevke z ekspresivno ali metaforično rabo besede »samomor« (politični/ ekonomski/ tekmovalni samomor ...; n = 18), prispevke, kjer se je beseda »samomor« navezovala na kulturno oz. umetniško delo ali interpretacijo tega dela (knjige, filmi, predstave ...; n = 25) in poročanja o samomorilskih (terorističnih) napadih (n = 3). Izločeni so bili tudi vsi prispevki, kjer je bil samomor bežno omenjen, tema prispevka pa se ni neposredno ukvarjala s samomorilnostjo (n = 141) ter poročanja o nepojasnjem vzroku smrti (n = 7). V slednjih se je samomor omenjal kot eden izmed možnih razlogov za smrt oziroma je bil že izključen. Skupno smo odstranili 194 prispevkov, 121 iz Dela in 73 iz Slovenskih novic.

Preostalih 122 prispevkov, ki predstavljajo vzorec analize, smo glede na obravnavano vsebino razdelili v dva referenčna okvira: »Samomor kot družbeni fenomen« in »Samomor kot individualno dejanje«. V okvir »Samomor kot individualno dejanje« smo uvrstili besedila, ki so o samomorilnosti poročala kot o individualnih (konkretnih) dejanjih; v večini primerov gre za zapise s področja kronike. Skupno smo našli 102 prispevka, 27 iz Dela in 75 iz Slovenskih novic. V referenčni okvir »Samomor kot družbeni fenomen« smo umestili vsebine, ki so samomorilnost obravnavale v širšem

**Tabela 4.1: Število prispevkov o samomorilnem vedenju po referenčnih okvirih**

Iskalni kriterij - <b>»SAMOMOR«</b>	VSI PRISPEVKI	IZLOČENI PRISPEVKI	VZOREC ANALIZE	
			DRUŽBENI FENOMEN	INDIVIDUALNO DEJANJE
<b><u>DELO</u></b>	<b>157</b>	<b>121</b>	<b>9</b>	<b>27</b>
<b><u>SLO. NOVICE</u></b>	<b>159</b>	<b>73</b>	<b>11</b>	<b>75</b>
Skupaj:	<b>316</b>	<b>194</b>	<b>20</b>	<b>102</b>
			<b>122</b>	

smislu, kot družbeni pojav. Tovrstnih prispevkov smo našli 20, devet v Delu, 11 v Slovenskih novicah. Tabela 4.1 prikazuje razdelitev novinarskih objav o samomorilnem vedenju po navedenih okvirih in ločeno za vsak časopis.

Omeniti pa velja tudi, da je poročanja o samomorilnem vedenju, ne glede na referenčni okvir ali časopis, dejansko več, kot ponazarja pričujoče delo. Vzorec naše raziskave je namreč osnovan na enem iskalnem kriteriju – besedi »samomor« –, za katerega verjamemo, da je zajel kar največje število najbolj neposrednih prispevkov o samomorilnosti, ne pa seveda vseh. Novice o samomorilnem vedenju se nedvomno skrivajo tudi pod drugimi izrazi; lahko bi jih, na primer, iskali pod ukazi: »ubil se je«, »sodil si je sam«, »umrl je«, itd., saj so tudi ti del diskurza o samomoru.

Analiza besedil, ki jo bomo izvedli na 122 prispevkih (enota analize je celotni prispevek), bo najprej preverjala vsebino oziroma teme prispevkov Dela in Slovenskih novic o samomorilnem vedenju. S tem nadaljujemo razdelitev prispevkov o samomoru, ki smo jih umestili v okvira »Samomor kot družbeni fenomen« in »Samomor kot individualno dejanje«. Avstralska študija (Pirkis in drugi 2006, 2874–2886) je namreč pokazala, da lahko na stopnjo posnemanja samomora vpliva že sama tema prispevka oziroma vsebina, na katero se prispevek primarno osredotoča. Določene vsebine o samomorilnem vedenju večkrat sprožijo posnemanje samomora kot druge; na primer, poročanje o izvršenem samomoru ima za posledico več samomorov kot poročanje o poskusu samomora ali premaganih samomorilnih mislih. Prvi del analize besedil zato namenjamo analizi tem, oziroma določanju glavnega vidika poročanja. Prispevke o samomorilnem vedenju bomo glede na obravnavano vsebino razvrstili v naslednje kategorije:

- samomor: prispevek poroča o izvršenem samomoru;
- poskus samomora: prispevek poroča o poskusu samomora. Za poskus samomora bomo šteli tudi samomorilno dejanje, ki je bilo tik pred izvršitvijo preprečeno s strani druge osebe;
- umor + samomor (razširjeni samomor): prispevek se nanaša na umor ali poskus umora; »morilec« je samomorilna oseba;
- premagane samomorilne misli: prispevek poroča o samomorilnih mislih, ki jih ne spremlja poročanje o dejanju samomora ali poskusa samomora. Za poročanje

- o samomorilnih mislih štejemo tudi primere neizvedenega, prekinjenega poskusa samomora, kadar si je tik pred dejanjem samomorilna oseba premislila sama;
- preprečevanje samomora: prispevek je v večjem delu namenjen pobudi preprečevanja samomora in ne konkretnemu primeru samomorilnega vedenja;
  - raziskovanje samomora: prispevek poroča o raziskovanju samomora oziroma s samomorom povezane tematike (epidemiologija, statistike ...) in ne o konkretnemu primeru samomorilnega vedenja;
  - drugo: prispevek se navezuje na samomorilno vedenje, vendar ga ni možno uvrstiti v zgornje kategorije.

Analizi tem sledi analiza lastnosti besedil, s katero bomo preverili skladnost prispevkov Dela in Slovenskih novic s priporočili za odgovorno novinarsko poročanje o samomorilnem vedenju. Merila, po katerih bomo ocenili poročanje obeh dnevnikov, smo osnovali na slovenskih smernicah (Roškar in drugi 2010, 18–27) in po vzoru predhodnih podobnih raziskav (Niederkrötenhaler in drugi 2010a; Tatum in drugi 2010; Thom in drugi 2012; Chandra in drugi 2013), ki so v postavitvi svojih kriterijev izhajale iz priporočil SZO, njihovih lastnih smernic, preučile in upoštevale pa so tudi več mednarodnih smernic za odgovorno poročanje o samomoru. Ker rezultati preteklih raziskav kažejo, da specifični elementi v medijskem diskurzu o samomorilnem vedenju višajo stopnjo samomorilnosti, določeni pa jo nižajo, vsak prispevek o samomorilnem vedenju ocenjujemo glede na prisotnost škodljivih in varovalnih značilnosti. Tem značilnostim smo določili 33 spremenljivk, vsako spremenljivko bomo vrednotili z 0 (odsotna) oziroma 1 (prisotna).

Škodljive značilnosti v novinarskih prispevkih o samomoru preverjamo s spremenljivkami, ki smo jih razdelili na tematska področja:

- Identiteta samomorilne osebe (1-5): (1) spol, (2) starost, (3) ime, (4) opis značaja samomorilne osebe, (5) slavna oseba;
- Samomorilno dejanje (6-9): (6) navajanje metode, (7) opis metode po korakih, (8) navajanje lokacije/ mesta samomora, (9) poročanje o skupinskem samomoru ali samomorilnem paktu;
- Vzroki za samomorilno dejanje (10-13): (10) poročanje o življenjskih dogodkih, povezanih s samomorom, (11) navajanje samo enega vzroka za samomor, (12) poročanje o povečani socialni stiski, (13) citat iz poslovnega pisma;

- Vpliv samomora (14-16): (14) poročanje o vplivu samomora na žalujoče (bližnje sorodnike in prijatelje), (15) poročanje o vplivu samomora na javnost, (16) poročanje o takojšnji smrti brez trpljenja;
- Izpostavljanje samomorilnega dejanja (17-22): (17)\* neprimerna fotografija, (18)\*\* neprimerno besedišče, (19) beseda »samomor« v naslovju, (20) navajanje metode v naslovju, (21) prispevek poroča o več nepovezanih samomorilnih dejanjih, (22) izpostavljanje zgodbe na naslovnici/ na str. 3/ v zgornjem delu notranje časopisne strani;
- Količina poročanja (23-24): (23) ponavljajoče poročanje (o konkretnem samomorilnem dejanju se je poročalo večkrat), (24) zgoščeno poročanje (v enem dnevu je izšlo več prispevkov o samomorilnosti).

(17)\* Neprimerna fotografija: po slovenskih smernicah za odgovorno poročanje o samomoru za neprimerno fotografijo veljajo prikazovanje prizorišča samomora, fotografija samomorilne osebe, motivi, ki posredno ali neposredno namigujejo na samomor (npr. slika osebe, ki gleda čez rob mostu), motivi, ki prikazujejo metode samomora (npr. zanka za obešanje, revolver, škatlica tablet ...), motivi, ki nakazujejo brezizhodnost (npr. oseba sedi sama s sklonjeno glavo), in motivi, ki senzacionalizirajo ali idealizirajo novico (potret znane osebe, ki je storila samomor) (Roškar in drugi 2010, 24). K navedenim po vzoru ameriške raziskave (Tatum in drugi 2010, 528) dodajamo tudi prikazovanje žalujočih oz. pogrebne slovesnosti. Fotografijo ocenjujemo za neprimerno, če prikazuje enega od navedenih elementov.

(18)\*\* Za neprimerno besedišče po slovenskih smernicah za odgovorno poročanje o samomoru veljajo besedne zveze, kot so »epidemija samomora«, »zagrešiti samomor«, »(ne)uspešen samomor«, itd. ter poimenovanja osebe po dejanju ali bolezni, npr. »samomorilec«, »depressivec«, »obupanec«, itd. (Roškar in drugi 2010, 20). Besedišče ocenjujemo za neprimerno, kadar vsebuje enega od naštetih elementov.

Varovalne značilnosti novinarskega diskurza o samomorilnem vedenju so vse tiste, ki sporočajo pomembne informacije o samomoru in osvetljujejo ozadje tega pojava. V enotah analize bomo iskali prisotnost naslednjih spremenljivk: (1) poročanje o samomorilnih mislih, ki jih ne spremlja samomorilno dejanje, (2) poročanje o preventivnih programih, (3) poročanje o raziskovanju samomora, (4) objavo strokovnih

mnenj, (5) poročanje o duševnih motnjah, vezanih na samomor (alkoholizem, bipolarna motnja, depresija, shizofrenija), (6) ovrženje mitov, (7) navajanje informacij o pomoči, (8) navajanje statističnih podatkov o samomoru, (9) poročanje o trpljenju samomorilne osebe zaradi poročanja o samomoru.

Opravljenima analizama in predstavitvi rezultatov za oba časopisa sledi tretji raziskovani del – primerjalna analiza. V tem delu bomo glede na pridobljene rezultate Delo in Slovenske novice primerjali med seboj.

## 4.4 Rezultati

### 4.4.1 Poročanje Dela o samomorilnem vedenju

Za Delo je analiza prispevkov o samomorilnem vedenju pokazala, da je v obravnavanem obdobju 75 odstotkov vsebin o samomorilnosti poročalo o individualnih primerih, preostalih 25 odstotkov pa je samomorilno vedenje obravnavalo kot družbeno relevanten pojav. Tabela 4.2 prikazuje razdelitev prispevkov Dela po temah. Prva dva stolpca prikazujeta frekvenco (n) in delež (%) prispevkov po temah glede na celotno število objav o samomorilnosti, v tretjem pa je zabeležen delež prispevkov po temah

**Tabela 4.2: Prispevki Dela po temah**

<b>TEMA POROČANJA</b>	<b>DELO</b>		
	n	%	% - ind./ fen.
<b>SAMOMOR – INDIVIDUALNO DEJANJE</b>			
SAMOMOR	7	19,4	25,9
POSKUS SAMOMORA	2	5,6	7,4
UMOR + SAMOMOR	18	50,0	66,7
SAMOMORILNE MISLI	0	0,0	0,0
Ind. dejanja – skupaj:	27	75,0	100
<b>SAMOMOR – DRUŽBENI FENOMEN</b>			
RAZISKOVANJE SAMOMORA	3	8,3	33,3
PREPREČEVANJE SAMOMORA	2	5,6	22,2
DRUGO	4	11,1	44,5
Družb. fenomen – skupaj:	9	25,0	100
Vsi prispevki:	36	100	



glede na posamezni okvir poročanja (% - ind./ fen.), torej znotraj okvirov »Samomor kot individualno dejanje« in »Samomor kot družbeni fenomen«.

Če upoštevamo vse prispevke (n = 36), ki jih je Delo objavilo glede na iskalni kriterij, rezultati kažejo, da je bila polovica Delovih objav namenjena poročanju o razširjenih samomorih, skoraj 20 odstotkov samomorom, približno pet odstotkov dejanjem poskusa samomora, preostala četrtnina pa ozaveščanju o problematiki samomorilnosti – objavam o raziskovanju (8,3%) ter preprečevanju samomorilnosti (5,6%) in sorodnim vsebinam (11,1%), na primer poročanju o povezavi med prisilno zakonsko zvezo in samomorom v islamskih državah, problematiki evtanazije, itd.

#### - **Analiza prisotnosti škodljivih značilnosti v Delu**

Analiza prisotnosti škodljivih značilnosti v Delovih prispevkih o samomorilnem vedenju je pokazala, da časopis v večini poročanj omogoča identifikacijo s samomorilno osebo. Kot prikazuje tabela 4.3, je bila identiteta samomorilne osebe določena po spolu v 77,8 odstotkih primerov, po starosti v polovici prispevkov, po imenu in opisu značaja pa v nekaj manj kot 60 odstotkih. Rezultati kažejo, da se je poročanje v več kot 90 odstotkih nanašalo na samomorilna dejanja navadnih ljudi, samomorilno vedenje slavne osebe pa sta obravnavala le dva prispevka, kar glede na celotno število objav pomeni 5,6 odstotkov prispevkov, oziroma 7,4 odstotkov, ko upoštevamo samo okvir individualnih primerov.

Glede lastnosti samomorilnih dejanj smo ugotovili, da je obravnavani dnevnik metodo za izvedbo samomorilnega dejanja navedel v 61 odstotkih poročanj, opis metode po korakih pa v tretjini vseh prispevkov. Prav tako so bili v več kot polovici objav navedeni lokacija oz. mesto samomorilnega dejanja (58,3%) ter življenjski dogodki, povezani s samomorilnim dejanjem (55,6%). Tretjina prispevkov je samomorilno dejanje razlagala poenostavljeno, enovzročno. Škodljive lastnosti, ki so bile relativno redko prisotne, so bile povezave samomorilnega dejanja s povečano socialno stisko – v poročanjih o individualnih primerih delež tovrstnih razlag znaša 3,7 odstotkov, glede na vse prispevke 11,1 odstotka –, objave navedb iz poslovnih pisem, ki so se pojavile v 5,6 odstotnem deležu, ter poročanja o skupinskih samomorih oziroma samomorilnih paktih, ki jih nismo zasledili.

Tabela 4.3: Frekvenca in delež škodljivih značilnosti v Delu

<u>ANALIZA VSEBINE</u>		<u>DELO</u>						
<u>ŠKODLJIVE ZNAČILNOSTI</u>		<u>SPREMENLJIVKA</u>	<u>SKUPAJ (36)</u>		<u>INDIVIDUALNO DEJANJE (27)</u>		<u>DRUŽBENI FENOMEN (9)</u>	
	Tematsko področje		n	%	n	%	n	%
1	IDENTITETA SAMOMORILNE OSEBE	Spol	28	77,8	27	100,0	1	11,1
2		Starost	18	50,0	18	66,7	0	0,0
3		Ime	21	58,3	21	77,8	0	0,0
4		Opis značaja	20	55,6	20	74,1	0	0,0
5		Slavna (znana) oseba	2	5,6	2	7,4	0	0,0
6	SAMOMORILNO DEJANJE	Metoda	22	61,1	21	77,8	1	11,1
7		Opis metode (po korakih)	12	33,3	12	44,4	0	0,0
8		Lokacija/mesto samomora	21	58,3	21	77,8	0	0,0
9		Skupinski samomor/samomorilni pakt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
10	VZROKI ZA SAMOMORILNO DEJANJE	Življenjski dogodki, povezani s samomorom	20	55,6	19	70,4	1	11,1
11		Enovzročnost	12	33,3	9	33,3	3	33,3
12		Povečana socialna stiska	4	11,1	1	3,7	3	33,3
13		Navedek iz poslovilnega pisma	2	5,6	2	7,4	0	0,0
14	VPLIV SAMOMORA	Vpliv na žalujoče	9	25,0	7	25,9	2	22,2
15		Vpliv na javnost	15	41,7	9	33,3	6	66,7
16		Takojšnja smrt brez trpljenja	0	0,0	0	0,0	0	0,0
17	IZPOSTAVLJANJE SAMOMORILNEGA DEJANJA	Neprimerna fotografija	9	25,0	7	25,9	2	22,2
18		Neprimerno besedišče	2	5,6	2	7,4	0	0,0
19		Beseda »samomor« v naslovju	9	25,0	6	22,2	3	33,3
20		Metoda v naslovju	9	25,0	9	33,3	0	0,0
21		Več (nepovezanih) samomorilnih dejanj	10	27,8	8	29,6	2	22,2
22		Naslovnica/ str. 3/ notranja stran zgoraj	17	47,2	9	33,3	8	88,9
23	KOLIČINA POROČANJA	Večkratno (ponavljajoče) poročanje	12	33,3	11	40,7	1	11,1
24		Zgoščeno poročanje	5	13,9	5	18,5	0	0,0

Glede vpliva samomora rezultati kažejo, da so v prispevkih Dela v 41,7 odstotkih primerov omenili, kakšen je bil vpliv samomorilnega dejanja na javnost, v četrtini zgodb pa, kako je dejanje vplivalo na žalujoče svojce in bližnje prijatelje. Delež poročanja o takojšnji in neboleči smrti zaradi samomorilnega dejanja je bil ničen.

Glede izpostavljanja prispevkov o samomorilnosti rezultati kažejo, da je bilo v Delu 47,2 odstotkov vsebin objavljenih na najbolj opaženih mestih – na naslovnica, na tretji strani ali v zgornjih delih notranjih strani časopisa. Iz razdelitve prispevkov po okvirih pa je razvidno tudi, da so bili izpostavljeni tako individualni primeri kot vsebine, ki so o samomorilnem vedenju ozaveščale – razmerje je približno 1:1. Analiza je pokazala, da je četrtnina vseh prispevkov vsebovala neprimerno fotografijo, v enakih, 25-odstotnih deležih, pa sta bili v naslovju navedeni tudi samomorilna metoda in beseda »samomor«. Delež neprimerne besedišča, kot je »neuspeli samomor«, »samomorilec«, »obupanec«, itd., je bil nizek, 5,6-odstoten, pri 27,8 odstotkih objav smo zasledili poročanje o več nepovezanih primerih skupaj.

Pri količini poročanja smo zgoščeno poročanje, torej več prispevkov o samomorilnem vedenju na isti dan, zaznali petkrat, kar predstavlja 13,9 odstotkov. Ponavljajoče poročanje pa v 33,3-odstotnem deležu oziroma 12-krat. Ponavljanja so se navezovala na osem individualnih primerov, sedem razširjenih samomorov in eno dejanje samomora.

#### **- Analiza prisotnosti varovalnih značilnosti v Delu**

V Delovih prispevkih o samomorilnem vedenju smo zasledili splošno pomanjkanje varovalnih značilnosti, saj so bile vse informacije, ki razlagajo ozadje samomora, zastopane v relativno nizkih deležih. Kot prikazuje tabela 4.4, sta le dve spremenljivki – objava mnenj strokovnjakov (27,8%) in ozaveščanje, da je razvoj samomorilnega vedenja vezan na duševne motnje (30,6%) – dosegli vrednosti okoli 30 odstotkov, vse ostale pa so bile prisotne v deležih okoli 11 odstotkov ali manj. Časopis je o premaganih samomorilnih mislih poročal le v enem prispevku (2,8%), o preventivnih programih v dveh (5,6%), deleža spremenljivk »trpljenje samomorilne osebe zaradi poročanja o samomoru« in »ovrženi miti« pa sta bila nična. Poročanje o raziskovanju samomora, statistični podatki in informacije o pomoči so bili navedeni v štirih primerih oziroma v 11,1-odstotnih deležih.

**Tabela 4.4: Frekvenca in delež varovalnih značilnosti v Delu**

<u>ANALIZA VSEBINE</u>		<u>DELO</u>						
<u>VAROVALNE ZNAČILNOSTI</u>		<u>SPREMENLJIVKA</u>	<u>SKUPAJ (36)</u>		<u>INDIVIDUALNO DEJANJE (27)</u>		<u>DRUŽBENI FENOMEN (9)</u>	
	Tematsko področje		n	%	n	%	n	%
1	<b>BISTVENE INFORMACIJE O SAMOMORILNOSTI (OZADJE SAMOMORA)</b>	Premagane samomorilne misli	1	2,8	0	0,0	1	11,1
2		Preventivni programi	2	5,6	1	3,7	1	11,1
3		Raziskovanje samomora	4	11,1	0	0,0	4	44,4
4		Mnenje strokovnjakov	10	27,8	2	7,4	8	88,9
5		Dušev. motnje, povezane s samomorilnostjo	11	30,6	6	22,2	5	55,6
6		Ovrženi miti	0	0,0	0	0,0	0	0,0
7		Informacije o pomoči	4	11,1	1	3,7	3	33,3
8		Statistični podatki	4	11,1	1	3,7	3	33,3
9		Trpljenje sam. osebe zaradi poročanja o sam.	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Po pregledu vseh rezultatov ocenjujemo, da v poročanju Dela o samomorilnem vedenju najbolj opazni naslednji elementi: glede na temo poročanja predvsem odsotnost prispevkov o samomorilnih mislih, ki jih ne spremlja poročanje o samomorilnem dejanju, ter 50-odstotni delež vsebin o razširjenem samomoru. Pri škodljivih lastnostih izstopajo visoke vrednosti spremenljivk, ki določajo identiteto samomorilne osebe (spol, starost, ime, opis značaja), poročanja o samomorilnih dejanjih navadnih ljudi, pogosto navajanje metode, lokacije oziroma mesta samomora, življenjskih dogodkov, vezanih na samomor, ter delež izpostavljanja prispevkov o samomorilnem vedenju. Izstopata tudi splošno pomanjkanje vseh varovalnih značilnosti in očitna tendenca časopisa k objavi individualnih primerov.

#### **4.4.2 Poročanje Slovenskih novic o samomorilnem vedenju**

Analiza poročanja Slovenskih novic o samomorilnem vedenju je pokazala, da je bilo v obravnavanem obdobju 87,2 odstotkov vsebin o samomorilnem vedenju namenjenih individualnim primerom, 12,8 odstotkov prispevkov pa ozaveščanju o samomorilnosti. Kot prikazuje tabela 4.5, je bilo glede na celotno število objav o samomorilnem vedenju

**Tabela 4.5: Prispevki Slovenskih novic po temah**

<b>TEMA POROČANJA</b>	<b>SLOVENSKE NOVICE</b>		
<b>SAMOMOR – INDIVIDUALNO DEJANJE</b>			
	n	%	%
<b>SAMOMOR</b>	39	45,3	52,0
<b>POSKUS SAMOMORA</b>	8	9,3	10,7
<b>UMOR + SAMOMOR</b>	28	32,6	37,3
<b>SAMOMORILNE MISLI</b>	0	0,0	0,0
Ind. dejanja – skupaj:	75	87,2	100
<b>SAMOMOR – DRUŽBENI FENOMEN</b>			
<b>RAZISKOVANJE SAMOMORA</b>	4	4,7	36,4
<b>PREPREČEVANJE SAMOMORA</b>	5	5,8	45,4
<b>DRUGO</b>	2	2,3	18,2
Družb. fenomen – skupaj:	11	12,8	100
Vsi prispevki:	86	100	

(n = 86) poročanje v 9,3-odstotnem deležu namenjeno dejanjem poskusa samomora, v največjih deležih pa primerom samomora (45,3%) in razširjenega samomora (32,6%); ti dve kategoriji združeno predstavljata kar 77,9 odstotkov vseh objav o samomorilnosti, oziroma 89,3 odstotkov prispevkov, če upoštevamo samo individualne primere. Od preostalih 12,8 odstotkov prispevkov, ki so samomorilnost obravnavali kot družbeno relevantni pojav, je bilo 4,7 odstotkov vsebin namenjenih poročanju o raziskovanju samomora, 5,8 odstotkov preprečevanju samomora, 2,3 odstotka pa sorodnim vsebinam o samomorilnem vedenju (legalizaciji samomora s pomočjo zdravnika in povezavi ekonomske krize s samomorilnostjo).

**- Analiza prisotnosti škodljivih značilnosti v Slovenskih novicah**

Kot prikazuje tabela 4.6, je kvantitativna analiza prispevkov Slovenskih novic o samomorilnosti pokazala, da večina poročanj identiteto samomorilne osebe določa po vseh spremenljivkah: po spolu v 88,4 odstotkih primerov, po starosti v 61,6 odstotkih, po imenu v 75,6 odstotkih, po opisu značaja pa v nekaj več kot polovici objav. Rezultati kažejo, da je obravnavani dnevnik v skoraj 85 odstotkih poročal o samomorilnih dejanjih navadnih ljudi, delež poročanja o samomorilnih dejanjih zgodovinskih osebnosti pa je bil 15,1- odstoten.

Tabela 4.6: Frekvenca in delež škodljivih značilnosti v Slovenskih novicah

<u>ANALIZA VSEBINE</u>		<u>SLOVENSKE NOVICE</u>						
<u>ŠKODLJIVE ZNAČILNOSTI</u>		<u>SPREMENLJIVKA</u>	<u>SKUPAJ (86)</u>		<u>INDIVIDUALNO DEJANJE (75)</u>		<u>DRUŽBENI FENOMEN (11)</u>	
	Tematsko področje		n	%	n	%	n	%
1	IDENTITETA SAMOMORILNE OSEBE	Spol	76	88,4	74	98,7	2	18,2
2		Starost	53	61,6	53	70,7	0	0,0
3		Ime	65	75,6	65	86,7	0	0,0
4		Opis značaja	45	52,3	45	60,0	0	0,0
5		Slavna (znana) oseba	13	15,1	13	17,3	0	0,0
6	SAMOMORILNO DEJANJE	Metoda	60	69,8	58	77,3	2	18,2
7		Opis metode (po korakih)	17	19,8	17	22,7	0	0,0
8		Lokacija/mesto samomora	60	69,8	58	77,3	2	18,2
9		Skupinski samomor/samomorilni pakt	7	8,1	7	9,3	0	0,0
10	VZROKI ZA SAMOMORILNO DEJANJE	Življenjski dogodki, povezani s samomorom	45	52,3	45	60,0	0	0,0
11		Enovzročnost	38	44,2	36	48,0	2	18,2
12		Povečana socialna stiska	11	12,8	9	12,0	2	18,2
13		Navedek iz poslovilnega pisma	10	11,6	10	13,3	0	0,0
14	VPLIV SAMOMORA	Vpliv na žalujoče	35	40,7	35	46,7	0	0,0
15		Vpliv na javnost	41	47,7	41	54,7	0	0,0
16		Takojsnja smrt brez trpljenja	0	0,0	0	0,0	0	0,0
17	IZPOSTAVLJANJE SAMOMORILNEGA DEJANJA	Neprimerna fotografija	54	62,8	51	68,0	3	27,3
18		Neprimerno besedišče	8	9,3	7	9,3	1	9,1
19		Beseda »samomor« v naslovju	36	41,9	31	41,3	5	45,5
20		Metoda v naslovju	26	30,2	25	33,3	1	9,1
21		Več (nepovezanih) samomorilnih dejanj	20	23,3	17	22,7	3	27,3
22		Naslovnica/ str. 3/ notranja stran zgoraj	54	62,8	47	62,7	7	63,6
23	KOLIČINA POROČANJA	Večkratno (ponavljajoče) poročanje	23	26,7	23	26,7	0	0,0
24		Zgoščeno poročanje	11	12,8	11	14,7	0	0,0

Pri opisovanju lastnosti samomorilnega dejanja se je pokazalo, da sta bila v skoraj 70 odstotkih poročanj navedena mesto oziroma lokacija samomora in metoda, po kateri je bilo dejanje zastavljeno oziroma izvršeno. V skoraj petini prispevkov (19,8%) je bila samomorilna metoda opisana po korakih, približno osem odstotkov objav pa je poročalo o skupinskih samomorih oziroma o samomorilnem paktu.

Pri pojasnjevanju vzrokov za samomorilna dejanja so novinarji Slovenskih novic nekaj več kot polovico primerov postavili v kontekst nedavnih življenjskih dogodkov, 44,2 odstotkov primerov pa razložili enovzročno, v približno 13 odstotkih so dejanje povezali s povečano socialno stisko. 11,6 odstotkov primerov je vsebovalo navedek iz poslovnega pisma, 40,7 odstotkov primerov je bralcem razlagalo, kakšen je bil vpliv samomorilnega dejanja na žalujoče, 47,7 odstotkov pa, kakšen je bil vpliv na javnost. Poročanj o takojšnji in neboleči smrti zaradi samomora nismo zasledili.

Glede izpostavljanja objav o samomorilnosti, rezultati analize za Slovenske novice kažejo, da je bilo 62,8 odstotkov prispevkov umeščenih na najbolj opazna mesta časopisa. V enako visokem deležu pa je časopis objavil tudi neprimerne fotografije. Beseda »samomor« je bila v naslovju navedena v 41,9 odstotkih, metoda v 30,2 odstotkih. Delež neprimerne besedišča je bil relativno nizek, 9,3-odstoten, o več nepovezanih samomorilnih dejanjih pa je poročala dobra petina oziroma 23,3 odstotkov prispevkov.

Zgoščeno poročanje (več prispevkov o samomorilnem vedenju na dan) smo v Slovenskih novicah zasledili v 12,8 odstotkih oziroma 11-krat; vedno znotraj okvira »samomor kot individualno dejanje«. Ponavljajoče poročanje je bilo ugotovljeno 23-krat oziroma v 26,7-odstotnem deležu, nanašalo se je na 14 individualnih primerov (devet razširjenih samomorov, štiri samomora in en poskus samomora).

#### **- Analiza prisotnosti varovalnih značilnosti v Slovenskih novicah**

Analiza prisotnosti varovalnih značilnosti v prispevkih Slovenskih novic je pokazala, da so bile varovalne informacije le redko objavljene. Kot je razvidno iz tabele 4.7, je edina spremenljivka, ki presega 30-odstotni delež, informacija, da na samomorilno vedenje vplivajo različne duševne motnje (30,2%), vsa ostala znanja o samomorilnosti pa so

**Tabela 4.7: Frekvenca in delež varovalnih značilnosti v Slovenskih novicah**

<u>ANALIZA VSEBINE</u>		<u>SLOVENSKE NOVICE</u>						
<u>VAROVALNE ZNAČILNOSTI</u>		<u>SPREMENLJIVKA</u>	<u>SKUPAJ (86)</u>		<u>INDIVIDUALNO DEJANJE (75)</u>		<u>DRUŽBENI FENOMEN (11)</u>	
	Tematsko področje		n	%	n	%	n	%
1	BISTVENE INFORMACIJE O SAMOMORILNOSTI (OZADJE SAMOMORA)	Premagane samomorilne misli	0	0,0	0	0,0	0	0,0
2		Preventivni programi	9	10,5	4	5,3	5	45,5
3		Raziskovanje samomora	4	4,7	0	0,0	4	36,4
4		Mnenje strokovnjakov	11	12,8	5	6,7	6	54,5
5		Dušev. motnje povezane s samomorilnostjo	26	30,2	19	25,3	7	63,6
6		Ovrženi miti	1	1,2	0	0,0	1	9,1
7		Informacije o pomoči	5	5,8	1	1,3	4	36,4
8		Statistični podatki	6	7,0	0	0,0	6	54,5
9		Trpljenje sam. osebe zaradi poročanja o sam.	0	0,0	0	0,0	0	0,0

izražena v manj kot 13 odstotkih: mnenja strokovnjakov v 12,8-odstotnem deležu, informacije o preventivnih programih v 10,5 odstotkih, statistični podatki v sedmih odstotkih, kontakti pomoči v 5,8 odstotkih. Ostale štiri spremenljivke so bile prisotne v manj kot petih odstotkih objav (raziskovanje samomora 4,7%, ovrženje zmot o samomoru 1,2%), oziroma jih prispevki niso vsebovali (premagane samomorilne misli 0,0%, trpljenje samomorilne osebe zaradi poročanja o samomoru 0,0%).

Po opravljenih analizah ocenjujemo, da v poročanju Slovenskih novic o samomorilnem vedenju najbolj izstopajo: prioritarno objavljane individualnih zgodb, visok, 45,3-odstoten delež poročanja o dejanjih izvršenega samomora in nični delež zgodb o premagovanju samomorilnih misli. Pri škodljivih lastnostih izstopajo visoke vrednosti spremenljivk, ki so določale identiteto samomorilne osebe (spol, starost, ime in opis značaja samomorilne osebe), večinsko poročanje o samomorilnih dejanjih navadnih ljudi, pogosto navajanje metode, lokacije ali mesta samomora, življenjskih dogodkov, povezanih s samomorom, in enovzročno pojasnjevanje samomorilnega dejanja. Posebej visoka je bila tudi prisotnost neprimernih fotografij, raba besede »samomor« v naslovju in delež izpostavljenih prispevkov na vidnih mestih časopisa, medtem ko so bile vse varovalne značilnosti zabeležene v izrazito nizkih deležih.



#### **4.4.3 Primerjava poročanja Dela in Slovenskih novic o samomorilnem vedenju**

Primerjava poročanja Slovenskih novic in Dela o samomorilnem vedenju je najprej opozorila na podobnost – tendenco obeh časopisov, da o samomorilnosti poročata predvsem preko individualnih primerov o samomorilnih dejanjih. Kot smo že navedli, je Delo individualnim primerom namenilo 75 odstotkov vseh prispevkov o samomorilnem vedenju, Slovenske novice pa 87,2 odstotkov. Objave, ki so samomorilnost obravnavale kot družbeno relevanten pojav, so bile v obeh časopisih v manjšini; v Delu so predstavljale 25- odstotni delež, v Slovenskih novicah le 12,8 odstotkov.

Primerjava časopisov po številu prispevkov pa je opozorila tudi na nekaj razlik. Kot je razvidno iz tabele 4.8, smo v okvir »Samomor kot individualno dejanje« skupno uvrstili 102 prispevka, 27 iz Dela in 75 iz Slovenskih novic. Razmerje med dnevnikoma glede objave individualnih primerov je torej približno ena proti tri, kar pomeni, da so v istem obdobju v Slovenskih novicah objavili skoraj trikrat več (73,5%) individualnih zgodb kot v Delu (26,5%). V okviru »Samomor kot družbeni fenomen« je bilo poročanje bolj uravnoteženo, od skupnih 20 prispevkov jih je Delo objavilo devet (45%), Slovenske novice 11 (55 %), torej približno enako število v istem časovnem obdobju. Če se na tem mestu vrnemo še k tabelama 4.3 in 4.6, spremenljivka št. 22 (izpostavljanje zgodbe na naslovnici/ na str. 3/ v zgornjem delu notranje časopisne strani) izkazuje, da je bila v Delu od skupnih 47,2 odstotkov izpostavljenih prispevkov skoraj polovica (47,1%) takšnih, ki so javnost ozaveščali o problematiki samomorilnosti, Slovenske novice pa so v 62,8 odstotkih izpostavljenih prispevkov objavile kar 87 odstotkov prispevkov o individualnih primerih. Vse to dodatno potrjuje, da je poročanje Slovenskih novic o samomorilnem vedenju precej bolj nagnjeno k objavi in izpostavljanju individualnih primerov kot poročanje Dela.

##### **4.4.3.1 Primerjava poročanja po temah**

Tabela 4.8 prikazuje razvrstitev prispevkov obeh časopisov po določenih kategorijah. Kot je razvidno, je v Delu 50 odstotkov vseh vsebin o samomorilnosti obravnavalo razširjene samomore, 19,4 odstotkov samomore, 5,6 odstotkov poskus samomora. Slovenske novice so 45,3 odstotkov prispevkov namenile samomoru, 32,6 odstotkov

razširjenem samomoru ter 9,3 odstotkov poskusu samomora. Objav o premaganih samomorilnih mislih, ki niso združene s poročanjem o izvedbi samomorilnega dejanja, nismo zasledili v nobenem časopisu (deleža sta nična), skupna lastnost časopisov pa je tudi, da sta objavila le malo vsebin, ki so samomorilnost obravnavale kot družbeni fenomen. Ozaveščanje javnosti o raziskovanju in preventivi samomorilnosti je bilo redko v obeh časopisih, v Slovenskih novicah bolj kot v Delu, saj delež tovrstnih vsebin komaj presega deset odstotkov.

**Tabela 4.8: Primerjava poročanja po temah**

<b>TEMA POROČANJA – PRIMERJAVA</b>					
<b>SAMOMOR INDIVIDUALNO DEJANJE</b> –	<b>SKUPAJ</b>	<b>DELO (36)</b>		<b>SLOVENSKE NOVICE (86)</b>	
	n	n	%	n	%
<b>SAMOMOR</b>	46	7	19,4	39	45,3
<b>POSKUS SAMOMORA</b>	10	2	5,6	8	9,3
<b>UMOR + SAMOMOR</b>	46	18	50,0	28	32,6
<b>SAMOMORILNE MISLI</b>	0	0	0,0	0	0,0
Ind. dejanja – skupaj:	102	27	75,0	75	87,2
<b>SAMOMOR DRUŽBENI FENOMEN</b> –					
<b>RAZISKOVANJE SAMOMORA</b>	7	3	8,3	4	4,7
<b>PREPREČEVANJE SAMOMORA</b>	7	2	5,6	5	5,8
<b>DRUGO</b>	6	4	11,1	2	2,3
Družb. fenomen – skupaj:	20	9	25,0	11	12,8
Vsi prispevki:	122	36		86	

#### 4.4.3.2 Primerjava prisotnosti škodljivih značilnosti

##### - Identiteta samomorilne osebe

Analizi prispevkov Dela in Slovenskih novic sta, kot smo že navedli, pokazali, da so bile osebe, ki so storile ali poskušale storiti samomor, v poročanjih obeh časopisov v večini primerov imenovane, označene po starosti, spolu, identifikacijo z njimi pa so omogočali tudi opisi značaja. Kot je razvidno iz tabele 4.9, so bili deleži vseh naštetih spremenljivk pri obeh časopisih 52,3-odstotni in višji, pri večini spremenljivk pa so višje vrednosti dosegle Slovenske novice. Podobnost smo opazili tudi pri spremenljivki št. 5, ki izkazuje, da sta medija večinoma poročala o samomorilnih dejanjih navadnih

**Tabela 4.9: Primerjava prisotnosti škodljivih značilnosti**

<b>ANALIZA VSEBINE - PRIMERJAVA</b>						
<b>ŠKODLJIVE ZNAČILNOSTI</b>		<b>SPREMENLJIVKA</b>	<b>DELO (36)</b>		<b>SLOVENSKE NOVICE (86)</b>	
	Tematsko področje		n	%	n	%
1	IDENTITETA SAMOMORILNE OSEBE	Spol	28	77,8	76	88,4
2		Starost	18	50,0	53	61,6
3		Ime	21	58,3	65	75,6
4		Opis značaja	20	55,6	45	52,3
5		Slavna (znana) oseba	2	5,6	13	15,1
6	SAMOMORILNO DEJANJE	Metoda	22	61,1	60	69,8
7		Opis metode (po korakih)	12	33,3	17	19,8
8		Lokacija/mesto samomora	21	58,3	60	69,8
9		Skupinski samomor/ samomorilni pakt	0	0,0	7	8,1
10	VZROKI ZA SAMOMORILNO DEJANJE	Življenjski dogodki, povezani s samomorom	20	55,6	45	52,3
11		Enovzročnost	12	33,3	38	44,2
12		Povečana socialna stiska	4	11,1	11	12,8
13		Navedek iz poslovilnega pisma	2	5,6	10	11,6
14	VPLIV SAMOMORA	Vpliv na žalujoče	9	25,0	35	40,7
15		Vpliv na javnost	15	41,7	41	47,7
16		Takojšnja smrt brez trpljenja	0	0,0	0	0,0
17	IZPOSTAVLJANJE SAMOMORILNEGA DEJANJA	Neprimerna fotografija	9	25,0	54	62,8
18		Neprimerno besedišče	2	5,6	8	9,3
19		Beseda »samomor« v naslovju	9	25,0	36	41,9
20		Metoda v naslovju	9	25,0	26	30,2
21		Več (nepovezanih) samomorilnih dejanj	10	27,8	20	23,3
22		Naslovnica/ str. 3/ notranja stran zgoraj	17	47,2	54	62,8
23	KOLIČINA POROČANJA	Večkratno (ponavljajoče) poročanje	12	33,3	23	26,7
24		Zgoščeno poročanje	5	13,9	11	12,8

ljudi. Samomorilna dejanja znanih oseb so v Delu obsegala zgolj 5,6 odstotkov prispevkov, v Slovenskih novicah pa 15,1 odstotkov objav.

#### **- Samomorilno dejanje**

Tudi v sklopu spremenljivk, ki so določale lastnosti samomorilnega dejanja, smo med časopisoma zasledili podobnosti. Če začnemo s poročanjem o skupinskih samomorih ali samomorilnih paktih, rezultati kažejo, da Delo o takšnih primerih ni poročalo, delež objav pa je bil nizek tudi v Slovenskih novicah (8,1%). Pri ostalih, bolj škodljivih elementih, se je izkazalo, da sta oba časopisa zelo pogosto navajala informacije o izbranem sredstvu za samomor (Delo 61,1% prispevkov, Slovenske novice 69,8% prispevkov) ter o lokaciji oziroma mestu samomora (Delo 58,3%, Slovenske novice 69,8% prispevkov). Relativno visoka sta bila tudi deleža natančnega opisovanja metode, še posebej v Delu, ki je ta element uvrstilo v tretjino prispevkov o samomorilnosti (33,3%). Slovenske novice so samomorilno metodo opisale v slabi petini (19,8%) objav.

#### **- Vzroki za samomorilno dejanje**

Tudi pri navajanju vzrokov za samomorilno vedenje smo med časopisoma zaznali več podobnosti kot razlik. Kot prikazuje tabela 4.9, sta oba medija samomorilna dejanja pogosto razlagala na poenostavljen način – tretjina Delovih prispevkov o samomorilnosti je vzrok za samomor pripisala enemu samemu dejavniku, v Slovenskih novicah pa so enovzročno pojasnili kar 44,2 odstotkov poročenih samomorilnih dejanj. V podobnih deležih – okoli deset odstotkov – je bilo samomorilno dejanje pripisano povečani socialni stiski, v več kot polovici objav pa sta dnevnika dejanje povezala z nedavnimi življenjskimi dogodki. Navedbe iz poslovilnih pisem so bile v obeh medijih redke – kratka vsebina je bila v Delu objavljena v dveh prispevkih (5,6%), v Slovenskih novicah pa v desetih primerih (11,6%). Ko na ta sklop spremenljivk pogledamo celovito, velja dodati, da so Slovenske novice pri vseh razen pri eni spremenljivki presegle deleže spremenljivk Dela.

#### **- Vpliv samomora**

Pri razlaganju, kakšen je bil vpliv določenega samomorilnega dejanja, smo ugotovili, da o tem večkrat pišejo Slovenske novice. Čeprav sta glede vpliva na javnost rezultata

precej podobna (Delo 41,7%, Slovenske novice 47,7%), je razlika opazna pri obveščanju, kako je dejanje vplivalo na žalujoče bližnje: Delo 25 odstotkov, Slovenske novice 40,7 odstotkov prispevkov. Poročanj o samomoru kot o »takojšnji smrti brez trpljenja« nismo zaznali v nobenem od časopisov, kot je razvidno iz tabele 4.9, sta deleža ob tej spremenljivki nična.

#### - **Izpostavljanje samomorilnega dejanja**

Primerjava prisotnosti škodljivih elementov, s katerimi smo preverjali izpostavljanje poročanja o samomoru, je pokazala, da so pri petih od šestih spremenljivk višje vrednosti dosegle Slovenske novice. Kot je razvidno, je največja razlika med časopisoma nastala pri objavi neprimernih fotografij – Slovenske novice so jih objavile v 62,8 odstotkih prispevkov, Delo (le) v četrtini objav. Nekoliko več podobnosti je bilo pri izpostavljanju prispevkov na opaznih mestih časopisov: Slovenske novice so izpostavile 62,8 odstotkov objav, Delo 47,2 odstotkov. Vendar je treba pri tem ponovno opozoriti, da je Delo izpostavljanje uravnotežilo – izpostavljene so bile tako zgodbe o individualnih primerih kot vsebine, ki so o samomorilnem vedenju ozaveščale (razmerje je bilo približno 1:1) –, Slovenske novice pa so publiciteto v veliki večini namenile individualnim primerom (v 62,8 odstotkih izpostavljenih objav je 87 odstotkov novic o individualnih primerih). Pri izbiri naslovov in analizi jezika smo ugotovili, da je Delo besedo »samomor« in informacijo o metodi v naslovje uvrstilo v četrtino prispevkov, neprimerno besedišče pa je bilo uporabljeno v dveh objavah, kar predstavlja 5,6 odstotkov. Slovenske novice so v naslovju metodo omenile v 30,2 odstotkih, »samomor« v 41,9 odstotkih prispevkov, neprimerne oznake in besedne zveze pa smo našli v osmih prispevkih oziroma v 9,3 odstotkih objav, torej vse v višjih vrednostih kot v Delu. Edina spremenljivka, kjer je Delo preseгло Slovenske novice, je bilo poročanje o več nepovezanih samomorilnih dejanjih, vendar je razlika minimalna – Delo je na tak način poročalo v 27,8 odstotkih objav, Slovenske novice v 23,3 odstotkih.

#### - **Količina poročanja**

Primerjava časopisov glede količine poročanja po deležih pri obeh spremenljivkah kaže višje vrednosti za Delo. Vendar, če upoštevamo frekvenci, je večkratnega poročanja o istih samomorilnih dejanjih in zgoščenega poročanja več v Slovenskih novicah. Kot bo

razvidno iz razprave, so za ta sklop spremenljivk pomembne predvsem frekvence, upoštevati pa je treba tudi vsebinska spoznanja, ki iz tabele 4.9 niso razvidna. Ker se na tem mestu posvečamo le dejstvom, velja povedati, da je Delo 12 ponavljanj namenilo osmim primerom; sedmim razširjenim samomorom in enemu samomoru, Slovenske novice pa so 23 ponovitev navezale na 14 primerov; devet razširjenih samomorov, štiri samomore in primer poskusa samomora. Zgoščeno poročanje (več prispevkov na temo samomorilnega vedenja na dan) se je v Slovenskih novicah pojavilo enajstkrat, v Delu petkrat, kar v deležih pomeni zelo podobnih 12,8 odstotkov in 13,9 odstotkov. Ker so za izpostavljanje razlik med časopisoma pomembna tudi druga opažanja, primerjavi časopisov glede količine poročanja več pozornosti namenjamo v razpravi, kjer rezultate dodatno pojasnjujemo.

#### **4.4.3.3 Primerjava prisotnosti varovalnih značilnosti**

##### **- Bistvene informacije o samomorilnosti (ozadje samomora)**

Kot je razvidno iz tabele 4.10, je bilo varovalnih elementov v novicah obeh časopisov le malo. Ko pogledamo celovito, je v obeh časopisih 30-odstotni delež presegla samo informacija, da je samomorilno vedenje povezano z duševnimi motnjami, vsa ostala dejstva o samomorilnosti pa smo zabeležili v nižjih vrednostih oziroma jih medija nista omenila. Če časopisa primerjamo, lahko rečemo, da so v Slovenskih novicah objavili nekoliko več informacij o preventivnih programih kot v Delu, Delo pa je objavilo več strokovnih mnenj, podatkov o raziskovanju samomora, statistik in virov pomoči. A ker so vsi ti deleži izrazito nizki, o bistvenih razlikah v poročanju težko govorimo. Skupna lastnost obeh časopisov je, da v prispevke o samomorilnosti umeščata zelo malo varovalnih elementov – še največkrat mnenja strokovnjakov in dejstvo, da je samomorilnost povezana z različnimi duševnimi motnjami –, in da mnogih spoznanj, ki dokazano pripomorejo k preventivi samomora, ne objavljata. Časopisa, na primer, praviloma nista poskrbela za to, da bi ovrгла zmotna prepričanja o samomoru, da bi razložila, da lahko medijsko poročanje o samomoru pri samomorilni osebi povzroči trpljenje, ali da bi poročala o premaganih samomorilnih mislih. Izredno malo je tudi informacij o razpoložljivih oblikah pomoči.

**Tabela 4.10: Primerjava prisotnosti varovalnih značilnosti**

<b>ANALIZA VSEBINE - PRIMERJAVA</b>						
<b><u>VAROVALNE ZNAČILNOSTI</u></b>		<b><u>SPREMENLJIVKA</u></b>	<b><u>DELO (36)</u></b>		<b><u>SLOVENSKE NOVICE (86)</u></b>	
	Tematsko področje		n	%	n	%
1	<b>BISTVENE INFORMACIJE O SAMOMORILNOSTI (OZADJE SAMOMORA)</b>	Premagane samomorilne misli	1	2,8	0	0,0
2		Preventivni programi	2	5,6	9	10,5
3		Raziskovanje samomora	4	11,1	4	4,7
4		Mnenje strokovnjakov	10	27,8	11	12,8
5		Dušev. motnje, povezane s samomorilnostjo	11	30,6	26	30,2
6		Ovrženi miti	0	0,0	1	1,2
7		Informacije o pomoči	4	11,1	5	5,8
8		Statistični podatki	4	11,1	6	7,0
9		Trpljenje sam. osebe zaradi poročanja o sam.	0	0,0	0	0,0

## 5 RAZPRAVA

Ker pri analizi Slovenskih novic in Dela nismo eksplicitno pojasnili, ali je bilo poročanje v skladu s priporočili za odgovorno obravnavo samomora, to počnemo v razpravi. Ta del naloge pa pojasnjuje tudi, kako lahko glede na obstoječa znanja o samomoru naše rezultate poročanja razumemo, kateri elementi so najbolj problematični, po čem se časnika najbolj razlikujeta. Podatke analize na tem mestu postavljamo tudi v kontekst sorodnih raziskav. Ker je bila večina metodološko drugače zastavljenih kot naša, jih težko primerjamo, navajamo pa zato nekaj najbolj izstopajočih podobnosti, razlik in spoznanj iz tujine.

Če časopisa najprej ovrednotimo po podatkih iz analize tem, iz rezultatov najbolj izstopa 45,3-odstoten delež poročanja Slovenskih novic o samomoru. Ker je poročanje o izvršenem samomoru vezano na verjetnost, da bo po objavi novice prišlo do porasta števila podobnih samomorov (Pirkis in drugi 2006, 2874; Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1089), je glede na ta dejavnik tveganja poročanje Slovenskih novic potencialno škodljivo – ko primerjamo, bolj kot poročanje Dela (19,4%). Slednje je sicer kar polovico vsebin o samomorilnem vedenju namenilo razširjenim samomorom (odstotek je visok tudi v Slovenskih novicah – 32,6%), vendar je to manj zaskrbljujoče, saj kriminaliteta v medijskih sporočilih oz. zgodbah o ljudeh, ki najprej poškodujejo druge in nato sebe, po več raziskavah niso izkazale imitativnega vpliva (Gould 2001, 210; Stack 2005, 127; Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1087). V avstralski študiji (Pirkis in drugi 2006, 2880), ki je vpliv potrdila v ženski populaciji, pa je bil ta šibkejši od vpliva po poročanju o izvršenih samomorih. Pogosto pisanje o razširjenih samomorih je torej manj problematično, enako pa velja tudi za objave o poskusu samomora (v obeh časopisih jih je bilo manj kot 10%), katerih vpliv na dodatna samomorilna dejanja je prav tako šibkejši od vpliva po poročanju o samomoru (Pirkis in drugi 2006, 2874). Je pa zaskrbljujoče, da ne v enem ne v drugem časopisu nismo zasledili objav o premaganih samomorilnih mislih, ki niso združene s poročanjem o izvedbi samomorilnega dejanja. Glede na to, da so Niederkrotenthaler in kolegi (2010a, 234) ugotovili, da imajo tovrstne zgodbe pozitiven vpliv na ranljive posameznike, da dokazano nižajo stopnjo samomorilnosti ter da veljajo za pomemben Papageno efekt, rezultata jasno nakazujeta, da je to eden tistih elementov poročanja, ki bi ga medija



lahko izboljšala. Ker je tudi v slovenskih smernicah za odgovorno poročanje o samomoru zabeleženo, da naj medij piše »o zgodbah ljudi, ki so premagali težave« (Roškar in drugi 2010, 13), ocenjujemo, da časopisa napotka nista upoštevala. Nizki deleži vsebin, ki so samomorilnost obravnavale kot družbeni fenomen in naj bi z ozaveščanjem pripomogle k preventivi samomora, pa pričajo, da je tudi vodilo, da naj medij izkoristi priložnost, da javnost informira in ozavešča o pojavu samomora (Roškar in drugi 2010, 13), pogosto prezrto. Slednjega bi po naši oceni v prihodnje še nekoliko bolj kot v Delu morali upoštevati snovalci Slovenskih novic, ki poleg tega, da o problematiki samomorilnosti pišejo le redko, te vsebine tudi manj izpostavijo kot poročanja o individualnih primerih (tabela 4.6).

V nadaljevanju interpretiramo prisotnost škodljivih in varovalnih značilnosti v poročanju Dela in Slovenskih novic. Ker smo jih v analizi razvrstili v sklope, jih tako obravnavamo tudi v razpravi, nekaj podatkov pa bo pojasnjenih tudi kasneje – v kontekstu drugih raziskav. Kot je bilo razvidno, smo pri določanju identitete samomorilne osebe vrednosti visoko na 50 odstotki zaznali pri obeh časopisih. Ker prisotnost tovrstnih informacij bralcu omogoča, da se poistoveti z medijskim stimulansom, s takšnim poročanjem oba časopisa zvišujeta tveganje za posnemovalne samomore. Glede na večinoma višje deleže pri Slovenskih novicah, slednje nekoliko bolj kot Delo – več kot je podrobnosti, večja je verjetnost, da bo ranljiv posameznik sebe oz. svoj položaj izenačil z žrtvijo samomora iz medijev (Pirkis 2009, 269). Ker sta oba medija v veliki večini poročala o samomorilnih dejanjih navadnih ljudi, rezultati v tem sklopu spremenljivk v skladu z znanstvenimi dokazi ponujajo več zaključkov. Prvi je, da sta z vidika nevarnosti za posnemovalne samomore nizki vrednosti poročanja o samomorilnih dejanjih znanih oseb (Delo 5,6%, Slovenske novice 15,1%) pozitivni. Pomenita lahko namreč, da se dnevnika namensko izogibata poročanju o samomorilnih dejanjih slavnih, ki dokazano sproža največje število imitativnih samomorov (Phillips 1974, 351; Stack 2003, 238; Stack 2005, 127; Tousignant in drugi 2005, 1925; Yip in drugi 2006, 249; Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1089; Ju Ji in drugi 2014, 58). Po drugi strani pa je visoka prisotnost informacij, preko katerih se lahko bralec poistoveti s samomorilno osebo iz novice, negativna, saj tudi horizontalna identifikacija sproža Wertherjev efekt (Hawton in Williams 2002, 1374; Stack 2005, 129; Pirkis 2009, 269). Vprašamo se lahko torej, ali sta oba medija ta podatek v smernicah (Roškar in drugi 2010, 16) prezrla oz. koliko upoštevata prenovljeni Kodeks novinarjev Slovenije.

Slednji poročanje o samomoru in poskusu samomora namreč pogojuje z obstojem javnega interesa, razkritje identitete samomorilne osebe pa dovoljuje le, če za to obstaja javni interes, če gre za zgodovinsko osebo, ali če je novinar za to pridobil soglasje žrtve (Kodeks novinarjev Slovenije 2010). Ker raziskava ni preverjala, ali novinarji pri svojem delu smernice dejansko uporabljajo, nimamo odgovora, katera vodila medija (naj)bolj upoštevata. Lahko pa zaključimo, da bi bilo z vidika preventive dobrodošlo, da bi v prihodnje oba časopisa znižala vrednosti spremenljivk, ki določajo identiteto samomorilne osebe.

Pri navajanju lastnosti samomorilnega dejanja ocenjujemo, da poročanje obeh časopisov o skupinskih samomorih in samomorilnih paktih ni problematično, saj je bil delež teh vsebin v Slovenskih novicah nizek (8,1%), v Delu nič en, tovrstne zgodbe pa po raziskavah tudi niso pokazale imitativnega efekta (Gould 2001, 210) oz. je bil šibek in le redko zaznan (Pirkis in drugi 2006, 2874). So pa alarmantni rezultati ob bolj škodljivih elementih. V obeh medijih smo zasledili pogosto navajanje informacij o izbranem sredstvu za samomor (Delo 61,1%, Slovenske novice 69,8%) ter o lokaciji oz. mestu samomora (Delo 58,3%, Slovenske novice 69,8%). Ker so deleži podobno visoki in ker ima navajanje in opisovanje samomorilne metode (ali lokacije samomora) dokazano potencial, da izoblikuje samomorilno vedenje pri ranljivih posameznikih (Hawton in Williams 2001, 22; Hawton in Williams 2002, 1374), še posebej, kadar so te informacije navedene v novici o samomoru slavne osebe (Etzersdorfer in drugi 2004, 140; Tousignant in drugi 2005, 1922; Yip in drugi 2006, 249; Hegerl in drugi 2013, 42; Ju Ji in drugi 2014, 58), prepoznavamo poročanje obeh časopisov za potencialno nevarno. Ker sta bila relativno visoka tudi deleža natančnega opisovanja metode, ocenjujemo, da medija nista upoštevala priporočil, ki jih glede (ne)navajanja metode in mesta samomorilnega dejanja narekujejo smernice (Roškar in drugi 2010, 13) in aktualni Kodeks novinarjev Slovenije (2010).

Tretji sklop spremenljivk, ki je škodljivo prezentiranje samomora preverjal preko vzrokov za samomor, je pokazal, da časopisa samomorilno dejanje pogosto pripisujeta le enemu faktorju (Delo 33,3%, Slovenske novice 44,2%) ali dejanje razlagata poenostavljeno – v kontekstu nedavnih življenjskih dogodkov (Delo 55,6%, Slovenske novice 52,3%). Ker je takšno navajanje vzrokov za samomor nevarno – informacije o partnerskih, zakonskih ali ločitvenih problemih žrtve samomora v novicah o

samomorilnem dejanju dokazano višajo verjetnost identifikacije z osebo iz novice (Stack v Gould 2001, 210) –, ocenjujemo, da bi morala dnevnika razloge za samomor navajati bolj preiščeno. Po rezultatih je jasno, da vodilo, da naj novinar »vzroke in okoliščine samomora ali poskusa samomora navaja previdno« (Kodeks novinarjev Slovenije 2010), ni bilo upoštevano v celoti, istočasno pa sta medija prezrla tudi razlago, da lahko poenostavljeno in enovzročno razlaganje samomora poveča Wertherjev efekt (Roškar in drugi 2010, 17). Je pa pozitivno, da so navedbe iz poslovnih pisem redke – Delo dva prispevka (5,6%), Slovenske novice deset (11,6%). Ker nimamo podatka, ali so bila pisma novinarjem dostopna tudi v drugih primerih, rezultata ne moremo neposredno pripisati upoštevanju smernic, sta pa z vidika preventive samomora vseeno vzpodbudna, saj objava informacij iz poslovnih pisem povečuje možnost identifikacije z umrlo osebo in verjetnost posnemanja (Roškar in drugi 2010, 24).

Vzpodbuden pa je tudi rezultat pri vplivih samomorilnega dejanja. Ne splošen, temveč pri spremenljivki 16, ki je pokazala, da medija o samomoru nista poročala kot o »takojšnji smrti brez trpljenja« – razlaga velja za veliko zmoto oz. škodljiv mit o samomoru (Roškar in drugi 2010, 47). Pri ostalih dveh spremenljivkah je bilo poročanje slabše. Medija sta sicer v podobnih deležih pisala o vplivu samomora na javnost (Delo 41,7%, Slovenske novice 47,7%), a informacij, kako je dejanje vplivalo na žalujoče bližnje, je bilo več v rumenem tisku (Delo 25%, Slovenske novice 40,7%). Ker smernice nazorno pojasnijo, da so ljudje, ki so izgubili ljubljeno osebo zaradi samomora, še posebej ranljivi in tudi sami bolj ogroženi za samomorilno vedenje (Roškar in drugi 2010, 25), poročanje Slovenskih novic po teh merilih prepoznavamo za škodljivo in manj odgovorno kot poročanje Dela.

Do enakega zaključka pa smo prišli tudi pri izpostavljanju samomorilnih dejanj. Čeprav je po smernicah najbolj primerno, da so časopisne novice o samomorih umeščene na spodnji del notranjih strani in ne na zgornjega ali na naslovno stran (Roškar in drugi 2010, 22), rezultati kažejo, da medija pogosto ravnata drugače – Slovenske novice so izpostavile 62,8 odstotkov vsebin, večinoma individualnih primerov, Delo 47,2 odstotkov prispevkov. Neustrezna praksa pa je razvidna tudi pri izbiri naslovov (objava samomorilne metode, lokacije ali besede »samomor« v naslovju), rabi senzacionalističnega jezika in objavi neprimernih fotografij – pri vseh teh elementih so

višje vrednosti zopet dosegle Slovenske novice, med časopisoma pa ravno v tem sklopu spremenljivk beležimo največje rezultatsko odstopanje (tabela 4.9). Razlikam navkljub pa splošna ocena ostaja enaka za oba medija – da smernice glede izpostavljanja samomorilnega vedenja premalo upoštevata.

Da medija priporočila upoštevata le malo, pa se je pokazalo tudi pri količini poročanja. Tudi tu za potencialno bolj škodljive prepoznavamo Slovenske novice – kljub temu, da je delež večkratnega poročanja o istih samomorilnih dejanjih višji v Delu (Delo 33,3%, Slovenske novice 26,7%) in da sta pri zgoščenem poročanju deleža podobna (Delo 13,9%, Slovenske novice 12,8%). Razlogov za to je več: ker smo v analizi upoštevali tudi temo prispevka, smo opazili, da je Delo 12 ponavljanj namenilo osmim primerom: sedmim razširjenim samomorom in samomoru, ki pa je bil vpet v širši družbeni kontekst (samomorilnost azilantov v centrih za deportacije). Slovenske novice so 23 ponovitev navezale na 14 primerov: devet razširjenih samomorov, štiri samomore in primer poskusa samomora. Ker so poročanja o samomorih glede posnemanja nevarnejša od poročanj o razširjenih samomorih (Pirkis in drugi 2006, 2874; Niederkrotenthaler in drugi 2009, 1089), ker je bilo poročanje o poskusu samomora v Slovenskih novicah vezano na primer slavne mladoletne osebe, ki bi lahko imel močan vpliv na ranljive posameznike, najverjetneje mladostnike (Hawton in Williams 2002, 1374; Stack 2003, 238), in ker sta bili dve ponovitvi v Slovenskih novicah posledici navajanja napačnih informacij v predhodnih objavah, torej popravka, ocenjujemo, da so glede nepotrebnega ponavljanja zgodb manj odgovornosti izkazale Slovenske novice. Enako pa zaključujemo tudi glede zgoščenega poročanja (več prispevkov na temo samomorilnega vedenja na dan), ki se je v Delu pojavilo petkrat, v Slovenskih novicah pa enajstkrat. Poleg same frekvence pa smo pri tej spremenljivki upoštevali tudi, da je Delo več prispevkov objavilo ob mednarodnem dnevu preprečevanja samomora, torej z namenom ozaveščanja – kar smernice spodbujajo (Roškar in drugi 2010, 13) –, Slovenske novice pa so zgoščeno poročale o individualnih primerih. Ker smernice narekujejo »uredniški premislek in previdnost glede tega, v kakšnem obsegu (če sploh) naj bo zgodba ponovljena ali dopolnjena« (Roškar in drugi 2010, 22), in ker izobilje poročanja o samomoru viša število posnemovalnih samomorov (Pirkis in drugi 2006, 2874), v nekaterih primerih (smrt slavne osebe) tudi takrat, ko je poročanje odgovorno in preventivno naravnano (Ladwig in drugi 2012, 194), ocenjujemo, da so glede količine poročanja slabši rezultat dosegle Slovenske novice.

Ko ovrednotimo časopisa po prisotnosti varovalnih elementov, ne vidimo bistvenih razlik. Varovalnih značilnosti je bilo v novicah o samomorilnem vedenju malo v obeh medijih, mnoga znanja o samomorilnosti, ki dokazano pripomorejo k preventivi, pa sta prav tako v veliki meri spregledala oba časopisa. Ker bi težko rekli, da je kateri izmed dnevnikov prednostno deloval z namenom, da bi bralce poučil o ozadju samomora, ali da je to opravil bolje kot drugi, zaključujemo, da bi morala v prihodnje oba medija več medijskega prostora nameniti preventivi. Še posebej informiranju o razpoložljivih oblikah pomoči ter poročanju o premaganih samomorilnih mislih, ki dokazano učinkuje varovalno (Niederkrothaler in drugi 2010a, 241).

Če na tem mestu raziskavo postavimo še v kontekst drugih analiz, najprej slovenskih (Kovačič 2009; Ivelja 2011), rezultati kažejo, da tudi po izidu smernic (Roškar in drugi 2010) in prenovi Kodeksa novinarjev Slovenije (2010) poročanje o samomorilnem vedenju ostaja precej podobno. Deleži objav, ki samomorilnost obravnavajo kot javnozdravstveni problem, so namreč ostali približno enaki kot med leti 2003 in 2010, ko je Ivelja (2011, 19) ugotovila, da je v slovenskem tisku informativnih vsebin o samomorilnosti v povprečju za četrtno, poročanja o individualnih primerih pa 75 odstotkov. Kot je bilo razvidno, rezultati Dela še vedno ustrezajo tem podatkom, v Slovenskih novicah pa je po naši analizi informativnih vsebin celo manj, saj kronika obsega 87,2 odstotkov vsebin o samomorilnem vedenju. Obravnava tega pojava pa tudi na etični ravni ostaja približno tam, kjer je bila pred leti. Ivelja je zabeležila, da novinarji v prispevkih večinoma niso pokazali ustreznega znanja o značilnostih samomora, da je bila pri poročanju o konkretnih dejanjih etična občutljivost do stisk vpletenih skrajno nizka in da se kakovostni časniki niso bistveno razlikovali od t. i. rumenih. Na splošno so vsi časopisi objavljali podrobnosti iz zasebnosti pokojnikov in svojcev – Kodeks novinarjev Slovenije (2002) je bil kršen vsaj v polovici primerov –, saj so v naslovju sporočili metodo, imena pokojnih, kraj ter domnevne vzroke in motive za samomorilno dejanje. Vzroke so prikazali zelo poenostavljeno, brez navezave na duševne motnje, zelo pogoste pa so bile tudi fotografije, ki so brez opravičljivega razloga posegale v zasebnost prizadetih (Ivelja 2011, 20–24). Ugotavljamo, da tudi danes ekstremnega odklona od navedenega ni. Po naši raziskavi v Delu, še bolj pa v Slovenskih novicah, navedeni škodljivi elementi ostajajo pogosto prisotni. Morda res niso več vsi navedeni v naslovju, se pa v besedilu vseeno pojavljajo v več kot polovici objav, varovalne značilnosti pa so redke. Če pogledamo elemente z največjim

potencialom za posnemanje samomora – kot jih navajata Hawton in Williams (2002, 1374) –, ugotovimo, da pri obeh časopisih ravno ti izstopajo po najvišjih vrednostih. Časopisa večinoma določata identiteto samomorilne osebe, navajata samomorilno metodo, lokacijo ali mesto dejanja, zgodbe o samomorilnem vedenju so izpostavljene, dejanje pa je pripisano nedavnim življenjskim dogodkom, torej povodom in ne vzrokom. V Slovenskih novicah je poleg naštetega izredno visok tudi delež neprimerne foto gradiva, edini nevarni element, ki sta se mu oba medija izognila in je le redko prisoten, pa je poročanje o samomorilnih dejanjih slavnih oseb.

Če nekaj naših rezultatov skušamo primerjati še z raziskavo Sanje Kovačič (2009, 38), ki navede konkretnejše podatke glede poročanja o samomoru v Slovenskih novicah med novembrom 2006 in aprilom 2007, prav tako naletimo na podobnost, saj dnevnik še vedno posega v zasebnost žrtev in svojcev. Pred leti je, na primer, 72,1 odstotkov objav določalo identiteto samomorilne osebe, 90,2 odstotkov metodo, 68,9 odstotkov vsebin je spremljala senzacionalistična fotografija, informacije o pomoči pa so bile objavljene v 1,6 odstotkih primerov (Kovačič 2009, 43–49). Ko iz naše analize upoštevamo samo okvir »Samomor kot individualno dejanje« (kar je najbližje analizi Kovačičeve), ugotovimo, da so Slovenske novice v 2013 prepoznavnost žrtve po imenu omogočale v še višjih, 86,7 odstotkih, metodo v 77,3 odstotkih. Delež neprimernih fotografij je bil 62,8-odstoten, informacije o pomoči pa je vsebovalo le 1,3 odstotka zgodb. Iz navedenega zaradi metodoloških razlik seveda ne moremo delati znanstvenih zaključkov, lahko pa sklepamo, da Slovenske novice posebnih sprememb v poročanje o samomorilnem vedenju niso uvedle, in da smernic (Roškar in drugi 2010) gotovo niso spoštovale v obsegu, kot bi si želeli suicidologi. Glede na aktualne rezultate Dela pa jim tudi nosilec resnega slovenskega tiska ni sledil po najboljših močeh.

Če torej naša opažanja nekoliko strnemo in na kratko odgovorimo na vprašanje, kako se v prispevkih Dela in Slovenskih novic kaže upoštevanje priporočil za odgovorno novinarsko poročanje o samomorilnem vedenju, velja, da sta dnevnika v analiziranem obdobju javnost precej obveščala o samomorilnem vedenju, a bralci bi se iz vsebin težko poučili o ozadju samomora, preventivi in virih pomoči. Odklon od smernic (Roškar in drugi 2010) smo prepoznali pri mnogih elementih – tako škodljivih kot varovalnih –, zato po naši oceni medija bolj kot preventivno vlogo izkazujeta potencial za nevaren Wertherjev efekt. Vprašljivo pa je tudi njuno upoštevanje 22. člena Kodeksa

novinarjev Slovenije (2010), po katerem je predpogoj za poročanje o samomorilnem vedenju javni interes. Dejstvo, da večina prispevkov ne pojasni, zakaj je poročanje o neki osebni tragediji v interesu javnosti, vsebine, ki ozaveščajo, pa so v manjšini, je znak, da smernice niso v celoti upoštevane. Etično odgovorni ustvarjalci medijskih vsebin bi namreč na prvem mestu morali premisliti, ali je o konkretnem samomoru sploh treba poročati, saj s takšnim premislekom nemudoma zmanjšajo pretirano prisotnost in izpostavljanje vsebin o samomorilnem vedenju v medijih, posledično pa upadejo tudi vsi škodljivi vplivi na ranljive posameznike, ki jim novica o samomorilnem dejanju sicer s težavo uide.

Ker je to zavedanje po našem mnenju osnova za odgovorno poročanje o samomorilnem vedenju, za največjo in najbolj očitno razliko v poročanju med Delom in Slovenskimi novicami prepoznavamo število prispevkov o samomorilnem vedenju. Kot je bilo razvidno iz vzorca poročanja (122 prispevkov), je Delo v obravnavanem obdobju objavilo 36 objav o samomorilnem vedenju (29,5%), Slovenske novice 86 (70,5%), razmerje pri objavi individualnih primerov samomorilnega vedenja pa je bilo 3:1 za Slovenske novice. Lahko bi torej rekli, da si vprašanje, ali je objava o samomorilnem dogodku relevantna za javnost, večkrat zastavijo v Delu, oziroma, da imajo samomorilna dejanja za Slovenske novice višjo objavno vrednost. To spoznanje pa je tudi v skladu z razlago, ki jo zagovarja Lutharjeva, in sicer, da je najpomembnejša razlika med kakovostnim in popularnim tiskom razlika v vsebini. Za popularni tisk so namreč značilne druge novičarske vrednote kot za kakovostni, kar pomeni, da so tudi kriteriji, ki določajo, ali bo nek dogodek postal novica, med njima drugačni (Luthar 1998, 148). Tudi Erjavčeva in Thalerjeva (2006, 39), ki sta opravili raziskavo o medijski reprezentaciji smrti, povesta, da je za rumeni tisk značilno, da stremi k objavi individualnih zgodb in da smrt »individualizira in poseblja«. In sicer zato, ker so tovrstne novice zelo priljubljene, ker se osredotočajo na individualne akterje, s katerimi se je lahko identificirati, kar bralce spodbudi, da neposredno projicirajo svoja čustva in fantazije v javno življenje (Bennet v Erjavec in Thaler 2006, 40). To pa je z vidika Wertherjevega efekta, seveda, izredno slabo. In v navskrižju s preventivno vlogo, ki naj bi jo mediji opravljali v preprečevanju samomorilnega vedenja.

A da rumeni tisk tako deluje, je pred leti obrazložil tudi kronist Slovenskih novic, ki je poudaril, da so za njihov dnevnik pomembne predvsem »human interest zgodbe«;

»stvari, ki se dogajajo ljudem« in jih je zato »treba tudi predstaviti z glavnimi junaki, v imenu in sliki« (Mal v Kovačič 2009, 68). Njihov odnos do samomorilnega vedenja ni nič drugačen – o praksi poročanja je pojasnil: »O običajnih, vsakodnevnih samomorih načeloma ne poročamo. /.../ Če pa se odločimo, da bomo o nekem samomoru poročali, potem vključimo čim več podatkov in poskusimo čim več izvedeti. Da se nek problem dotakne bralcev, ga je treba personificirati« (Mal v Kovačič 2009, 71). Tako v tragičnih zgodbah navadnih ljudi kot pri samomorih javnih osebnosti, ki imajo za Slovenske novice posebno objavno vrednost. Pogosto pa objavijo tudi suicide iz tujih medijev, s katerimi, kot navaja Mal (v Kovačič 2009, 71), po potrebi zapolnijo vrstice na časopisnih straneh. Novinar še pojasni:

Prav tako pokrivamo kombinacijo umora in samomora, in sicer zaradi umora. Za nas je zgodba tudi, ko se nekdo ubije pred pričami. Objavljamo še skupinske tragedije (umor in samomor, trojni samomorom, zgodbe tipa Romeo in Julija), ker take zgodbe ljudje radi berejo. Za nas so zanimive družinske tragedije – če je ena družina izgubila več otrok, dva v nesreči, eden pa je storil samomor, o tem poročamo. Če tuji mediji poročajo o nekem »zanimivem« samomoru, se ne sprašujemo veliko o etiki. Povzamemo njihovo poročanje – če so oni to objavili, potem še mi. Splošno pravilo je, da ne pišemo o samomorih, so pa specifični primeri, ki jih pokrijemo (Mal v Kovačič 2009, 69).

Te besede potrjujejo tudi rezultati naše analize. Kot smo že navedli, je v Slovenskih novicah poročanj o konkretnih samomorilnih dejanjih 87,2 odstotkov. Pogosti pa so tudi vsi ostali elementi, ki v podrobnosti določajo identiteto samomorilne osebe in okoliščine samomorilnih dejanj – torej posebej sicer velik javnozdravstveni problem. A če na tem mestu nadaljujemo primerjavo z drugim analiziranim dnevnikom, rezultati kažejo, da tudi Delo, ki velja za resnejši časopis, in kjer bi praviloma moralo biti drugače, stremi k objavi individualnih zgodb. Nujno je sicer upoštevati, da je število vsebin o samomorilnosti manjše in da so objave manj izpostavljene kot v Slovenskih novicah, a podatek, da kronika obsega 75 odstotkov prispevkov o samomorilnosti, kljub temu ni nepomemben. Prinaša namreč spoznanje, da tudi resen slovenski tisk o najpogostejših vzrokih za samomor in pomembnosti zdravljenja mentalnih bolezni piše le malo. Skoraj 56 odstotkov objav o samomorilnosti v Delu, denimo, vzroke za samomor navezuje na dogodke, ki sprožijo odločitev za smrt, prej obstoječa in ozdravljiva stanja, kot je depresija, pa so omenjena v 30,6 odstotkih. Ta podatka pa sta pravzaprav skoraj enaka tudi v Slovenskih novicah, ki so življenjske dogodke, povezane



s samomorom, navedle v 52,3 odstotkih, duševne motnje v povezavi s samomorilnostjo pa v 30,2 odstotkih. Razlage samomorilnega vedenja so torej v obeh časnikih tudi precej podobne. Te podobnosti pa si z novinarskega vidika razlagamo s tem, kar poudarja Connell (v Poler Kovačič 2005, 31): da so meje med resnim in rumenim tiskom vse bolj zabrisane, oziroma, kot pove Čepič (2005, 49), da se demokratični prostor znotraj resnih medijev vse bolj oža v korist tabloidnih prvin. Ker so medijske hiše vse bolj na udaru trga, tržna logika danes vdira v vse faze novinarskega sporočanja procesa: v zbiranje informacij, v izbor dogodkov in dejstev, kot tudi v sporočanje oz. oblikovanje sporočila (Hardt v Poler Kovačič 2005, 71). Novinarstvo kot neodvisna profesija in avtonomija novinarstva sta zato vedno bolj ogroženi, meje med novinarstvom in nenovinarstvom pa zamegljene – celo tako, da ni več povsem jasno, kaj je novinarstvo in kaj ni (Vreg 2000, 225). Ker so meje med obveščanjem in »zabavo« najbolj zabrisane ravno pri poročanju o kriminalu, nesrečah in tragedijah (Poler Kovačič 2004, 96), ne čudi, da Delo ne ponuja zahtevnejših in poglobljenih razlag samomorilnosti. »Tržne zahteve po dobičkonosnosti so namreč z etiko večinoma neskladne« (Poler Kovačič 2005, 166), množični mediji pa le redko dosegajo zaželeno ravnotežje med odgovornim novinarstvom in dobičkonosnim poslom (Hardt v Poler Kovačič 2005, 166). Trgu prepuščeno novinarstvo, ki je pri nas postalo prevladujoče z osamosvojitvijo, zato običajno ne prodira »pod površino«, saj to povzroča stroške, temveč se varneje usmerja na senzacionalistične in čustvene vidike zgodb, na teme, ki zanimajo širok krog občinstva (Poler Kovačič 2003, 12). In čeprav Delo skuša ohranjati podobo resnega časopisa (kar se formata in vsebine tiče), je, kot ugotavlja Čepič (2005, 51–60), tabloidizacija tega dnevnika opazna – pri prostorskem razporejanju vsebin, odmerjanju obsega zanje, izbiri žanrov, fotografije, itd. Ravno te spremembe pa so, kot še dodaja, znak očitnih premislekov znotraj Delove uredniške politike, kako najti lastno podobo in njej ustrezno pot do bralcev, torej, kako preživeti in konkurirati na medijskem trgu.

Kljub navedenemu pa ne trdimo, da bistvenih razlik med resnim in tabloidnim poročanjem o samomorilnosti ni. Če po primerjalni analizi naredimo splošen zaključek, ocenjujemo, da so v poročanju o samomorilnem vedenju vendarle bolj problematične Slovenske novice. Vrednosti Dela so namreč presegle pri 19 od 24 škodljivih lastnostih, pri varovalnih pa so dosegle slabši rezultat pri šestih od devetih spremenljivk. Več tveganja za Wertherjev vpliv prispevajo tudi s 45-odstotnim poročanjem o izvršenih samomorih. Vsekakor pa je treba poudariti, da po naših ugotovitvah smernicam (Roškar

in drugi 2010) premalo sledita oba medija in da je večina elementov, ki bi jih morala v poročanju o samomorilnem vedenju spremeniti, pravzaprav enakih pri obeh. Po tej lastnosti pa ne odstopata niti od tujih občil, ki glede na sorodne raziskave tudi še iščejo pot do optimalnega poročanja o samomoru.

Ko pogledamo izven naših meja, spoznanja kažejo, da tudi tuji mediji smernic niso sprejeli takoj in v celoti. Avstralsko preverjanje učinkovitosti smernic je, na primer, pokazalo, da je bilo poročanje v skladu s priporočili, a da novinarji niso navajali virov in oblik pomoči (Pirkis, Francis, Blood, Burgess, Morley, Stewart in drugi v Tatum in drugi 2010, 525). V Hong Kongu, kjer so izvedli analizo vsebine pred in po izdaji tamkajšnjih smernic, pa so ugotovili, da so tabloidi v skladu s smernicami spremenili le določene elemente poročanja: upadla je raba slikovnega gradiva in navajanje besede »samomor« ter okoliščin samomora v naslovju, izpostavljanje na naslovnici pa je ostalo enako (Fu in Yip 2008, 631–633). Podobno spoznanje so zabeležili tudi v ZDA, kjer so po izidu smernic (2001) opravili analizo vsebin na nacionalnem nivoju. Pri pregledu 968 časopisov so opazili izboljšanje pri objavi foto gradiva, a novice o samomorilnem vedenju so še vedno informirale o metodi (56%) ter lokaciji samomora (58%), poročanje o opozorilnih znakih in dejavnikih tveganja za samomor (1%), vlogi depresije (4%), alkohola (2%) in virih pomoči (6%) pa je ostalo skromno (Tatum in drugi 2010, 524). Tudi Novozelandci (Thom in drugi 2012, 199–207), ki so učinkovitost smernic preverili za obdobje 2008/2009 za vse medije (tudi internet), so zabeležili delni uspeh – poročanje je bilo obsežno, a na splošno korektno. Čeprav je večina novic po temi poročala o samomoru in parasuicidu, so novinarji le redko navedli samomorilno metodo. Le malo pa je bilo tudi objav o uspešnem premagovanju težav in informacij o pomoči.

Ker smernice dokazano vplivajo na nižanje stopnje samomora (Niederkröthaler in Sonneck 2007, 419; Bohanna in Wang 2012, 192), so tudi majhni uspehi pomembni. A ponekod tega zavedanja še ni. V Indiji, denimo, so smernice predstavili na delavnici za medije (2011), a poskusi vplivanja na poročanje o samomoru ostajajo neuspešni. Analiza vodilnega dnevnika v državi Kerala, na primer, potrjuje, da je bil vpliv smernic tako skromen, da sicer pozitivne razlike v poročanju niso dosegle statistične pomembnosti (Ramadas in Kuttichira 2011, 224). Najnovejše preverjanje tiska pa je dokazalo, da bangalorski novinarji tudi v letu 2013 priporočil niso sprejeli (Chandra in

drugi 2013, 1). Če torej upoštevamo spoznanja omenjenih raziskav in poročanje Dela in Slovenskih novic po upoštevanju smernic umestimo v svetovni okvir, ugotovimo, da slovenska dnevnikarstva po objavi škodljivih značilnosti sodita med medije, ki smernicam slabše sledijo. Po objavi varovalnih elementov pa se uvrščata v povprečje, saj večina analiziranih medijev varovalne lastnosti v prispevke o samomorilnosti slabo umešča (Niederkröthaler in drugi 2010a, 238; Tatum in drugi 2010, 524; Thom in drugi 2012, 203; Chandra in drugi 2013, 6).

Pričujoča naloga ima nekaj prednosti in omejitev. Ker gre za prvo preverjanje poročanja o samomorilnem vedenju po izidu slovenskih smernic za odgovorno poročanje o samomoru (Roškar in drugi 2010), študija nedvomno prinaša svež vpogled v poročanje dveh najbolje prodajanih slovenskih časopisov. Sistematično preučevanje, ki smo ga opravili, obsega relativno dolgo obdobje (9 mesecev), ki pokriva statistično najbolj tvegan čas za »slovenski« samomor (zimo in pomlad) kot tudi čas, ko je vsebin o samomorilnosti v medijih praviloma več (dan preprečevanja samomora). Vzorec analize pa je tudi celovit – vključuje poročanja o individualnih primerih samomorilnega vedenja in o samomorilnosti kot družbenem pojavu. Ker je raziskava osnovana na skrbno izbranih merilih (znanstvenih spoznanjih o samomorilnosti, smernicah za odgovorno poročanje o samomoru in predhodnih sorodnih analizah), je vpogled v poročanje podroben in hkrati aktualen – iz rezultatov je jasno razvidno, kateri elementi so najbolj problematični, po čem se časopisa najbolj razlikujeta, mogoče pa je tudi sklepati, kaj konkretno bi snovalci novic o samomorilnosti v prihodnje lahko popravili. Kljub strogo zastavljenim merilom in težnji k natančnosti, pa za slabost raziskave štejemo, da je bil ocenjevalec le eden. Za objektivnejši pogled bi bilo vsekakor dobrodošlo, da bi raziskavo izvedlo več analitikov, kot tudi, da bi preučili več časopisov oz. slovenske medije na splošno. Za bolj celovito interpretacijo podatkov pa bi bilo koristno vedeti tudi, ali novinarji pri obravnavi samomorilnosti smernice dejansko uporabljajo, kakšno znanje in prepričanja imajo o Wertherjevem efektu, odveč pa ne bi bilo niti, da bi primerjavo vsebin o samomorilnem vedenju opravili pred in po izidu priporočil za obravnavo samomora, saj bi lastnosti poročanja tako lažje pripisali sami informiranosti novinarjev in urednikov oz. učinku smernic. Ocenjujemo, da je za konkretnejše zaključke na področju slovenskih medijev in samomorilnega vedenja v prihodnje vsekakor potrebno opraviti več, po možnosti metodološko usklajenih raziskav.

## 6 SKLEP

Wertherjev vpliv je resničen (Phillips 1974; Phillips in Bollen 1982; Stack 2003; Etzersdorfer in drugi 2004; Tousignant in drugi 2005; Yip in drugi 2006; Niederkrotenthaler in drugi 2009; Pirkis 2009; Ladwig in drugi 2012; Hegerl in drugi 2013; Ju Ji in drugi 2014). Resničnost slovenske družbe pa je tudi 400 do 500 samomorov letno (Eurostat). Ker samomor ni bolezen, temveč posledica bolezni, in je zato potencialno preprečljiv, je pomembno, da kot posamezniki in družba poskrbimo, da bo prezgodnje umrljivosti zaradi samomora čim manj (Šešok 2003, 61).

Pri preprečevanju samomora se je treba usmeriti predvsem na tiste dejavnike, na katere lahko vplivamo in jih kontroliramo (Marušič 2003, 27; Roškar in Šmagelj 2003, 5). V kategorijo teh sodi tudi medijsko poročanje o samomorilnem vedenju (Hawton in Williams 2001, 137). Ker ima novinarski diskurz o samomorilnem vedenju dokazan vpliv na ranljive posameznike, je pomembno, kako ustvarjalci medijskih vsebin ta pojav obravnavajo. Da samomor ne bo prepoznan kot racionalna in običajna rešitev za težke življenjske situacije, je treba pogosto ali ponavljajoče poročanje o samomoru omejiti (Thom in drugi 2012, 199), v tisku, ki omogoča večjo izpostavljenost, in torej tudi več možnosti, da se bralec poistoveti z osebo iz novice in odloči za imitacijo samomorilnega vedenja (Stack 2003, 239; Pirkis 2009, 269), toliko bolj.

Na vpliv medijev pa je treba misliti tudi sicer – neodvisno od poročanja o samomorilnem vedenju. Novinarski diskurz je namreč eden najpomembnejših diskurzov – ravno zato, ker ima na družbo zelo močan vpliv (McNair 1998, 34; Košir, 2003, 75; Richardson 2007, 13). In ravno zato je izredno pomembno, kako in za kaj kot novinarji to moč (iz)koristimo. Kot razlaga McNair (1998, 34), novinarstvo predstavlja »ključni element v oblikovanju kognitivnega okolja, v katerem živimo,« saj vsi mislimo in delujemo na podlagi tega, kar verjamemo, da je resnično. Ker je novinarstvo pomemben vir tega, kar (mislimo, da) vemo o svetu, ima na nas vpliv. Kot občinstvo pa se na ta diskurz tudi odzivamo povsem drugače kot na ostale medijske vsebine, saj ga za razliko od oglasnega sporočila ali filma prepoznavamo kot medijsko posredovano realnost. Zaradi konvencij verodostojnosti, ki veljajo v novinarstvu, pa novinarju tudi zaupamo. Tudi Foucault (v Burr 1995, 64) pove, da je novinarski diskurz tesno povezan z močjo –

ne z močjo v smislu posesti, tisto, ki jo nekateri imajo in drugi ne, temveč z močjo kot učinkom diskurza. Posledic diskurza se sicer nikoli ne da povsem predvideti, a vsakega je, kot razlaga, možno uporabiti v dobre ali slabe namene (Foucault v Burr 1995, 83). Zato kot ustvarjalci in bralci diskurza nismo nikoli povsem nemočni. Niti ne brez odgovornosti. Iz tistega, kar »dobivamo v branje«, lahko – tako McNair (1998, 45) – do neke mere vedno določimo pošiljateljevo preferenco, kako naj bi sporočilo prebrali, a vsaka interpretacija sporočila je tudi izrazito individualna, zelo naša.

Ker nas je to delo naučilo, da se samomorilno ogroženi posamezniki na sporočila odzivajo drugače kot zdrave osebe (Roškar 2003, 32, Ringel 2004, 56–67), interpretacije medijskih sporočil ne gre prepuščati le bralcu. Ta se bo na sporočilo seveda odzval po svoje, a etično zavezan in odgovoren novinar mora na šibkejšje predstavnike družbe vedno misliti vnaprej. V naprej pa mora spoštovati tudi etična in profesionalna pravila, človekovo dostojanstvo in pravico do zasebnosti. Ali kot pove Košir (2005, 14), novinar mora vedeti, v čigavem interesu poroča, komu je odgovoren in koga postavlja na prvo mesto – in dober novinar bo vedno izbral sočloveka.

Ker analizo zaključujemo s spoznanjem, da novinarji Dela in Slovenskih novic priporočil za odgovorno obravnavo samomora niso usvojili, a da poročanje lahko vpliva na zdravje naše družbe, je smiselno, da se ob koncu vprašamo, kako povečati etičnost poročanja o samomorih. Zagotovo je eden od načinov ta, da se o vplivih in posebnostih poročanja o samomorilnem vedenju primerno izobrazimo. In smernice so odlično orodje za to, a ker je o samomoru težavno poročati – vsak je unikaten, in skoraj vedno težko razločljiv celo strokovnjakom (Tekavčič Grad 2010, 11), je treba storiti več, kot razširjati priročnik. Tudi pri nas bi, tako kot sta to storili Avstrija in Avstralija (Bohana in Wang 2012, 196), za novinarje lahko organizirali izobraževanja in usposabljanja (delavnice) na temo odgovornega poročanja o samomorilnem vedenju. Po vzoru Avstralije, Danske in Belgije, ki so v sodelovanju s suicidološko stroko uvedle medijske nagrade za odgovorno poročanje o samomoru (Dare in drugi 2011, 1), pa bi tovrstni (učinkoviti) obliki spodbujanja lahko sledili tudi v Sloveniji. Ker je realnost slovenskega novinarstva takšna, da ga opravljajo tudi novinarji z nenovinarsko izobrazbo, pa je nujno tudi, da se znanje in visoki novinarski standardi iz prostorov fakultete prenesejo v medijske hiše, k ljudem, ki vsebine (o samomorilnem vedenju) dejansko ustvarjajo. Ker je del odgovornosti nedvomno tudi na naslovnikih, ki, kot

ugotavlja Košir: »z redkimi izjemami – svoje naivno zaupanje v resničnost objavljenega delijo vsem občilom po vrsti, ne glede na barvo, slog, točnost in resnost sporočenega« (Košir 2003, 62), pa zagovarjamo tudi stališče, da je poleg samih medijev treba izobraziti tudi občinstva – vseh starosti, predvsem pa mlade, ki bi v procesu formalnega izobraževanja (osnovno- in srednješolskega) morali spoznati pravila delovanja, »branja« in uporabe medijev. Medijske vsebine danes pravzaprav ustvarjamo vsi, ne le novinarji, zato je treba uporabnike medijev izobraziti o tem, da sta svoboda besede in odgovornost nerazdružljivi in da imajo naša dejanja tudi posledice. Prav zato, ker mediji vse bolj definirajo naš vsakdan, je treba dialog na temo samomorilnega vedenja in medijev nadaljevati na vseh možnih nivojih – le tako bo naše okolje manj kvarno.

A ne glede na to, da je pred nami še precej dela in velikih izzivov, lahko novinarji glede samomorilnega vedenja ukrepamo že danes – zapomniti si velja predvsem:

- da je pred objavo informacij o samomorilnem dejanju potreben temeljit premislek, ali dejanje sploh sodi v medije (Day 2006, 147; Corbo in Zweifel 2013, 68);
- da je najverjetneje, da bo do vpliva medijev na samomorilno vedenje prišlo, ko je v novici določena metoda za samomor, še posebno, kadar je podrobno opisana, kadar je zgodba predstavljena na dramatičen način in izpostavljena, na primer s fotografijo pokojnega ali velikimi naslovi, in kadar se poroča o samomorih slavnih oseb (Hawton in Williams 2002, 1374);
- da lahko poročanje o premagovanju težav pozitivno vpliva na ranljive posameznike (Niederkrotenthaler in drugi 2010a, 241);
- da je medijsko poročanje o samomorilnem vedenju faktor tveganja, ki ga lahko spreminjamo (Hawton in Williams 2001, 137) in naredimo bolj preventivnega (Roškar in drugi 2010, 17), in ne nazadnje,
- da ima novinarski diskurz veliko moč (Foucault v Burr 1995; McNair 1998, 34; Košir, 2003, 75; Richardson 2007, 13). Prav je, da jo izkoristimo za prave namene.

## 7 LITERATURA

1. Archard, David. 1998. Privacy, the public interest and a prurient public. V *Media Ethics*, ur. Matthew Kieran, 82–96. London, New York: Routledge.
2. *Australian Press Council*. Dostopno prek: <http://www.presscouncil.org.au/> (12. april 2014).
3. Bašić Hrvatina, Sandra. 2011. Samomor kot medijska zgodba. *Pogled. The View* 5 (1–2): 39–48. Ljubljana: ZRC SAZU.
4. Belsey, Andrew. 1992. Privacy, publicity and politics. V *Ethical Issues in Journalism and the Media*, ur. Andrew Belsey in Ruth Chadwick, 77–92. London, New York: Routledge.
5. Biddle, Lucy, Jenny Donovan, Keith Hawton in Navneet Kapur. 2008. Suicide and the Internet. *British Medical Journal* 336 (7648): 800–802.
6. Bohanna, India in Xiangdong Wang. 2012. Media Guidelines for the Responsible Reporting of Suicide: A Review of Effectiveness. *Crisis* 33 (4): 190–198.
7. Bollen, Kenneth A. in David P. Phillips. 1982. Imitative Suicides: A National Study of the Effects of Television News Stories. *American Sociological Review* 47 (6): 802–809.
8. Bošnjak, Marko. 2005. Pravnikov pogled na samomor. *Pogled. The View* 3 (1–2): 7–10. Ljubljana: ZRC SAZU.
9. Burr, Vivien. 1995. *An introduction to a social constructionism*. London: Routledge.

10. Caicedo, Saskya in Janis L. Whitlock. 2009. *Top 15 misconceptions of self-injury. The Fact Sheet Series, Cornell research program on self-injurious behaviour in adolescents and young adults*. Dostopno prek: [http://selfinjury.bctr.cornell.edu/documents/15\\_misconceptions.pdf](http://selfinjury.bctr.cornell.edu/documents/15_misconceptions.pdf) (8. november 2014).
11. Chandra, Prabha S., Padmavathy Doraiswamy, Anuroopa Padmanabh, Mariamma Phillip. 2013. Do newspaper reports of suicides comply with standard suicide reporting guidelines? A study from Bangalore, India. *International Journal of Social Psychiatry* 20 (10): 1–8.
12. Chapple, Alison, Sue Ziebland, Ann McPherson in Andrew Herxheimer. 2006. What People Close to Death Say about Euthanasia and Assisted Suicide: A Qualitative Study. *Journal of Medical Ethics* 32 (12): 706–710.
13. Collings, Sunny C. in Christopher G. Kemp. 2010. Death knocks, professional practice, and the public good: The media experience of suicide reporting in New Zealand. *Social Science and Medicine* 71 (2): 244–248.
14. Corbo, Angela M. in Kristen L. Zweifel. 2013. Sensationalism or sensitivity: Reporting suicide cases in the news media. *Studies in Communication Sciences* 13 (1): 67–74.
15. Coyle, Joanne in Doreen MacWhannell. 2002. The importance of »morality« in the social construction of suicide in Scottish newspapers. *Sociology of Health and Illness* 24 (6): 689–713.
16. Cukut, Sanja. 2006. *Rojstva in samomori v Sloveniji skozi tri desetletja (1971–2001)*. Ljubljana: ZRC SAZU.
17. Čepič, Mitja. 2005. Pregled tiska. V *Resno in rumeno: tabloidizacija tiskanih medijev v Sloveniji*, ur. Gita Zadnikar, 47–87. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.



18. Dare, Andrew J., Karl AM. Andriessen, Merete Nordentoft, Michella Meier, Annemiek Huisman in Jane E. Pirkis. 2011. Media awards for responsible reporting of suicide: Experiences from Australia, Belgium and Denmark. *International Journal of Mental Health Systems* 5 (15): 1–6.
19. Day, Alvin Louis. 2006. *Ethics in media communications: cases and controversies*. Belmont: Thomson Wadsworth.
20. Emanuel, Ezekiel J. 2009. Euthanasia and Physician Assisted-Suicide: A Review of the Empirical Data from the United States. *Archives of Internal Medicine* 162 (2): 142–152.
21. Erjavec, Karmen in Petra Thaler. 2006. Medijska reprezentacija smrti. *Družboslovne razprave* 22 (52): 29–44.
22. *EthicNet*. Dostopno prek: <http://ethicnet.uta.fi/> (15. julij 2014).
23. Etzersdorfer, Elmar, Martin Voracek in Gernot Sonneck. 2004. A Dose-Response Relationship Between Imitational Suicides and Newspaper Distribution. *Archives of Suicide Research* 8 (2): 137–145.
24. *Eurostat*. Death due to suicide, by sex. Dostopno prek: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (20. avgust 2014).
25. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. 1994. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/> (12. april 2014).
26. Flynn, Sandra, Nicola Swinson, David While, Isabelle M. Hunt, Alison Roscoe, Cathryn Rodway, Kirsten Windfuhr, Navneet Kapur, Louis Appleby in Jenny Shaw. 2009. Homicide followed by suicide: a cross-sectional study. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology* 20 (2): 306–321.

27. Frei, Andreas, Tanja Schenker, Asmus Finzen, Volker Dittmann, Kurt Kraeuchi in Ulrike Hoffmann-Richter. 2003. The Werther Effect and Assisted Suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 33 (2): 192–200.
28. Fu, King-wa in Paul S.F. Yip. 2008. Changes in Reporting of Suicide News After the Promotion of the WHO Media Recommendations. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 38 (5): 631–636.
29. Galta, Karen, Siri Lerstøl Olsen in Gustav Wik. 2010. Murder followed by suicide: Norwegian data and international literature. *Nordic Journal of Psychiatry* 64 (6): 397–401.
30. Gould, Madelyn S. 2001. Suicide and the Media. *Annals of The New York Academy of Sciences* 932 (1): 200–224.
31. Hassan, Riaz. 1998. One hundred years of Emile Durkheim's Suicide: A Study in Sociology. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 32 (2): 168–171.
32. Hawton, Keith in Kathryn Williams. 2001. The Connection Between Media and Suicidal Behaviour Warrants Serious Attention. *Crisis* 22 (4): 137–140.
33. --- 2002. Influences Of The Media On Suicide: Researchers, Policy Makers And Media Personnel Need To Collaborate On Guidelines. *The British Medical Journal* 325 (7377): 1374–1375.
34. Hegerl, Ulrich, Nicole Koburger, Christine Rummel-Kluge, Christian Gravert, Martin Walden in Roland Mergl. 2013. One followed by many? – Long-term effects of a celebrity suicide on the number of suicidal acts on the German railway net. *Journal of Affective Disorders* 146 (1): 39–44.
35. Hurst, Samia A. in Alex Mauron. 2003. Assisted Suicide And Euthanasia In Switzerland: Allowing A Role For Non-Physicians. *British Medical Journal* 326 (7383): 271–273.

36. *Informacijski pooblaščenec*. Dostopno prek: <https://www.ip-rs.si/> (10. maj 2014).
37. Ivanič, Martin. 2011. *Slovenika: slovenska nacionalna enciklopedija*, P-Ž gl. ur. Ivanič Martin. Ljubljana: Mladinska knjiga.
38. Ivelja, Ranka. 2010. Smernicam na pot. V *Spregovorimo o samomoru in medijih. Preprečevanje samomora – Strokovne smernice za odgovorno novinarsko poročanje*, ur. Saška Roškar, Alenka Tančič Grum in Vita Poštuvan, 9–10. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
39. --- 2011. Poročanje o samomorih in novinarski kodeks. *Pogled. The View* 5 (1–2): 19–27.
40. Jamieson, Patrick, Kathleen Hall Jamieson in Daniel Romer. 2003. The Responsible Reporting of Suicide in Print Journalism. *American Behavioural Scientist* 46 (12): 1643–1660.
41. Ju Ji, Nam, Weon Young Lee, Maeng Seok Noh in Paul S.F. Yip. 2014. The impact of indiscriminate media coverage of a celebrity suicide on a society with a high suicide rate: Epidemiological findings on copycat suicides in South Korea. *Journal of Affective Disorders* 156 (1): 56–61.
42. *Kazenski zakonik*. (KZ-1-UPB2). Dostopno prek: <https://zakonodaja.com/zakon/kz-1> (10. december 2014).
43. Keber, Dušan. 2003. Knjigi na pot. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 4. Ljubljana: DZS.
44. Knez, Danijela. 2003. Sociološki pogled na samomor. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 38–43. Ljubljana: DZS.
45. *Kodeks novinarjev Slovenije*. 2002. Dostopno prek: [http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks\\_ns.html](http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks_ns.html) (12. november 2014).

46. --- 2010. Dostopno prek: [http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks\\_ns.html](http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks_ns.html)  
(12. november 2014).
47. Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
48. --- 2005. Ne kaj je kdo, ampak kdo je kaj. V *Kriza novinarske odgovornosti*, ur. Melita Poler Kovačič, 11–15. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
49. Kovačič, Jasna. 2009. *Poročanje Slovenskih novic o samomorih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
50. Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Ladwig, Karl-Heinz, Sabine Kunrath, Karoline Lukaschek in Jens Baumert. 2012. The railway suicide death of a famous German football player: Impact on the subsequent frequency of railway suicide acts in Germany. *Journal of Affective Disorders* 136 (1–2): 194–198.
52. Leenaars, Antoon A. 2003. Suicide and Human Rights: A Suicidologist's Perspective. *Health and Human Rights* 6 (2): 128–148.
53. Liem, Marieke in Frans Koenraadt. 2007. Homicide-suicide in the Netherlands: A study of newspaper reports, 1992–2005. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 18 (4): 482–493.
54. --- 2008. Familicide: A comparison with spousal and child homicide by mentally disordered perpetrators. *Criminal Behaviour and Mental Health* 18 (5): 306–318.
55. Luthar, Breda. 1998. *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

56. Luxton, David D., Jeniffer D. June in Jonathan M. Fairall. 2012. Social Media and Suicide: A Public Health Perspective. *American Journal of Public Health* 102 (2): 195–200.
57. Machlin, Anna, Jane Pirkis in Matthew J. Spittal. 2012. Which Suicides Are Reported in the Media – and What Makes Them »Newsworthy«? *Crisis* 34 (5): 305–313.
58. Marušič, Andrej. 1999. Suicide in Slovenia: lessons for cross-cultural psychiatry. *International Review of Psychiatry* 11 (2–3): 212–218.
59. --- 2003. Samomor med genomom in enviromom. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 21–28. Ljubljana: DZS.
60. --- in Maja Zorko. 2003. Slovenski samomor skozi prostor in čas. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 10–20. Ljubljana: DZS.
61. Materstvedt, Lars Johan, David Clark, John Ellershaw, Reidun Førde, Anne-Marie Boeck Gragaard, Christof H. Müller-Busch, Josep Porta i Sales in Charles-Henri Rapin. 2003. Euthanasia and physician-assisted suicide: a view from an EAPC Ethics Task Force. *Palliative Medicine* 17 (2): 97–101.
62. McNair, Brian. 1998. *The sociology of journalism*. New York: Oxford University Press.
63. *Medicinski slovar*. Dostopno prek: <http://www.bolezen.si/medicinski-slovar> (10. november 2014).
64. Milčinski, Lev. 1985. *Samomor in Slovenci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
65. *Nacionalna raziskava branosti*. Dostopno prek: <http://www.nrb.info/> (13. januar 2014).

66. *Nacionalni inštitut za javno zdravje*. Svetovni dan preprečevanja samomora 2012: Čim več luči življenja in čim manj praznih copat. Dostopno prek: [http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=78&pi=6&\\_6\\_id=2105&\\_6\\_PageIndex=0&\\_6\\_groupId=2&\\_6\\_newsCategory=IVZ+kategorija&\\_6\\_action=ShowNewsFull&pl=78-6.0](http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=78&pi=6&_6_id=2105&_6_PageIndex=0&_6_groupId=2&_6_newsCategory=IVZ+kategorija&_6_action=ShowNewsFull&pl=78-6.0). (1. september 2014).
67. --- Svetovni dan preprečevanja samomora 2013: Stigma – pomembna ovira pri preprečevanju samomora. Dostopno prek: [http://www.ivz.si/Mp.aspx?nn=Print&pi=5&\\_5\\_id=2346&\\_5\\_PageIndex=0&\\_5\\_groupId=2&\\_5\\_newsCategory=IVZ%20kategorija&\\_5\\_action=ShowNewsFull](http://www.ivz.si/Mp.aspx?nn=Print&pi=5&_5_id=2346&_5_PageIndex=0&_5_groupId=2&_5_newsCategory=IVZ%20kategorija&_5_action=ShowNewsFull) (1. september 2014).
68. --- Svetovni dan preprečevanja samomora 2014: Preprečevanje samomora – ves svet povezan. Dostopno prek: [http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=86&pi=3&\\_3\\_id=2599&\\_3\\_PageIndex=0&\\_3\\_groupId=241&\\_3\\_newsCategory=&\\_3\\_action=ShowNewsFull&pl=86-3.0](http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=86&pi=3&_3_id=2599&_3_PageIndex=0&_3_groupId=241&_3_newsCategory=&_3_action=ShowNewsFull&pl=86-3.0). (5. oktober 2014).
69. Niederkrotenthaler, Thomas in Gernot Sonneck. 2007. Assessing the impact of media guidelines for reporting on suicides in Austria: interrupted time series analysis. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 41 (5): 419–428.
70. Niederkrotenthaler, Thomas, Benedikt Till, Nestor D. Kapusta, Martin Voracek, Kanita Dervic Kanita in Gernot Sonneck. 2009. Copycat effects after media reports on suicide: A population-based ecologic study. *Social Science and Medicine* 69 (7): 1085–1090.
71. Niederkrotenthaler, Thomas, Martin Voracek, Arno Herberth, Benedikt Till, Markus Strauss, Elmar Etzersdorfer, Brigitte Eisenwort in Gernot Sonneck. 2010a. Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther versus Papageno effects. *The British Journal of Psychiatry* 197(3): 234–243.
72. --- 2010b. Papageno versus Werther effect. *British Medical Journal* 341 (7778): 848.

73. *Obligacijski zakonik*. (OZ-UPB1). Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200797&stevilka=4826> (19. maj 2014).
74. Oliver, David, Jackie Fisher, Malcom Savage, Andrew G. Rivett, Peter Barratt, Alison Davis, Jean Davies in Sharon Davies. 2002. Legalising Active Euthanasia And Physician Assisted Suicide. *British Medical Journal* 324(7341): 846–848.
75. Ozawa-de Silva, Chikako. 2008. Too Lonely to Die Alone: Internet Suicide Pacts and Existencial Suffering in Japan. *Culture, Medicine and Psychiatry* 32 (4): 516–551.
76. Pahor, Miloš. 2009. Evtanazija – njen zagovor. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 37 (235–236): 240–252.
77. Panczak, Radoslaw, Marcel Zwahlen, Adrian Spoerri, Kali Tal, Martin Killias in Matthias Egger. 2013. Incidence and Risk Factors of Homicide–Suicides in Swiss Households: National Chort Study. *Plos ONE* 8 (1): 1–9.
78. Pečarič, Mirko. 2011. *Osnove javne uprave*. Ljubljana: Študentska založba.
79. Phillips, David P. 1974. The Influence of Suggestion on Suicide: Substantive and Theoretical Implications of the Werther Effect. *American Sociological Review* 39 (3): 340–354.
80. Pirkis, Jane in R. Warwick Blood. 2001. Suicide and the Media. Part I: Reportage in Nonfictional Media. *Crisis* 22 (4): 146–154.
81. Pirkis, Jane, Philip M. Burgess, Catherine Francis, R. Warwick Blood in Damien J. Jolley. 2006. The relationship between media reporting of suicide and actual suicide in Australia. *Social Science and Medicine* 62 (11): 2874–2886.

82. Pirkis, Jane, Philip Burgess, R. Warwick Blood in Catherine Francis. 2007. The Newsworthiness of Suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 37 (3): 278–283.
83. Pirkis, Jane. 2009. Suicide and the media. *Psychiatry* 8 (7): 269–271.
84. Poler, Melita. 1997. *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
85. Poler Kovačič, Melita. 2003. Spremna beseda. V *Surovi čas medijev*, ur. Manca Košir, 7–28. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
86. --- 2004. Podobe (slovenskega) novinarstva: o krizi novinarske identitete. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, ur. Poler Kovačič Melita in Kalin Golob Monika, 85–112. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
87. --- 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
88. Pridmore, Saxby in Anil Reddy. 2010. Suicide by couples from the public record. *Australian Psychiatry* 18 (5): 431–435.
89. Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
90. Ramadas, Smitha in Praveenlal Kuttichira. 2011. The development of a guideline and its impact of the media reporting of suicide. *Indian Journal of Psychiatry* 53 (3): 224–228.
91. Richardson, John E. 2007. *Analysing newspapers: an approach from critical discourse analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
92. Ringel, Erwin. 2004. *Beg ne pomaga. Kako se pravilno spoprijemamo s težavami*. Celovec: Mohorjeva.



93. Roškar, Saška. 2003. Samomor med duševnostjo in telesom. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 29–37. Ljubljana: DZS.
94. --- in Jana Šmagelj. 2003. Uvod. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 5–8. Ljubljana: DZS.
95. --- Alenka Tančič Grum in Vita Poštuvan, ur. 2010. *Spregovorimo o samomoru in medijih. Preprečevanje samomora – Strokovne smernice za odgovorno novinarsko poročanje*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
96. Splichal, Slavko. 1990. *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
97. Stack, Steven. 2003. Media Coverage as a Risk Factor in Suicide. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57 (4): 238–240.
98. --- 2005. Suicide in the Media: A Quantitative Review of Studies Based on Nonfictional Stories. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 35 (2): 121–133.
99. *Statistični urad Republike Slovenije*. Svetovni dan preprečevanja samomora 2012. Dostopno prek: [http://www.stat.si/novica\\_prikazi.aspx?id=4953](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4953) (10. december 2014).
100. Šešok, Janja. 2003. Ekonomski vidik samomorilnosti. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 52–62. Ljubljana: DZS.
101. Šinkovec, Janez. 1996. Zasebnost in sredstva javnega obveščanja. *Podjetje in delo* (5): 903 – 913.
102. --- 1997. Varstvo zasebnosti v tisku in drugih medijih. *Pravna praksa* (375): 2–3.

103. Tančič, Alenka, Vita Poštuvan in Saška Roškar, ur. 2009. *Spregovorimo o samomoru med mladimi*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
104. Tančič Grum, Alenka, Vita Poštuvan in Saška Roškar, ur. 2010. *Spregovorimo o depresiji in samomoru med starejšimi*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
105. Tatum, Phillip T., Silvia Sara Canetto in Michael D. Slater. 2010. Suicide Coverage in U.S. Newspapers Following the Publication of the Media Guidelines. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 40 (5): 524–534.
106. Tekavčič-Grad, Onja. 1994. Samomorilno vedenje – ali ga lahko preprečimo? V *Pomoč človeku v stiski*, ur. Onja Tekavčič-Grad, 93–99. Ljubljana: Litterapicta.
107. --- 1999. Mediji in samomor: Wertherjev efekt imitacije. *Razgledi* (7): 3.
108. --- 2003. Uvodnik *Pogled. The View* 1 (1–2): 5–6. Ljubljana: ZRC SAZU.
109. --- 2004. Vizionarska skrb Erwina Ringla za človeka v krizi. V *Beg ne pomaga. Kako se pravilno spoprijemamo s težavami*, ur. Erwin Ringel, 7–14. Celovec: Mohorjeva.
110. --- 2010. Recenzija dela. V *Spregovorimo o samomoru in medijih. Preprečevanje samomora – Strokovne smernice za odgovorno novinarsko poročanje*, ur. Saška Roškar, Alenka Tančič Grum in Vita Poštuvan, 11–12. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
111. Thom, Katey, Brian McKenna, Gareth Edwards, Anthony O'Brien in Ivana Nakarada-Kordic. 2012. Reporting of Suicide by the New Zealand Media. *Crisis* 33 (4): 199–207.

112. Tousignant, Michel, Brian L. Mishara, Aline Caillaud, Veronique Fortin, Danielle St-Laurent. 2005. The impact of media coverage of the suicide of a well-known Quebec reporter: the case of Gaëtan Girouard. *Social Science and Medicine* 60 (9): 1919–1926.
113. Trontelj, Jože. 2007. Zdravnikovo odločanje ob terminalni bolezni. *Glasilo zdravniške zbornice Slovenije* 16 (7): 24–29.
114. Tsai, Jui-Feng. 2010. The Media and Suicide: Evidence-based on Population Data over 9 Years in Taiwan. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 40 (1): 81–86.
115. Turčin, Arijana. 2003. Evtanazija in samomor. V *Slovenija s samomorom ali brez*, ur. Andrej Marušič in Saška Roškar, 44–51. Ljubljana: DZS.
116. *Ustava RS*. 1991. Dostopno prek: <http://www.us-rs.si/o-sodiscu/pravna-podlaga/ustava/> (5. oktober 2014).
117. Valetič, Žiga. 2009. *Samomor: večplastni fenomen*. Maribor: Ozara Slovenija.
118. Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
119. *World Health Organization*. Dostopno prek: <http://www.who.int/en/> (20. februar 2014).
120. Yip, Paul S.F., King-wa Fu, Kris C.T. Yang, Brian Y.T. Ip, Cecelia L.W. Chan, Eric Y.H. Chen, Dominic T.S. Lee, Frances Y.W. Law, Keith Hawton. 2006. The effects of a celebrity suicide on suicide rates in Hong Kong. *Journal of Affective Disorders* 93 (1–3): 245–252.
121. *Živ? Živ!*. Dostopno prek: <http://zivziv.si> (5. oktober 2014).